پێشەنگ

ژمارە (٥) ساڵی دووەم - نیسانی ١٩٨٤

گۆڤارێکی رامیاری و رۆشنبیری یە راگەیاندنی ناوەندی ی پارتی دیموکراتی گەلی کوردستان دەری دەکات

لەم ژمارەیەدا

لاپەرە	بابەت
٢	کوردو مەسەلەی کورد – لازاریف
٦	ڕۆژە نەمرەکان.
٨	لە بیرەوەرییەکانم – نوری شاوەیس
١١	لەڕاپۆرتی سیاسی پارتی دیموکراتی گەلی کوردستانەوە.
١٢	تورکیاو درۆودەلەسەی گەرانەوەبۆ ژیانی دیموکراتیێتی.
١٤	پرۆژەکانی ئەمریکابۆ .....
١٦	نیکاراگوا....
١٨	چەوساندنەوەی ڕۆشنبیری کوردی لە ژێر سایەی فاشیزم لەعێراق.
٢٢	گەڕان بەدوای سەرەتاکانی شانۆی کوردی دا – جەمشید کوردۆ
٢٨	بیبلیۆگرافیای فەرهەنگەکوردیەکان.
٣١	ئاخکەی – شیعر – پاپلۆنیرودا
٣٢	شاعیری شێت – شیعر – وەرزێر

ÇAVPÊKETİNA SİKRİTÊRÊ GİŞTÎYÊ PARTÎYA ME Lİ GEL AL-HURRÎYE 52
DU BELAVOK 50
ÇAVPÊKETİNEK Lİ GEL SİKRİTÊRÊ PARTÎYA (P.P.K.K)...... 49
HOVÊTÎYA FAŞÎSTAN Dİ ZÎNDANA DÎYAR BEKİR DA 45
MAMOSTA OSMAN SEBRÎ Jİ BO PÊŞENGÊ DİPEYÎVE......... 43
Lİ SER GORÊ ŞEHÎDÊ NEMİR KAWA 41
Jİ HELBESTVANÊN KURD Lİ ERMENİSTANÊ 39
KURD Lİ EFXANİSTANÊ 38
50 SALÎYA ARAM TÎGRAN... 37
PARA ÇANDEYÎ 36

خۆ پیشاندان

پێشەنگ لەژێر چاپدابوو کە هەوالی خۆپیشاندانە جەماوەرییەکانی زۆربەی شارو گوندەکانی کوردستانمان پێگەیشت بەبۆنەی یادی دەسالەی شەهیدانی قەلادزەو هەلەبجەو بۆ نارەزایی دەربرین دژی رژێمی دیکتاتۆری عێراق. بەپێی هەوالەکان خۆپیشاندان لە شاری هەولێرەوە دەستی پێکردوزۆربەی شارو گوندەکانی تری کوردستانی گرتەوە.

بۆ مەقال نوری شاوەیس

مامۆستا نوری شاویس، ئەی ستێرا مە کوردا
مخابن ئەڤرۆ ڕژیا، زیانەک بۆ مە کوردا
ئەزچومە گەلیەکێ کویرئەز کەتمە هزرەکا کویر
دلێ من پارچەکا ڕەش سەر کەزەبا خو ڤەدا

xxxxxxx

تو نەرخا خاندنگەها ڕۆڵە کەنگی دێ زانی؟
تو نەرخا خاندنگەها دەما پیربوی دێ زانی
سەنگ و نەرخا ولاتی بئاسانی نزانی
هەکە تو بویە مشەخت دێ هنگی باشتر زانی

xxxxxxxx

نەرخا زانا ئو هێژا هەڤال دێ کەنگی زانی؟
هەکە هاتو ژوەچون ئەڤجا هنگی دێ زانی
بهایێ چاڤێ ڕۆژێ هەڤال دێ کەنگی زانی؟
شەڤێ کو پەڕ داهێلان هەڤال دێ هنگی زانی

xxxxxxxxx

دەستێت وان تا ئەنیشکێ بێت سۆرن ژ خوینامە
مگرتی کو نوری مر دێ چ بێژنە نەڤیێت مە
مە ئاغایەک بێ هەی یار ئاغایێ مە ئاغایەک
وی ئاغای ژی ئاغایەک هەر سێ پێل سەر پشتامە

xxxxxxxx

بیروباوەریا من هەی دێ بخوینێ ڕاگرم
بیرو باوەریا ساخبیت خو چوناکەت ئەز بمرم
مشەختم، بێ جەژن بژالەمە و پرت وبەلاڤ
سویند بخوینا مەرێتی دێ لڤێ ڕێکێ هەرم.

مصطفیٰ ئەتروشی

وێنەی بەرگ (کاوەی ئاسنگەر) لەسلێمانی، ئەوەکانی زووحاک پاش مانگێک لەدروستکردنی ڕووخاندیان

نرخی (٢٥٠) فلسە

دەنگی پێشەنگ

لە کاتێکا کە ڕژێمی خوێنمژی (صدامحسین) سەرتاپای وولاتی کردووە بە زیندان بۆ گەلی عێراق بە عەرەب و کوردو هەمووکەمایەتیەکانەوە ، لە کاتێکا کە دیموکراسی هەر وەك ڕۆڵەکانی گەلەکەمان بەبەردەوامی لە سێدارە دەدرێ ، لە کاتێکا کە دیکتاتوری عێراق تا بینە قاقای لەزۆنگاوی قادسیە وێرانکاریەکەی دا نقووم بووەو ڕۆژ بەڕۆژ بەرەو هەلدێری ڕیسوابوون و ڕۆچوونو نەمان دەڕوات سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان دەست درێژ دەکات بۆ ئەو ڕژێمەو پشت دەکاتە بزووتنەوەی ئازادیخوازی میللەتی کوردو دەست لەو درووشمە هەڵدەگرێ کە لە سەرەتاوە بەرزی کردبووەوە و لە پێناوی دا هەزاران ـ پێشمەرگەی قارەمان شەهید بووە، کە ئەویش دروشمی ڕوخاندنی ڕژێمی فاشیستی و دیموکراسی بو عێراق و ئۆتۆنۆمی یان (مافی دیاریکردنی چارەنووس) بۆ گەلی کوردمان .

ئەم " گەڕانەوەیە " تەمەنی " صدامحسین " درێژ تر دەکات و هێزەکانی (ی.ن.ك) دەکاتە هێزێکی دژ بە هێزەکانی بزووتنەوەی ئازادی خوازی گەلەکەمان و بزووتنەوەی نیشتمانی عێراق و دەبنە سووتەمەنی بۆ ئەو جەنگە ناڕەواو دوژمنکاریەی کە ڕژێم بەر لە چوار ساڵ بەرپای کرد بۆ پاراستنی بەرژەوەندی وولاتە کۆنەپەرست و سەرمایەداریەکان .

ئاشکرایە ماوەی چەند ساڵێکە شەڕی ناوخۆی هێزە عێراقییەکان و کوردستانییەکان بووە بە هۆی لاواز کردنی هەموو ئەوهێزانەو خزمەتی زۆری ڕژێمی (صدام حسین) ی کردووە و ئەم کارەی کە سەرکردایەتی (ی.ن.ك) یەکێکە لە ئەنجامەکانی ئەو شەڕە ناوخۆییانە، گەر ئەمەش چارەسەر دانان بێت بۆ ئەو بارەی کە بزووتنەوە ئازادیخوازیەکەمان پێیدا دەڕواتە ئەوا دەڵێین چارەسەرێکی هەڵەو زیان بەخشە، ناکۆکی نێوان هێزە نیشتمانیەکوردستانیو عێراقییەکان چەند زۆر بێت ناگاتە ڕیزی ئەو ناکۆکیە سەرەکیەی کە لە نێوان بزووتنەوەی سەرانسەری گەلی عێراق و ڕژێمی خوێنمژی بەغداد هەیە و بە نیازی خۆ ڕاگرتن دەبێ پەنا ببرێت بۆ ڕێکەوتن لەگەڵ هێزە نیشتمانیەکان کە لە زۆر خاڵی سەرەکیدا یەکدەگرنەوە گەرچی لە هەندێ خاڵیش دا ناکۆکی هەبێ لە نێوانیان دا ، لە هیچ بارێك دا پەنا بردنە بەر ڕێکەوتن لەگەڵ دوژمنی سەرەکی دا سوود بەخش نابێت .

وا نزیکەی پێنج مانگ تێپەڕی بەسەر ئەم ڕێکەوتنەدا بەبێ ئەوەی تا ئێستا ناوەڕۆك و چونیەتی ئەم ڕێکەوتنە ئاشکرا کرابێت، کە ئەمەش وادەگەیەنێ تا ئێستا ڕژێمی فاشیستی هیچ دەستکەوتێکی نەبەخشیوە بە سەرکردایەتی (ی.ن.ك) جگە لە ڕێگادان بە "گەڕانەوە بۆ ناو ڕیزی نیشتمانی" کە ئەو ڕێگایەش هەمیشە کراوەیە لەبەردەم ئەوانەدا کە پشت دەکەنە هەموو نەریتێکی شۆڕشگێڕانەو درووشمەکانی خۆیان و ئاوات و خواستی میللەتەکەیان پێشێل دەکەن و خوێنی شەهیدانیان لە یاددەکەن

ئەمڕۆ کە بزووتنەوە ئازادیخوازیەکەمان لە قوناغێکی پڕ لە مەترسی دایە ..

ئەمڕۆ کە هەموو گەلی عێراق تینووی ئازادی و سەربەستی یە و زیاد لە هەموو کاتێك وولاتە کۆنە پەرست و سەرمایەداریەکان چاوە برسیەکانیان بڕیوەتە عێراق ، ئەرکی سەرشانی هەموو هێزە نیشتمانی و پێشکەوتنخوازەکانە لەبەرەیەکی نیشتمانی دا یەك بگرن و پەرە بە خەباتیان بدەن لە پێناوی ئەو دروشمانەی بەرزیان کردۆتەوە و کوردستان ئازاد بێت بۆ هەموو ئەو هێزانەی بۆ ڕوخاندنی ڕژێمی (صدام حسین) خەبات دەکەن ، بۆ هێنانە دی دیموکراس بۆ عێراق و گەیشتنی گەلی کورد بە مافە نەتەوایەتیە ڕەواکانی .

کورد و مەسەلەی کورد

لازاریف

وەرگێڕانی لە ڕووسیەوە / د. کەمال عەلی

کورد ـ گەورەترین گرووپی ئیتنی ناوچەی ڕۆژهەڵاتی نزیکن کە لە مافی نەتەوایەتی خۆیان بێ بەشن، لەو کاتەدا کە ئەم میللەتە یەکێکە لە هەرە کۆنترین و دانیشتوانی بنچینەیی خوارووی ڕۆژئاوای ئاسیا.

بێ گومان بەپێی بەڵگە دەستنیشانی بوونی کورد کراوە دوو هەزار ساڵ بەر لە زایین. کورد ئەو میللەتەیە کە بەشداری ڕاستەوخۆی هەموو ڕووداوێکی سوپایی و رامیاری و کولتووری کردووە و هیچ کاتێکیش بایەخی پێ نەدراوە لە لایەن ئیمپراتۆریەتەکان و کۆمارە نوێیەکانی ئەمڕۆی ناوچەکە.

لەناو کورددا گەلێک سەرۆکی ناودار هەڵکەوتووە، بۆ نموونە (صلاح الدینی ئەیوبی کە توانی بەسەر خاچ پەرستەکاندا سەر بکەوێ)، هەروەها ناودارانی سیاسی و گەلێک ڕۆشنبیر و بیرەوان و هونەرمەندی تیدا هەڵکەوتووە. گەلی کورد هاوبەشی چالاکانەی کردووە و دەکەن چرووتنەوەی ئازادی خوازی نەتەوایەتی میللەتانی تورکیا و ئێران و وولاتە عەرەبیەکان دژی کۆلۆنیالیزم یان ج لە خەباتی ئێستای ئەو ناوچەیەدا دژی کۆنەپەرست و ئیمپریالزم. لەبەرئەوە زیاتر لە هەر کاتێکی تر پێویستە سەرنج بدەینە مێژوو و کولتوور و مەسەلەی ئەمرووی کورد.

پێش هەموو شتێک دەبێ تەماشای کورد بکەین وەک میللەتێکی جیاواز و سەربەخۆ کە بەتەواوی ڕەنگ و رواڵەت و شێوەی تایبەتی خۆیان هەیە، لەم ڕووەوە گەلێک سەرچاوەی زانستی ئەمەیان سەلماندووە.

پێویستە ئێمە لێرەدا ئەوە دووپات بکەینەوە کە تا ئێستا ڕژێمە شۆڤێنیەکان لە چەند وولاتێکی ڕۆژهەڵاتی نزیکدا بێ ووچان هەوڵ ئەدەن ئەو ڕاستیە بشێوێنن کە کورد میللەتێکی جیاواز و سەربەخۆیە. ئەو ڕژێمانەی دەمێک کورد بە تورک و دەمێک بە فارس و دەمێک بە عەرەب دادەنێن یان لە باشترین حاڵەتدا بە گرووپێکی کەمایەتییان دادەنێن، ئەمە لە کاتێکدا کە زوربەی زۆری کوردەکان میللەتێکی یەکگرتوویان لێ دروست دەبێت لە ڕووی زمان و پەیوەندی جوگرافیانەوە. کوردەکان زمانی تایبەتی خۆیان هەیە ـ کوردی کە ئەگەڕێتەوە بۆ زمانەکانی ڕۆژئاوای ئێران، ئەمەش زمانێکی پێشکەوتووە لەگەڵ مێژوویەکی زۆر کۆندا کە دەوڵەمەندترین ئەدەبی لێ پەیدا بووە.

خاسیەتی ئەم زمانەش ئەوەیە کە لە چەند شێوەیەکی (دیالیکتیکی) زۆر دروست بووە کە ئەوانیش دابەش دەکرێن بەسەر دوو شێوەی سەرەکیدا: سەرووی ڕۆژئاوا (یان سەروو) لەگەڵ خوارووی ڕۆژهەڵات (خوارو یان ناوەڕاست) یەکەمیان پێی ئەووترێ کرمانجی و دووهەمیان زیاتر پێی ئەوترێ سۆرانی، بەشێوەیەکی گشتی لە سەر ئەم دوو شێوەیە زمانی ئەدەبی کوردی بەرەو پێش کەوتن ئەچێ، لە شێوەی کرمانجیدا پیتی لاتینی خۆیان بەکار دەهێنن بەڵام لە سۆرانی دا پیتی عەرەبی و کوردی سۆڤیەتیش پیتی ڕووسی بەکار دێنن.

هەرچەند شێوەیەکی ئەدەبی جیاواز لە دیالیکتیک ویپیتی کوردیدا هەن بەڵام زمانی کوردی چەند سەدەیەکە بۆتە بنکەیەکی مادی بۆ بەرەو پێشچوون و یەکگرتنی کولتووری نەتەوایەتی کوردی و نموونەیەکی بەرزی بیشان داوە لە ڕووی داهێنانی میللی و پیشەیی دا، لە هەمان کاتدا دەورێکی لێ هاتووی بینیوە لە شارستانیەتی میللەتانی خوارووی ڕۆژئاوای ئاسیادا.

تەنها ئەوەی باسمان کرد بەسە کە پەردە لە سەر ڕووی ئەو ناڕاستیانە هەڵ بماڵێت و ئاشکرای بکات کە کورد میللەتێکی تەواو جیاواز و سەربەخۆیە.

میللەتی کورد پێش چەندەها سەدە دانیشتووانی خاکی پان و بەرینی خۆیانن کە ئەوپش ئەکەوێتە خوارووی ڕۆژئاوای کیشوەری ئاسیاوە، لە سەدەی دوانزە هەمەوە ئەم خاکەش بە ناوی کوردستان ناسراوە (واتە وولاتی کوردان) مەبەست لە ناوی کوردستان لێرەدا تەنها ئیانوگرافیایە. بێ گومان سنوورێکی رامیاری ڕەسمی نیە، لەبەر ئەوە هەر ژمارەیەک دەربارەی شوێنی کوردستان و ڕووپێوی کە تا ئێستا درابێت شێوەیەکی نزیکەیی (تقریبی) وەرگرتووە.

وولاتی کوردان بەشێوەیەکی نزیکەیی دەکەوێتە نێوان ٣٤ – ٤٠ پلەی هێڵی پانی سەروو لەگەڵ ٣٨ – ٤٨ پلەی هێڵی درێژایی ڕۆژهەڵاتەوە ئەمەش هەموو بەشی ناوەڕاستی شێوە چوار گوشەییەکە دەگرێتەوە. لە سەرووی ڕۆژئاواو خوارووی ڕۆژ ئاوادا سنووری بە دەریای ڕەش و دەریای سپی ناوەڕاستەوەیە. بەڵام لە سەرووی ڕۆژهەڵات و خوارووی ڕۆژ هەڵات بە دەریای خەزەر و کەنداوی فارسیەوەیە لە ڕۆژ ئاواوە بۆ ڕۆژ هەڵات ڕووپێوی دەوروبەری ١٠٠٠ هەزار کیلومەتری چوار گۆشەیە. بەڵام لە سەرەوە بۆ خوارەوە ٣٠٠ – ٥٠٠ کیلومەترە ڕوو پیێوی گشتی ئەم خاکە لە ٤٥٠ هەزار کیلو مەتری چوار گۆشە پترە، واتە دووجار لە ئەلەمانیای فیدراڵی یان ئینگلتەرە گەورەترە. دەوروبەری نیوەی ڕووپێوی کوردستان ئەکەوێتە تورکیای ئێستاوە. پتر لە ١٥٠ هەزار کیلومەتری چوارگۆشەی ئەکەوێتە ئێرانەوە، تا ٧٥ هەزار کیلومەتر چوارگۆشەی لە عیراق دایە و ١٥ پانزە هەزار کیلومەتری چوارگۆشەی لە سوریادایە. چەند بەشێکی تر لە کوردەکان لەدەرەوەی کوردستان دەژین بە تایبەتی لە (ڕۆژئاوای تورکیا، سەرووی ڕۆژهەڵاتی ئێران، لوبنان، ئەفغانستان، پاکستان، کۆمارەکانی قەفقاز و ناوەڕاستی ئاسیا).

بەم شێوەیە کوردستان بەپێی شێوەی جوگرافی دابەش بووە بەسەر چوار وولاتی ڕۆژ هەڵاتی نزیکدا کە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بەستراوە بە ژیانی ناوخۆو پەیوەندی دەرەوەی ئەو وولاتانە. ئەو پارچەیەی کوردستان کە دەکەوێتە سەر سنووری خوارووی (بەشی قەفقاز) ی یەکێتی سۆڤیەتەوە مانایەکی گرنگی هەیە نەک تەنیا لە سیاسەتی ڕۆژهەڵاتی نزیکدا بەڵکو لە سیاسەتی جیهانیشدا.

بەڵام ڕۆڵی کوردستان هەر بەوە دەست نیشان ناکرێت کە کەوتۆتە چ شوێنێکەوە ـ لێرەدا ئێمە دەتوانین دووڕاستی گرنگ ڕەچاو بکەین: یەکەمیان شوێنە شاخاوییە بەرزەکانەو دووهەمیشیان دەوڵەمەندی سروشتیی.

کوردستان بەشێوەیەکی گشتی وولاتێکی شاخاویە. بە درێژایی سنوور زنجیرە چیایەک درێژ دەبێتەوە کە پێی دەوترێ چیاکانی ئەرمەنی ـ کوردی و کۆمەڵە چیای زاگرۆس، بەرزایی هەندێکیان پترە لە ٣ – ٤ هەزار مەتر، لەبەر ئەمە دەبینین کە کوردستان پێک هاتووە لە قەڵایەکی سرووشتی زۆر سەخت بە تایبەتی زستانان کە بەفرێکی زۆری لێ دەکەوێت و سەرمایەکی بێ وێنەی هەیە.

دەوڵەمەندی سروشتی بنچینەیی کوردستان بێگومان، نەوتە، شوێنی بە ناو بانگی نەوتیش کەرکوکە (کوردستانی عیراق) کە پیێوانە یەکی جیهانی (قیاس عالمی) لێ داوە چ لە بەرهەمەکانیەکانیدا کە لە ٥ – ١٠ هەزار تەن لە ٢٤ سەعاتدا فرێ ئەدات و چ لە بەرهەمی دەرهێنانیدا کە لە عەشریکدا کانیەکان ٣٣٠٠ تەن فرێ ئەدەنەدەرەوە. هەروەها بەهای دەرهێنانی (القیمة الاصلیة للانتاج) نەوتی کەرکوک لە ناوەڕاستی ساڵەکانی ٦٠ دا قیمەتی ٤/٢ سەنت لە یەک بەرمیلدا بەرامبەر بە ١٥١ سەنت لە ئەمریکا، ٦٣ سەنت لە فەنزەویللا ٩/٨ سەنت لە کوێت و ٩/٥ سەنت لە سعودیە کۆمەڵێکی زۆری تر لە بیرە نەوتەکان ئیستثمار دەکرێن لە زۆر شوێنی تری کوردستانی عیراق و تورکیا و ئێران و سوریا یان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ نزیک کوردستانن (دەتوانیین بڵێین کە دەوڵەمەندترین ئیحتیاتی زیتی ڕەش لە ناوچەی کەنداڵی فارسی دایە). خاکی کوردستان ڕەنگینە بە سامانی سروشتی ترپیشگە بەنرخ ترینیان کانە خامەکانە لە کوردستانی تورکیا. هەروەها کوردستان توانایەکی ئابووری مەزنی هەیە لەڕووی سامانی ئاویشەوە (موارد مائیة). جگە لەوانە کوردستان توانایەکی زۆری هەیە بۆ بەرەو پێشچوونی دارستان و کشتووکاڵ، بەتایبەتی

بۆ راگرتن و بە خێو کردنی مەڕو مالات بە هۆی زۆریو بوونی باشترین لەوەڕگا کە هەیەتی .

کوردەکان زوربەی زۆری دانیشتووانی کوردستان پێك دێنن . سەر ژمێری تەواو تاکو ئێستا دیار نیە ،بەلام بەپێ ی گەلێك سەرچاوە زوربەی زۆری کوردەکان لە هەموو بەشەکانی کوردستان دا زیاترە لە ٧٥٪ ی دانیشتوان لە کوردستان .

ئەمرۆ ژمارەی کوردەکان پتر لە ٢٠ ملیۆن کەس دەبێ لەو ژمارەیە ٨٥٪ ی لە کوردستان دا ئەژین ،بەشێوەیەکی نزیکەیی بەشی تورکیا دەوروبەری ٤٧٪ ی هەموو کوردی لێ دەژی ، لە ئێران پتر لە ٢٤٪لەعیراق ١٦٪ ،لە سوریا ٣/٥٪ ، یەکێتی سۆڤیەت ١٪ ،وولاتەکانی تر ١/٥ ٪ ، لەو ژمارانەی سەرەوە بەلایەنی کەمەوە ئەتوانین دوو شتی گرنگ ش بکەینەوە : یەکەم -- کوردەکان ئەمرۆ گەورەتر - ین و زۆرترین میللەتن لە جیهان دا کە بێ بەشن لە مافی نەتەوایەتی خۆیان (بێ گومان جگە لە کوردەکانی سۆڤیەت) دووهەم - لە هەریەکێك لە وولاتەکانی رۆژهەلاتی نزیك کە کوردستانی تیا دابەش بووە ،کوردەکان گەورەترین کەمایەتی ئێشنین (لە تورکیا ٢٣/٨ ٪ ی هەموو دانیشتووانی تورکیا و لە ئێران ١٦ ٪ ، لە عیراق ٢٨ ٪ لە سوریا ١١ ٪) ، ئا لەم سەر ژمێریەدا هەرچی گرنگی و توندو تیژی مەسەلەی کوردی هەیە بەدی دەکرێت .

لەڕووی ئاینەوە زوربەی زۆری کوردەکان - موسلمانی سونین دەوروبەری یەك لەسەر چواریشی شیعەن (بە شیوەیەکی گشتی علی ئیلاهی یان ئەهلی حەقن ،کە لە تورکیا پێیان دەلێن عەلەوی ، دەورو بەری ٢٠٠ هەزار کوردی یەزیدی هەن کە شێوەی ئاینی تایبەتی خۆیان هەیە ، واتە لە گەل تایبەتێتی ئیسلامدا یەزیدیەکان پارێزگاری خواپەرستی کۆنی رۆژهەلاتیان کردووە . بەپێ ی هەندێك سەرچاوەی بڕواپێکراوی رۆژهەلات ناسەکان یەزیدی لەراستی دا ئاینی کوردەو ئێستا لەژێر زەبری ئیسلامدا گۆڕانی بەسەردا هاتووە . لە گەل ئەوەشدا ئاینی ئیسلامی تەواو رەگی قوولی خۆی لەناو جەماوەری کورددا نەکوتاوە . هەروەك وتەیەکی تووركی دەلێ لە پال هەر مولحدێکدا کوردێك هەیە . دیارە لەبەر ئەم هۆیەشە لە کوردستان دا هەر لە کۆنەوە تا ئیمرۆ ، بەلام ئێستا کەمتر ، بە شیوەیەکی زور فراوان شەبەکەیەکی زەرەرمەند

لە کۆمەلی دەروێشان کە زۆر کەللە ڕەقن لەناو ئیسلامدا دەورێکی زۆر بالای بینیوە لە ڕووی ئاینی و کۆمەلایەتی و ئابووری و کەلەپووری کوردەکان دا .

ئەو شوێنانەی کە کوردی تیا ئەژین و کەوتونەتە ئەو وولاتانەی کە بەرێگای سەرمایەداری دا ئەڕۆن مانەوەو - پەیوەندی دەرەبەگی هێشتا بەهێزە بەلام ئەمەشهۆی ئەوەیە کە ناوچە کوردیەکان زیاتر ئاستی پێشکەوتنی ئابووری و پەیوەندی کۆمەلایەتیان و ڕۆشنبیری نزم ترە وەکەلەو ناوچانەی کە تورك و فارس و عەرەبی تێدا دەژین ،ئەمەش دەگەڕێتەوە بۆ چەند هۆیەك ؛ لەڕووی مێژوویی و لەڕووی ڕامیاریەوە .

بە شێوەیەکی گشتی ناوچە کوردیەکان وەك هەر لەمەوبەرو ئێستاش بێ بەشن لە بەرەوپێشەوە چوونی باری کۆمەلایەتی و ئابووری و ڕۆشنبیری ، هەروەها بێ بەشیشن لە مافی چارەنووسی خۆیان .• بۆیە دەبینین کە تا ئێستا لە کۆمەلی کوردەواری دا پەیوەندی بە هێزی هۆزایەتی و خێلەکی بەردەوامە .

لە مێژووی کوردی چەند سالێك لەمەوبەردا ئەبینین کە دابەشکردنی میللەتی کورد بە سەر خێل و هۆزەکان دا تا ئێستا درێژەی پێ ئەدرێ بە تایبەتی لە کوردستانی عیراقو ئێران دا . تەنانەت نەریتێکی هۆزایەتی لە پەیوەندی - دەرەبەگێتیدا تەواو دەبینرێ کە ئەویش دەگەڕێتەوە بو ئەنجامی دەسەلاتداریتی ئابووری و رامیاری لە لایەن هەندێك بەناو دنیا دیدەو پیاوە ئاینی و دەرەبەگەکان و سەرۆك خێلەکانەوە کە لە هەموو پارچەکانی کوردستان بە شێوەیەکی فراوان ئەو شتانە جێ پێ ی خۆی چەسپ کردووە بەلام ئەمرۆ مانەوەی ئەو شێوە کلاسیکیە لە کۆمەلی کوردەواری دا کەوتۆتە ژێر کاریگەرێتی بەرەوپێش چوونی سەرمایەداریەوە (لەم ڕووەشەوە کوردستانی تورکیا یەکەم پارچەیە) کە بێ هێزبوونی دەسەلاتی دەرەبەگ و خاوەن زەویەکان بوونەتە هۆیەك بۆ بەرەوپێشەوە چوونی ئابووری کوردستان و بردنی بەرێگایەکی سەرمایەداری دا، هەروەها بەرەوپێشەوە چوونی بۆرژوای نەتەوەیی لە پێشدا بازرگانیەتی و دوای ئەوەش پیشەسازی . فشاتی ناوەراست بەرەو پەرەسەندن دەچن و کادری پرولیتاریەی کورد پەیدا دەبن ،گواستنەوە لە گوندەوە بو شار (بە تایبەتی لە گوندە زور دوورەکانەوە و لە شوینە کوچەرییەکانەوە) ، گواستنەوەی هیزی کارکەر(بە تایبەتی لە کوردستانی تورکیاوە) بو وولاتانی بازاری هاوبەشی (السوق المشترکة) ، زور بە خیرایی پەیوەندی هوزایەتی کە بربرەی ئابووریان کوچەریتی و مەرومالاتە بەرەو نەمان دەچیت . ئەم کارە پێشکەوتنخوازە واقعیە زیاتر بەرەو پێش چوون دەچێ لە کوردستانی تورکیادا و وردەوردە شوێنەکانی تری کوردستانیش گرتۆتەوە .

لەگەل ئەوەشدا کۆمەلی کوردەواری ئەمرۆ لە ڕووی پەیوەندی کۆمەلایەتییەوە لە قۆناغێکی نزم دایە. کۆنە پەرستی لە سەر دەمەکانی پێش سەرمایەداری دا و تا ئێستاش رۆلێکی بیری و ڕامیاری دەبینن لە هەموو ڕوویەکی کۆمەلگای کوردی دا . ئەمەش بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ لە باری جەماوەری کورد دا بەدی دەکرێ . هەموو ئەو ئەرکە ئیمرۆ کەوتۆتە ئەستۆی جەماوەری کورد کە هەول - بدات بۆ گۆڕینی ئەو بارە سەختە ئابووریە ئەمەش لەکاتێك دا کە شێوەی سەرەتایی و کلاسیکی ئابووریشتیکی ئاسایی بووە بە نیسبەت دەرەبەگەکانی کوردەوە ، بەم جۆرە دەبینین روخاندنی ئەو سیستەمە ئاسان نیە بۆ کورد و هەروەها بەرەو پێش چوونی سەرمایەداریش هێشتا ئەم زەمینەیەی خۆش نەکردووە کە هێزی بەرهەم لە بەرزبوونەوەیەکی باشدا بێت . کەوتنی کۆچەرایەتی و

بەخێوکردنی مەڕومالات کە بناغەی ئابووری هۆزەکوردیەکان بوون هێشتا نەتوانراوە ببێتە هۆیەك بۆ پەرەسەندنی بەرهەمی کشتوکال و بەخێو کردنی مەڕوومالات ، لە لایەکی ترەوە کەم و کوڕی و پێشکەوتنی پیشەسازی لە کوردستاندا بۆتە هۆی ئەزمەیەکی توند و گرانی کارکەر و تا ڕادەیە باری جووتیار و کاسب کارەکانیشی لێژ کردووە . ئەوەوای لە کارکەرانی کورد کردووە بگەڕێن بە شوێن کاردا - لە کارگە پیشەسازیەکانی مرکەزی ئەو وولاتانەی تیایدا دەژین هەروەها لە وولاتەکانی دەرێشەوە .

کارکەرانی کورد لە بەر ئەوەی ڕادەی زانستییان نزمە بە شێوەیەکی گشتی خەریکی ئیشی گران و زەحمەتن . ئەوەش هۆیەکی ترە کە یارمەتی دەدات بۆ چەوساندنەوەی هێزی دەست و بازووی کارکەری کورد .

باری ئابووری و کۆمەلایەتی زەحمەتکێشانی کورد بە بەراوورد کردن لەگەل باری جووتیارو کرێکارو کاسبکاری تورك و فارس و عەرەب زۆر خراپترەو بەلایەنی کەمەوە دەتوانیین لەم ژمارانەی خوارەوەدا بیخەینە بەر چاو :- داهاتی هەرمرۆڤێك لە ١٩٧٥ لە کوردستانی ئێران بریتی بووە لە ١٥٠ دۆلار بەرامبەر بە ١٣٤٠ دۆلار لە هەموو ئێران دا . لە کوردستانی عیراق کەمتر لە ١٠ ٪ ی ئەو پارەیەی بەر دەکەوێت کە بەپێ ی نەخشە دانراوە بۆ بەرەو پێشەوە بردنی وولاتەکە . لە ژمارەی ١٥٠ پرۆژەی - پیشەسازی تەنها (٤) پرۆژەی لە کوردستاندا دانرابوو کە ئەنجام بدرێت ، هەرچەندە کەرەستەی خاو جگە لە نەوت کە پێویست بە باس کردن ناکات ڕاست دەکەونە کوردستانەوە .

لە کوردستانی تورکیا لە سالی ١٩٧٠ دا بۆ هەر (١٠) هەزار کەس یەك دکتوریهەبوو کە بە نیسبەت هەموو تورکیاوە ئەو ژمارەیە بریتی بوو لە ٤/٣ .

لە کوردستانی ئێران ناوچەی واهەیە کە ٢٠٠ هەزار کەس تێدا دەژی بێ ئەوەی دکتوریکیان هەبێت . زیاتر لە ٥٠ ٪ ی خیزانی کورد لە کوردستانی ئێران دا خزاونەتە زوریکەوە ، زیاتر لە ٨٠ ٪ ی هەموو خانووەکان لە قوڕ دروست کراون . دانیشتووانی کوردستانی ئێران و عیراق - بە بەراووردی لە گەل دانیشتوانی ناوچەکانی تری ئێرانو عیراق دەست کەوتیان زۆر کەمترە ،ئەمەش لە کاتێك دا کە ئەو هەموو دۆلاری نەوتەی ئەو دوو وولاتە لەم (١٠) سالەی دواییدا دەست کەوتیان بووە جگە لەوەی کە چەند جارێك لەو ماوەیەدا نرخی نەوت گران کراوە .

بەم جۆرە دەبینین کە ناوچە کوردیەکانی تورکیاو ئێران و وولاتە عەرەبیەکان لە بەرەو پێشەوە چوونێکی زۆر لاوازو دواکەوتن دان بە بەراورد کردن لەگەل ئەو ئاستە نزمەی ئەمرۆی وولاتانی ڕۆژ هەلاتی نزیك. ئەمەیە ئەنجامی چەندەها سەدەی چەوساندنەوەی کورد لە لایەن حوکم ڕانانو چینە دەستەلاتدارەکانی ئەو دەولەتانەی کە لەنێوانیاندا کوردستان دابەش کراوە .

هەروەك میللەتی کورد چەوسێنراوەتەوە لەلایەن دام و - دەزگای دەولەتەکانی ڕۆژ هەلاتی نزیك هەر بەو جۆرەش - سەودای لە گەل کراوە لەلایەن وولاتە ئیمپریالیستەکانیش ماوەیەکی زۆر بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆو نا ڕاستەوخۆ کوردستان لە ژێر چاودێری دا بووە . بە تایبەتی (لە عیراق دا کە ماوەی ٤٠ سال لە ژێر دەستەلاتی

ئینگلترەدا بووە) ، بێ گومان ئەو وەزعە کۆسپ و تەگەرەیەکی زۆری خولقاندووە لەڕێی بەرەو پێشچوونی نەتەوایەتی میللەتی کورد . لەلایەکی ترەوە هێزی کۆنەپەرستی ناوەوە و دەرەوە بۆ هەمیشە بەکار هێنراون بۆ مەبەستی مانەوەو بەرەو پێش نەچوونی کورد لە رووی کۆمەلایەتی و ئابووری و رۆشنبیری یەوە . بۆنموونە (نانەوەی ناکۆکی لە نێوان خێلەکیەکان و هێشتنەوەی جەماوەری کورد بە نەخوێندەواری) . لە ئەنجامی ئەو

شتانە دا دەر دەکەویت کە مەسەلەی کورد لەمەو بەر و ئیستاش یەکیکە لە گەورەترین و ئالوزترین مەسەلەی نەتەوایەتی ناوچەکانی روژهەلاتی نزیک .

کورد ـ میللەتیکە تینووی سەربەستییە ،هەموو میژووی پرە لە راپەرینی ئازادیخوازی دژی داگیر کەری ـ بیگانە . ئەنجامی نەمانی ئەو راپەرینانە هەر لە کونە ـ وە بریتیە لە یەك دابڕینی دەرەبەگەکان وەك چینیکی دەستەلات دار لە کوردستان دا و بەپیچەوانەشەوە بەهیزی سوپای ئیمپراتورەکان کە ووردە ووردە خاکی کوردیان دابەش کردووە و ئازارێکی زوریان پی گەیاندوون .

لە سەدەی نوزدەهەم دا کە ئیمپراتوریەتی عوسمانی و شاهی ئیران کەوتنە گز بوون ، کە ئەمان لە سەرەتای سەدەی شانزەهەم دا خاکی کوردستانیان دابەش کردبوو، بزووتنەوەی ئازادیخوازی کوردی زور پەرەی سەندو کەوتە جموجول کردن ، ئەو بزووتنەوەیە بە هەموو مانای ووشە بوو بە بزووتنەوەیەکی نەتەوایەتی و ئامانجی سەرەکیشی دامەزراندنی دەولەتیکی سەربەخوی کورد بووە .

بەلام لە ریگای بەدی هینانی ئاواتی نەتەوایەتی میللەتی کوردا گەلیك کۆسپی گەورە هاتونەتە پیش ، گرنگترین ئەو کۆسپانە : بە هیز کردن و هاتنە ناوەوەی وولاتە کۆلۆنیالیەکان بۆ ـ تورکیا ی عوسمانی و ئیران و هەول دانیان بۆ لاواز کردنی ئەم دوو وولاتە ، هەروەها دەست درێژی کردن و دەست بە سەرا گرتنی ئابووری و شوینە ستراتیژیەکانیان . بۆ ئەم مەبەستەش وولاتە داگیرکەرە ـ کان بە شێوەیەکی فراوان بزووتنەوە نەتەوایەتیەکانیان بە کار هێناوەو هەولیان داوە بیان کەن بە داردەستی خۆیان و تەبیعەت و شێوەی سەر بە ئیمپریالی وەربگرن، هەروەها ناکۆکی لە نێوانیان دا دروست کردووە و کردوونی بە گژ یەکتردا ،جگە لەوەی کە سەرۆکە ئاینییە خێلەکی و دەرەبەگەکانیان کڕیون . لە ئەنجامی ئەم جورەهاتنە ژوورەوەو دەست درێژی کردنەی کۆلۆنیالیزم ،کەمایەتییە نەتەوەییەکانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی و ئێرانی نەیان ـ توانیوە لە خەباتی ئازادی و سەربەخۆییدا هیچ شتێك بەدەست بێنن ، بەلکو بە پێچەوانەوە باری ئەو میللەتانە و هەروەها کوردیش لە زۆر ڕووەوە ئالۆزترو بگرە خراپتر بووە . لە ئەنجام دا و بە تایبەتی دوای شەڕی جیهانی یەکەم زیاتر میللەتی کورد پارچە پارچە بوو .

ئەگەر کوردەکان لەوەو پیش لە ناوچە عەرەبیەکانی ژێر دەستی تورکیا ژیا بێتن ئێستا بە تەواوی کەوتونەتە عێراق و سوریاوە : یەکەمیان لە ژیر دەستەلاتی کولونیالی ئینگلیز و دووەمیشیان لەژێر دەستەلاتی کۆلۆنیالی فەرەنسا دا .

هاتنە ژوورەوەی ڕاستەو خۆی ئیمپریالیزم بۆکوردستان چەند کۆسپێکی نوێی تری دروست کردووە لە سەر ریگای چارە سەرکردنی مەسەلەی نەتەوایەتی کوردی دا . لە لایەکی ترەوە دوای شورشی ئوکتوبەر وبەرزبوونەوەی کلپەی شورش لە هەموو جیهان دا قوول بوونەوەی کیشەی سیستەمی کۆلۆنیالیزمی و ئیمپریالی ، لەبەردەم میللەتی کورد دا ڕوناکیەکی زۆر دروست بوو کە لەوەو بەر و هیچ کاتێك نەیدیبوو ، ئەمەش بە شێوەیەکی تایبەتی سەنگ و مانایەکی زۆری هەبووە لە چەسپاندنی چارەنووسی میللەتی کورد دا ، هەرچەندە ئەگەر ئیمپریالیزم جموجولێکی کاتیش بنوێنێ لە ناوچەی ڕۆژ هەلاتی نزیك دا .

باشترین نموونە بە نیسبەت کوردەوە تاقیکردنەوەکەی یەکێتی سۆڤیەت بووە لە چارە سەر کردنی مەسەلەی نەتەوایەتی دا و بەتایبەتی دانی هەموو بوارێك بە کوردەکانی سۆڤیەت کە بە شێوەیەکی گشتی لە کۆمارەکانی خوارووی قەفقاز ئەژین لە بەرەو پێشچوونی مافی نەتەوایەتی و سەربەستیان دا .

لە سالەکانی ١٩٢٠ – ١٩٣٠ دا لە تورکیا و ئێران و ـ ٨
عیراق بە جۆرێکی بەهێز راپەرینەکانی کورد دەستی پێکرد دژی دەستەلاتی ئیمپریالیزم و سیاسەتی شوڤینی وولاتەکانی رۆژ هەلاتی نزیك سەبارەت بە مەسەلەی کورد ، سەرلەنوی ئەمجارەش ڕاپەرینەکان سەرکەوتنیان بە دەست نەهێنا . لە هیچ یەکێك لەو وولاتانە نەتوانرا بەلایەنی کەمەوە هەندێك لەمافی ڕەوای خۆیان بەدەست بێنن ، ئەنجامەکەش هۆی لاوازی عەسکەری و سیاسی ئەو ڕاپەرینانە بوو لەگەل دوا کەوتنێکی تەواوی بیرو باوەڕی کۆمەلایەتی لە کۆمەلی کوردەواری دا ، هەروەها باری نالەباری جیهانی بۆ کورد ، لە گەل ئەوەش دا ئەم ماوەیە بوو بە قۆناغێك کە بزووتنەوەی نەتەوایەتی کوردی هاویشتە قۆناغێکی نوێ وە کە بێ گومان هەموو ووزەو توانایەکی خستبووە کار بۆ لە ناوبردنی جۆری خەباتی خێلەکی و دەرەبەگایەتی و دروست کردنی ریکخراوی ڕامیاری چالاك و جەماوەری کە لە توانای دابێت پێشرەوایەتی میللەت بکات .

میللەتی کورد توانی کەلك لە تاقیکردنەوەکانی ماوەی نێوان هەردوو شەڕی جیهانی وەربگرێ لە خەباتی ئازادی ـ خوازی دا بە تایبەتی پێش کۆتایی هێنان بە جەنگی دووەم و پاش جەنگ .

گۆڕانی مێژوویی جیهانی دوای شەڕی جیهانی دووەم ، زەمینەیەکی نوێ ی باشی ڕەخساند بۆ بزووتنەوەی نەتەوایە تی کوردی ئەگەر وورد بینەوە لە هێزی بزووتنەوەکە و سەرکردایەتیەکەی و شیوەی خەباتی دەتوانین بزووتنەوەکە هەلبسەنگێنین بە شۆڕشێکی دیموکراتی ، هەرچەندە لەڕووی چینایەتییەوە ئەم بزووتنەوەیە کۆمەلێکی فراوانی لەدەوری خۆی کۆ کردۆتەوە . خەباتی میللەتی کورد بۆ مافی چارە نووسی خۆی لە سەر بنچینەیەکی دیموکراتی ڕەگی لە هەموو لایەك داکووتاوە و لە هەمان کات دا گۆڕانی کۆمەلایەتیان بە ستووە بەو خەباتەوە کە بە تەواوی بەرژەوەندی چینایەتی و جەماوەری چەوساوەی کوردی تێدا بەدی دەکرێت .

دوای شەڕی جیهانی دووەم بزووتنەوەی میللەتی کوردلە کوردستانی ئێران دا دەستی پێ کرد بە پێشرەوایەتی پارتی دیموکراتی کوردستان (پ . د . ك) کە لەڕاستیدا هەموو هێزە نیشتمانیەکانی کۆمەلی کوردەواری بەدەوری خۆیا کۆ کردبۆوەوە بۆ خەبات کردن لە پێناوی مافی چارەنووسدا دوای ئەوە لە عیراق و تورکیا لە ژێر هەمان ناودا پارتی درووست کران .

پارتی دیموکراتی کوردستان رۆلێکی ڕێکخراوی گرنگی گێڕاوە دوای بەرپابوونی بزووتنەوەی کوردی لە کوردستانی ئێران دا هەروەها لە بزووتنەوەی نەتەوایەتی کوردی عیراق لە سالەکانی ٦٠ و نیوەی یەکەمی حەفتاکان.

دوای شەڕی جیهانی کوردستانی ئێران و عیراق بەدرێژی بوونەتە شانۆی خەباتی نەتەوایەتی ، سەرکردەی ئەو بزووتنەوەیەو پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق تا ناوەڕاستی سالەکانی حەفتا کان مصطفی بارزانی بوو، هەرچەندە کەم و کوڕی هەبوو بەلام گەورترین شەخسیەتی بزووتنەوەی کوردی بووە لە سەدەی بیستەم دا .

ئەنجامی خەباتی خوێناوی و قوربانی میللەتی کورد لە پێناوی مافی ڕەوای خۆی دا بێ سەر و شوێن نەبووە ، ئەو ئەنجامە ش نەك تەنها ڕەنگدانەوەی هەموو ئەو بارە ئالۆز و ناکۆکیانەیە لەسەر ئاستی رۆژ هەلاتی نزیك ، بەلکو ڕەنگدانەوەی ئەو نا یەکسانیەشە کە بە شێوەیەکی مێژوویی دیاری کراوە لە ڕووی کۆمەلایەتی و ئابووری و پێشکەوتنی ڕامیاری ناوخۆی هەموو پارچەکانی کوردستان .

بەم جۆرە دەبینین کە کوردەکانی تورکیا هیچیان بە دەست نەهێناوە و بارو دۆخی ئێستاشیان لە جاران چاکتر نیە . کوردەکان بێ بەش لە هەموو مافێکی نەتەوایەتی خۆیان ، قوتابخانەو دەرکردنی بلاو کراوەی ویژەیی بە زمانی زگماکی خۆیان قەدەغەیە . بەپێی مەزهەبی شۆڤێنی ڕەسمی کورد لە تورکیا بریتین لە " تورکی کێوی " هەرچی جموجولێکی ڕامیاری لە نێوان کورد هەبی بە دڕندەیی سەرکووت دەکرێ .

لە کوردستانی ئێران تۆزێك کەمتر ئەم وەزعە دەبینین لێرە بە حوکمی هەندێك هۆی مەوزووعی و بار بواری ئەوەی داوە کە بزووتنەوەی نەتەوایەتی دەست پێ بکات . هەر

زوو دوای شەڕی جیهانی دووەم لە کوردستانی ئێران دا بۆ ماوەیەکی کەم و بۆ یەکەم جار لە مێژووی کورد دا ـ ڕژێمێکی ئۆتۆنۆمی کۆماری دروست بوو کە پایتەختەکەی مەهاباد بوو . بەڵام لە کۆتایی ساڵی ١٩٤٦ دا لەناوبرا لەلایەن هێزی کۆنەپەرستی ئێران و ئیمپریالیزمەوە .

حکوومەتی زوردارەی شاهەنشا لە ماوەی ئەم (٣٠) ساڵە و چەندەی دوایی دا . زۆر بە درندانە بزووتنەوەی نەتەوەیی کوردی سەرکووت کردووە . (بەپێ ی پرۆپاگەندەی رەسمی ئێران کورد بە فارس لە قەڵەم دراوە و تا رادەیەکیش تەقالیدی نەتەوەیی کوردیان وون کردووە) . ئەو شێوازە بە شێوەیەکی نەرم و نرو فێڵاوی بە کار هێنراوە لەهەمان کاتیشدا ئێران هەوڵی داوە کە مەبەستی تەماحکارانەی خۆی لە بزووتنەوەی کوردیی عیراق دا چەسپ بکات .

شۆڕشی ئیسلامی و دوای ئەوەش شەڕی نێوان عیراق و ئێران بوونە هۆی ئەوەی کە بزووتنەوەی نەتەوایەتی کوردی سەر لەنوێ بێتەوە سەر شانۆ ، ئێستا زۆر ڕوونە کە پێویستی چارەسەرکردنی مەسەلەی نەتەوەیی و بەتایبەتی مەسەلەی کوردی لە ئێران دا لە پێش هەموو شتێکەوەیە .

زیاتر و بە شێوەیەکی فراوانتر بزووتنەوەی نەتەوایەتی کوردی لە عیراق خۆی چەسپاندووە ، لە ساڵی ١٩٦١ وە (لەگەڵ هەندێک جار شەر راوەستاندن) لە کوردستانی عیراق بزووتنەوەی نەتەوایەتی دەستی پێ کردووە وسوپای عیراق بۆ هیچ کات لە توانای دا نەبووە لەناوی بەرێت تەنها ئەوکاتە بزووتنەوەکە ڕاوەستێنرا کە سەرۆکایەتی نوێ لە بەغداد ساڵی ١٩٦٨ دەستەلاتی گرتەدەست زۆر تەنازولاتی بۆ کورد کرد . یاسای ١١ ی مارتی ١٩٧٤ کە دانی ناوە بە مافی کورد دا لە سەر بناغەی ئۆتۆنۆمی هەموو داواو مافە رەواکانی کوردی بەجێ نەهێناوە بە تایبەتی (دیاری کردنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی) ، لە ڕاستیشدا ئەو یاسایە چۆن نووسرابوو هەر واش مابووەوە دوور لە جێ بەجێ کردن . لەگەڵ ئەوەشدا ئەو یاسایە مانایەکی مێژوویی هەبوو کە تا ئێستا بۆ یەکەم جار بووە . خۆ ئەگەر ئەم ڕێگایە وون نەکرێت و درێژەی پێ بدرێت ڕەنگ هەیە چارەسەرکردنی مەسەلەی کورد بەرەو نزیک بوونەوە بڕوات .

گەلی کورد کە (٢٠) ملیۆنە ، بەئاواتی گەیشتنە بە مافەکانی (با لەسەرەتاشدا سادە بێت) لە هەموو پارچەکانی کوردستان ، خەبات دەکات لە پێناوی مافی دیاریکردنی چارەنووس کە لە کاتی ئێستادا ئۆتۆنۆمی

گرنگترین واتاکانێتی . ئەم خەباتەش سەخت و درێژ خایەنە دوژمنانی گەلی کورد لە بەردەم ئامانجەکانیاندا گەلی کۆسپ و تەگەرەیان داناوە ، بەڵام ئێستا ئاسۆی سەرەتایەکی باش هەیە بەوەی کە چارەسەرکردنی بنچینەیی باری ئالۆزاوی بەوجۆرەی کە میللەتی کوردی تێدا دەژی ـ زیاتر بەرەو تێ گەیشتن ئەڕوات و بە شێوەیەکی فراوان لە هەموو شوێنێک دا بڵاو دەبێتەوە .

لە گوفاری (ئاسیا و ئەفریقا ئەمرو) وەرگیراوە
گوفاریکي راميارى مانگانەیە لە پەیمانگەی روژهەلاتناسی سەر بە کوری زانیاری سوفیتی دەر دەچیت .
ژمارە / ١٢ مانگی ١٢/ ١٩٨٣ لا ٣٦ ـ ٣٩

هەمان ووتار لەم دواییەدا لە ڕۆژنامەی پراڤدا بڵاوکرایەوە ـ پراڤدا ڕۆژنامەی ناوەندی پارتی کۆمۆنیستی سۆڤێتی یە ـ

رووەو دا مەزراندنی بەرەیەکی نیشتمانی

بەیاننامەیەکی چوارقوڵی

لە ژیر ناونیشانی (رووخاندنی رژیمی خوینریژی سەدام و دامەزراندنی حوکمیکی نیشتمانی دیموکراتی تەنها ریگایە بو رزگارکردنی وولات) بەیاننامەیەکی چوارقولی لەلایەن پارتی سوشیالیستی کوردستانی عیراق و پارتی سوشیالیستی عیراق و کومەلبوونی (التجمع) دیموکراتی عیراق و پارتی دیموکراتی گەلی کوردستان لە روژی ١٩٨٤/٣/١ دا دەرچووە بە بونەی ئەو پەرەسەندنە دژوارانەی بەسەر جەنگی عیراق و ئیراندا هاتوون ، لە بەیاننامەکەدا هاتووە :

ئەی گەلی عیراقی مەزن

مەسەلەی بەرگری لە نیشتمان نە مەسەلەیەکی عەسکەری و نە چەکی پیشکەوتوو و سوپا ئامادە کردن و یانکردنی ئیحتیاتە ، بەلکو لە جەوهەردا مەسەلەیەکی رامیاریە و لە بنچینەدا پەیوەندی هەیە بە مەسەلەی پاراستنی سەربەخویی نیشتمانی ، ئەوەش هەرگیز لەژیر سایەی رژیمی سەدام نایەتەدی کە دژ بە گەلو نیشتمانە . هەروەها بەیانەکە پەنجەی بو گرنگی پان راکیشاوە و لەم بارەیەوە هاتووە :

ئەی پارتی وهیزوکەسە نیشتمانیەکان بەهەموو لایەنە سیاسیەکانتان و ریبازەکانتان: ئا لەم روژەدا کە چارەنووسی نیشتمان دەخریتە روو ، بەرپرسیاریەکی میژوویی وتایبەتی دەکەویتە سەرشانی هەموومان . . . هەروەها لەم بارەیەو بەیانەکە دەلیت: ریگای هیچ جورە خاویک نەماوە لە مەسەلەی بەرەی نیشتمانی پان بو رووخاندنی رژیمی فاشی ، لەسەر بنچینەی دلسوزی بو سەربەخویی عیراق و یەکیتی خاکەکانی و مافی گەلەکەمان بو هەلبژاردنی ئەو رژیمە نیشتمانیەی دیموکراتیەت بو عیراق و ئوتونومی بو کوردستان دەهینیتەدی . . . .

ڕۆژە نەمرەکان

هەڵەبجە ١٩٧٤

٢٣ /نیسانی/١٩٨٢

قوتابیانی قوتابخانە ناوەندی و ئامادەییەکانی شاری سلێمانی و جەماوەرێکی زۆر خۆپیشاندانێکی گەورەیان سازکرد لە دژی ڕژێمی فاشیستی بەغداد، لەخۆپیشاندانەکەدا هاواریان دەکرد بۆ ڕووخانی ڕژێم.

٢٤/ نیسانی/١٩٨٢

لەیادی هەشتەمی بوردومانەکەی قەلادزەدا خۆپیشاندانێکی جەماوەری گەورە لە شاری قەلادزە سازکرا و خۆپیشاندەرەکان دوای ئەوەی بەشەقامەکاندا گەڕان ڕوویان کردە گۆڕستانی شەهیدان، پیاوەکانی ڕژێمی فاشیستی ئابڵووقەی گۆرستانەکەیان دا و کەوتنە گووللەبارانکردنی جەماوەرەکە،لەئەنجاما شەش خۆپیشاندەر شەهیدکرانو ژمارەیەکی زۆریش بریندار بوو.

قەڵادزە
ڕۆژی ٢٤/ نیسانی/١٩٧٤
١٦٧ شەهید و پتر لە ٢٥٠ بریندار

٢٥/ نیسانی / ١٩٨٢

بوهاوکاری کردن لەگەڵ دانیشتوانی قارەمانی شاری قەلادزە،جەماوەری شاری سلێمانی خۆپیشاندانیان ساز کردو لە خۆپیشاندانەکەدا (٤٠) قوتابی کچ وکوڕگیرانو ڕەوانەکران بۆ زیندانەکانی کەرکوک ،هەروەها بیست خۆپیشاندەر بریندار کرابوون بەدەستی جەلادەکانی ڕژێمی صدام حسین ... لەئەنجامدا شاری سلێمانی مانگرتنیگشتی دەست پێکرد و دوکانو بازار داخراو زۆربەی کرێکاروفەرمانبەرەکان نەچوون بۆسەر کار ،بۆ نارەزایی دەربڕین دژی تاوانەکانی ڕژێمی دیکتاتوری .
.هەر لەم روژەدا لە بەستەستێن و ژاراوەوتووە سوران خۆپیشاندان ساز کرا بۆ هاوکاری دەربڕین لەگەڵ قەلادزە .

٢٦/ نیسانی/ ١٩٨٢؛

لەیادی هەشتەمی بوردومان کردنی دا شاری هەڵەبجە خۆپیشاندانێکی گەورەی بەخۆیەوە دی لەوێش جەلادەکان کەوتنە گوللەبارانکردنی جەماوەر و (١٢٠) خۆپیشاندەر بەرەو زیندان ـ ڕاپێچ کران . هەر هەمان ڕۆژ مانگرتن لە قەلادزەو گوندە هاوچەرخەکان بەردەوام بوو.

٢٧/ نیسانی/ ١٩٨٢؛

بۆ هاوکاری کردن لەگەڵ قەڵادزەوهەڵەبجەو سلێمانی ، لەگەرەکی شۆرجەو ئیمام قاسم لە کەرکوک خۆپیشاندانێك سازکرا ،بە بەشداری کوردو عەرەب و تورکمان .

٢٨/ نیسانی /١٩٨٢

قوتابیانی قوتابخانە ناوەندی وئامادەییەکان و خانەی مامۆستایانی سلێمانی لەگەڵ جەماوەری شار جارێکی تر بۆ هاوکاری دەربڕین لەگەڵ جەماوەری قەڵادزە و هەڵەبجە و بۆ داواکردنیبەردانی ئەوانەی لە ڕۆژانی پێشودا گیرابوون خۆپیشاندانێکی جەماوەری مەزن ساز کراو وێنەکانی صدام لە دیوارەکان کرایەوەو سوتێنرا ،فاشیەکان کەوتنە دەست ڕێژ کردنی خۆپیشاندەرەکان و قوتابی تێکۆشەر جەبار سەعدون شەهید کرا و زیاد لە (٩٠)کەس گیرانو دەیان بریندار هەبوو.

* هەر ئەوڕۆژە دانیشتوانی(بەکرەجۆ) بۆ هاوکاری دەربڕین لەگەڵ ڕاپەڕینی شارو گوندەکان و بۆ نارەزایی دەربڕین بەرامبەر کارو کردەوەکانی ڕژێمی دیکتاتۆری خۆپیشاندا ـ نیان ساز کرد.

٢٩/ نیسانی/ ١٩٨٢

قوتابیانی .. ناوەندیکوڕانو کچانی نادیەی ماوەت.خۆپیشاندانێکیان ساز کرد بۆ هاوکاری دەربڕین لەگەڵ شارە ڕاپەڕیوەکانی تری کوردستان ، ئەو ڕۆژە مانگرتن هەموو ناو ماوەتی گرتبووەوە و بەتەواوی دوکانو ـ بازار داخرابوو،لێرەش (٢٠) قوتابی(کوران و کچان) لەلایەن پیاوەکانی ڕژێمەوە گیران.

*خۆپیشاندانەکانی شاری سلێمانی بەردەوامبوو، ئاگربەردرایە پەیمانگەی هونەرە جوانەکان کە کرابوو بە مۆڵگای جاش و خۆفرۆشەکان، پاش ئەوە خۆپیشاندانەکە بەدەم هاواری مردن بۆ صدام ڕوویان کردە بەردەرکی سەراو چەند ئوتومبیلێکی جەلادو چڵکاو خۆرەکانیان سووتان.

٣٠/نیسانی/١٩٨٢

جەماوەری سەنگەسەر بۆ هاوکاری کردن لە گەڵ قەڵادزەو شارەکانی تر خۆپیشاندانێکی

جەماوەریان دژی ڕژێمی خوێنمژی صدام حسین ساز کرد.

۱ / ئایاری/۱۹۸۲

لە چوارقورنە دوکان و بازار داخراو خۆپیشاندانێکی مەزن سازکرا ، فاشیستەکان ڕووی چەکەکانیان کردە سنگی خۆپیشاندەرەکانو لەئەنجامدا (۵۹) پەنجاو نۆ خۆپیشاندەربریندار کران و لەوەڵامی ئەوەشدا جەماوەرەکە توانیان جاشێك بکوژن و چوار سیخور بریندار بکەن.

* لەسلێمانی مانگرتن و خۆپیشاندان هەر بەردەوامە
* لە ڕانیە قوتابیانی ناوەندی وئامادەیی (کورانو کچان)کەوتنە خۆپیشاندانولەئەنجامدا شەش خوپیشاندەر گیران ر ڕەوانە کران بۆ زیندانەکانی کەرکووك.
* لەشاری هەولێر ،لە کۆلیژی ئەندازیاری و پەیمانگەی تەکنۆلۆژییەوە خۆپیشاندان دەستی پێکرد بۆ هاوکاری کردن لەگەڵ شارەڕاپەڕیوە ـ کانی تر خۆپیشاندانەکە ڕوەو کۆلیژی پەروەردە کەوتەڕێ ـ فاشیستەکان کەوتنە گوللە باران کردنی خۆپیشاندەرەکان و زیاد لە (٤٠) کەس بریندار کران .

قەڵادزەی سەربڕاو

۲ / ئایاری/۱۹۸۲

پترلە هەشت هەزار هاونیشتمانی لە شاری ڕانیە خۆپیشاندانێکی مەزنیان سازکرد و لە ئەنجاما توانیان دەست بگرن بەسەر زۆربەی فەرمانگە میریەکان دا، خوێنمژەکان کەوتنە گوللەباران کردنی جەماوەرەکەو پێنج خۆپیشاندەر شەهید کران .

* خۆپیشاندانەکانی دانیشتوانی شاری سلیمانی هەر بەردەوامە .

۳ / ئایاری/۱۹۸۲

لە سەنگەسەر ئەو ڕۆژە دووکانو بازار نەکرایەوەو خۆپیشاندانێکی گەورە ساز کرا دەرەبەگ و جاش و بەکرێ گیراو، عەباس بایز ئاغا کەوتە گوللەبارانکردنی خۆپیشاندەرەکان و لەئەنجاما کچێك بەناوی چیمەن شەهیدکراو حەوت هاووڵاتی تر بریندار کران .

٤/ ئایاری /۱۹۸۲

دیسانەوە شاری ڕانیە هەستا بۆ ناشتنی پێنج شەهیدەکە ، قوتابیان تەرمەکانیان نایە سەرشان و بەشەقامەکانی شاردا گێڕایانوکەوتنە بەردەباران کردنی دائیرەی سیخوورەکان.

* هێشتا لە سلێمانی و هەولێرو قەڵادزەوچوار قورنەو هەڵەبجە خۆپیشاندان بەردەوامە، لە هەڵەبجە بە گوللەی فاشیستەکان چوار خۆپیشاندەری تر بریندار کران .

٥/ ئایاری/ ۱۹۸۳

مانگرتن لە سلێمانی و هەولێر و قەڵادزە و هەڵەبجە و چوارقورنەو ماوەت و سەنگەسەر هەر بەردەوامە .

٦/ ئایاری / ۱۹۸۲

بۆ دەربڕینی هاوکاری لەگەڵ قەڵادزە لەکۆیە خوپیشاندانی جەماوەری دەستی پێکردو فاشیستەکان کەوتنە گوللەبارانکردنی قوتابیە خۆپیشاندەرەکانو یانزە قوتابی کورو کچ بریندار کران و چەندەها خۆپیشاندەری ترخرانە زیندانەوە .

٧/ ئایاری /۱۹۸۲

دووبارە لە شاری کۆیە خۆپیشاندانێکی جەماوەری زۆر گەورە دەستی پێکردو بە تەواوی دوکان و بازار داخرا، جەماوەرەیکۆیە ئاگریان بەردایە دائرەی قائمقام و پۆستەو ئورزدی باك و دوو قوتابخانە کەببووبە مۆڵگا بۆ فاشیستەکان ،لەم خۆپیشاندانەشدا لە ئەنجامی دڕندەیی بەکرێ گیراوە خوێنمژەکان سێ خۆپیشاندەر شەهید کران و (٤٠٠) کەس لە دانیشتوانی کۆیە گیران کە زوربەیان قوتابی بوون (لە کچ و کوڕ) .

* مانگرتن هیشتا بەردەوامە لە سلێمانی و هەولێر ، کەرکوك ، قەڵادزە ،ڕانیە ،چوار قوڕنە ، ماوەت ،سەنگەسەر ،بەکرەجۆ ، گوندە بەناو هاوچەرخەکان.

٨/ ئایاری / ۱۹۸۲

ئەمرۆ جەماوەرێکی زۆری شاری کۆیە خۆپیشاندانێکی مەزنیان ساز کرد دژی ڕژێمی دیکتاتوری صدام حسین .

شاری سلێمانی

٢٠/ئایاری/١٩٨٢

هەزاران کەس ،لە هەموو لایەکی شاری سلێمانیەوە کەوتنە خۆپیشاندان و هاواریان دەکرد بروخێ صدام حسین ، خۆپیشاندان ومانگرتن سەرانسەری شاری گرتەوەو دوکانو بازارو فەرمانگەمیریەکان هەموو داخران .

لەبیرەوەریەکانم

نوری شاوەیس

بەر لەکۆنگرەی دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستان جۆرە وتووێژێک لە نێوان حکوومەتی پاشایەتی عێراق و بارزانییەکاندا پەیدا بووبوو . حکوومەت دەیویست بارزانییەکان لە ئێرانەوە بهێنێتەوە بۆ ناو عێراق وچەند داخوازییەکیان بۆ بەجێبهێنێ . مەلا مستەفاش ئەم هەواڵەی بەهۆی هەمزە عبداللەوە بۆ ئێمە نارد .

لە بەهاری ساڵی ١٩٤٦ ،ئەو ماوەیەی کە خەریکی خۆ ئامادە کردن بووین بۆ بەستنی کۆنگرە ، رێککەوتین لە سەرئەوەی کارێک بکەین ئەم هەواڵە بگاتە قازی محمد .

بارزانییەکان ئەوکاتە پەیوەندیان لەگەڵ قازی محمد زۆر باش نەبوو ، چونکە ئەو کوردانەی پەنایان بردبووە بەر ئێران ، باری کۆمەڵایەتی و ئابووریان زۆر خراپ بوو ، لە کوردستانی ئێرانەوە یارمەتی و ئازووقەیان بۆ کۆدەکرایەوەو بۆیان دەنێردرا . ئێرانییەکان بایەخیان پێ نەدەدان ، قازی محمد خۆیشی یارمەتیکەم دەدان ، واتە بۆئەوەی قازی محمد بایەخێکیان پێ بدات ، بەتایبەتی کە دەیزانی هێزی بارزانییەکان برِبرِەی پشتی لەشکرەکەیەتی بۆ بەرگری کردن لەکۆمارەکەی(کۆماری مەهاباد) وویستمان ئەو هەواڵەی بگاتێ ، کەوا بارزانییەکان خەریکی رێککەوتن لەگەڵ حکوومەتی عێراق ، لەو ماوەیەشدا سعید صالح کە سەرۆکی پارتی (الاحرار) بوو ، کرابوو بە وەزیری ناوخۆی عێراق، سەردانێکی بۆ سلێمانی کردبوو . هەروەها بۆ شاری هەولێریش چووبوو . دەمانویست بەو بۆنەیەوە هەواڵی ئەو سەردانانەش بگاتە گوێی (قازی محمد) ، لەلایەکی ترەوە رەنگ بوو شێخ ئەحمەد برسێتی و نەداری و بێ جل و بەرگی خێڵەکەی کاری تێ بکات و بیانباتەوە بۆ ناوعێراق لە راستیشدا چەند کەسێکی بۆ ئەو مەبەستە ناردبوو بۆ رەواندوز . چاو پێکەوتنیان لەگەڵ " سیدعلی‌حیجازی "کردبوو کە ئەو کاتە "مدیری شرطەی عام"بوو وەک سەرۆکی وەفدی حکوومەتی عێراق هاتبوو بۆ رەواندوز بەمەبەستی رێککەوتن لەگەڵ شێخ ئەحمەد .

بێ گومان ئەم هەواڵانە کە گەیشتە قازی محمد زیاتر بایەخی پێ‌دان . لەو کاتەدا هەندێ هێرشی سوپای ئێرانیش پەیدا بوو بوو، کە لە شاری سنەو سەقزەوە دەیانویست بەرەو مەهاباد بڕۆن و " میاندواو " بگرن .

ئەوە بوو شەر لە سەقزو بانە دەستی پێکرد ، لە نێوان سوپای ئێرانی و پێشمەرگەی قازی محمد کە پێویستیان بە بارزانییەکان زیاتر بوو(١) ،ئەنجام لەشکری بارزانی هەر لە کوردستانی ئێران مایەوە تا کۆتایی هاتنی کۆماری مەهاباد . ئینجا بڕیار وابوو کە پەیوەندیمان لەگەڵ قازی محمد باشتر بکەین . هەرچی گەنجی رۆشنبیرو قوتابیانی دەرچووی کۆلێژەکان هەبوو لە کوردستانی عێراق ٩٠٪ بڕۆن بۆ کوردستانی ئێران چونکە زۆر پێویستیان بە کادر بوو . من خۆم یەکێک بووم لەوانەی کە خۆم ئامادە کردبوو عێراق بەجێبهێڵم و بڕۆم بۆ مەهاباد ، تا لەکۆماری مەهاباد خزمەت بکەین . بەڵام هەواڵمان بۆ هاتەوە کە قازی محمد حەزی بەو کارە نەدەکرد . لەوە دەچوو لە ئێمە بترسێ کە بکەوێتە ژێر دەسەڵاتی ئێمەوە .

حەزنەکردنی قازی محمد بوو بە هۆی ئەوەی ئەو مەسەلەیە دوابکەوێ، پاشان جۆرە منافەسەیەکیش هەبوو لە نێوان ئەو و مەلا مستەفادا . هەروەها لەنێوان ئەو و (حمە رەشید خانی بانە) کە لەشکرێکی گەورەی لە ناوچەی ئێلێرو پێنجوێن هەبوو . وای لێک دەدایەوە کە ئەمان ببنە هۆی ئەوەی جەماوەرەکە دوای نەکەوێت . کەوتنی ئازەربایجانی هاتە بەسەرا ، قازی محمدیش بڕیاری ئەوەی دا کە

نەچێ بەگژ لەشکری ئێران دا لەکاتی گەڕانەوەدا لە ئازەربێجان . ئەوەبوو بارزانییەکان ناچاربوون بکەونە شەڕ و بەدرێژایی ئەوساڵە ،تەنانەت پاش رووخانی کۆماری مەهاباد و پاش لە سێدارەدانی قازی محمد و هاورێکانی بارزانییەکان هەر لە شەڕدا بوون .

ئەوەبوو شا داوای کرد کە شەر بوەستی و بارزانییەکان وەفدێک پێک بهێنن بۆ چاوپێکەوتنی لە تاران .

لەراستیدا شا داوای مەلا مستەفای دەکرد کە بیبینێ. مەلا مستەفاش لەگەڵ خۆی دا میرحاج و نوری ئەحمەد تەها و ئەفسەرێکی تری برد . ئەو کاتە قازی محمد لە زینداندا بوو چاوەڕێی لە سێدارەدانی دەکرا . شەر ڕاگیرا و ئەو وەفدە کوردیە چوو بۆ تاران . بەڵام لەبەر ئەوەی شا نیازی ئەوەی هەبوو بیانگرێ و وەکو قازی محمدیان لێبکا ڕایان کردو تارانیان بەجێهێشت و گەڕانەوە . مەلامستەفا ئەوەی بۆ گێڕامەوە دەیووت :" نووری ئەحمەدی تەها هەلوێستێکی باشی هەبوو هەرگیز لەیادی ناکەم .."دەیووت " کەلەتاران بووین ئەوکاتە بەیانییەك هاتبوو دەیووت هەموومان دەبەن لە سێدارەمان دەدەن." تودەییەکانیش هەواڵیان بۆ مەلا مستەفا دەنارد و رۆژنامەکانی تارانیان بە پۆستە بۆ دەنارد.. رۆژنامەکانیش هەواڵی ئەوەیان تێدا بوو کە ئەمانەی هاتوون دەبێ بخرێنە بەر دادگا و لە سێدارە بدرێن . بەڵام ئەمان لەگەڵ شا فێڵیان بەکار هێنا بوو ، مەلا مستەفا ووتبووی : قوربان ئێمە حازرین .. بەڵام ئێمە مخەوەل نین .. جەنابی شێخ منی مخەوەل نەکردووە کە ئەو ئتیفاقە بکەم.. هەر رێگامان بدە بچینەوە خودان ئیقناع بکەین ئەویش ئەهێنین بۆئێرە" بەو شێوەیە خۆیان لە تاران دەرباز کردبوو .

کە گەڕانەوە دیسانەوە شەر دەستی پێکردەوە ئەرزستانی بەسەردا هات ، ئێران لەشکرێکی زۆری نارد،عیراقیش هەموو سنووری تەنی ، کۆماری مەهاباد نەما ،تەبریز و ئازەربیجانیش کەوتبوونە ژێر دەستەڵاتی شاە . لەشکری بارزانیش کەوتبووە ژیر کاری بەفرو باران و سەرماو سۆڵە و برسێتی زستان . بۆیە شێخ ئەحمەد بڕیاری دا کە بگەڕێتەوە بۆ ناو عیراق . هەرچەندە مەلا مستەفا هەوڵیدا کە شێخ رازی بکات کە نەگەڕێتەوە بەلام بێ سوود بوو، شێخ ئەحمەد گەڕایەوەو ناچار مەلا مستەفاش بەدرێژایی رێگا لەگەڵیا چوو ، بۆ ئەوەی ئەگەر هەر نەگەیشتە ئەنجام لەگەڵیا .. تەنها داوای ئەوەی لێ بکات کە مۆڵەتی بداتێ خۆی و کۆمەڵێك چەکدار خۆیان بەدەستەوە نەدەن و لە ناوچەی بارزان بمێننەوە و شەڕ بکەن . بۆ ئەوەی هەندێ مەرج و داواکاری بسەپێنن بەسەر میری دا ،ئەگەر توانای ئەوەشیان نەبوو ، بواری ئەوەیان هەبێت بکشێنەوە و بەرەو یەکێتی سۆڤێتی بکەونە رێ .

بێ گومان پەیوەندیان لەگەڵ سەرکردەکانی پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراقیش دا هەر مابوو . بە تەواوی ئاگامان لێیان هەبوو . دەمانوویست کارێکیان بۆ بکەین لەگەڵ باڵوێز خانەی یەکێتی سۆڤێتی لە بەغدا رێك بکەوین ، ئەگەر نەیانتوانی لەبارزان بمێننەوە

وەك پەنابەر بچنە یەکێتی سۆڤیەتی . بەڵام باڵوێزخانە وەڵامی رەسمییان نەدایەوە ئەوەبوو بەرزانییەکان بە سەرۆکایەتی شێخ ئەحمەد هاتنەوە ناو خاکی عیراق ،ئەفسەرە کوردەکانیش زۆربەیان هاتنەوە . لەبەرئەوەی لەباروذۆخی عەشایەری و سەرگردەکان نارازی بوون و زوویر بوون وباوە ـ ڕیان بەسەرکردایەتی ئەو لەشکرە نەما بوو کە بتوانێ شۆڕشەکە سەربخات خۆیان دابووە دەست حکوومەت بە مەرجێ کە هیچیان لێ نەکەن دەڵێن (وەسی ـ عبدالالە) خۆی چووبوو بۆ رەواندزو لەوێ چاوپێکەوتنی لەگەڵدا کردبوون ، بەلام لە ئەنجام دا " عزت و خیراللە و قدسی و خۆشناو" لە سێدارە دران (٢) .

ئەوە لە بەهاری ساڵی ١٩٤٧ دا بوو ،شێخ ئەحمەدو چەند کەسێکی تریان خستە زیندانەوە ، هەرچی خێزانی بارزانیەکانیش بوو ، بەبێ چادر و جل و بەرك ، لەمنداڵ و لە ئافرەت خستیانە ناو ئەلبەندەوە لە دەشتی (دیانا) ، لەلایەکی ترەوە شەڕی چەکداری لە ناوچەی چیاکانی بارزان دەستی پێکرد . بەڵام لەبەرئەوەی حکوومەت سوپایەکی

یەکجار زۆری بۆ ئەو ناوچەیە بردبوو ،(مفتش گشتی جەنەراڵ راندلر) سەرکردایەتی ئەو سوپایەی دەکرد مەلا مستەفا ناچار بوو خۆی و چەکدارەکانی لە سنووری تورکیاوە بچنەوە بۆ ناو خاکی ئێران و دیسانەوە بچنەوە بۆ ناو خاکی تورکیا و لە وێوە بەرەو خاکی یەکێتی سۆڤیێتی بڕۆن . کە گەیشتنە ناو خاکی یەکێتی سۆڤیێتی (٣٠٠) چەکدار بوون ، لەو ئەفسەرە کوردانەی کە لەگەڵیانا مابوون تەنها میرحاج و محمد ئامێدی و (سید عزیز بوو- کە پێشتر بە لەسەر حسابی کۆماری مهاباد چووبوون بۆ ئەوی ئەو کۆچەی مەلا مستەفا بۆ یەکێتی سۆڤیێتی کۆچێکی مێژوویی بوو . لە نێوان سێ هێزی سوپای گەورەی عیراقی و ئێرانی و تورکی و پاشڕەوینی ڕێگایەکی سەخت ودژوار، توانییان بەسەرکەوتوویی بگەنە جێ.. یەکێك لە هۆکانی سەرکەوتنیشیان ئەوەبوو کە خێزانیان لەگەڵدا نەبوو.

لە کۆتایی ساڵی ١٩٤٦دابوو ،مهاباد دووبارە گیرایەوە و کەوتەوە ژێر دەسەڵاتی ئێران . من ئەو ماوەیە لە شاری ڕانیە بووم ، وەك ئەندازیارێك گوێزرابوومەوە بۆ ئەوی بۆ سەرپەرشتی کردنی بینای نەخۆشخانەو سەراوعەمباری توتن و بانقی عەقاری . ئەو کاتە معاونی پۆلیسخانەی ڕانیە (عومەر عبدالله) بوو ، مرۆڤێکی کوردی نیشتمانپەروەر بوو من چەند ڕۆژێك بوو لە سلێمانیەوە گەڕابوومەوە بۆ ڕانیە ، دوو کەسم ناردبوو بۆ مهاباد ، یەکێکیان (عوسمان دانش) بوو(٣) ئەوی تر (حمە کەریمی ئالە) بوو دەمناسی چونکە بەمناڵی لە گەڕەکی خۆمان بوو لە سلێمانی(٤)لەگەڕانەوەیاندا بەڕێگای سەردەشت دا هاتنەوەوخۆیان گەیاندە لای من .

ئەو ڕۆژەی کە کۆماری مەهاباد ڕووخا ،خەڵکی بێ هیوا بووبوون ، وەك پرسەیەکی نیشتمانی لێ هاتبوو ، چونکە کارەساتێکی گەورە بوو سەبارەت بە میللەتی کورد ، بەلام کۆنەپەرستەکان ئەوەیان پێخۆش بوو هەروەها پڕۆپاگەندە دەکرا لەلایەن ئەمانەوە کە سۆڤیەت وازی لە کۆماری مەهاباد هێناوە ، بەلام لە ڕاستی دا وانەبوو .

وەك لە مەلا مستەفام بیست ئەمریکاییەکان پەیمانیان بە قازی محمد دابوو ئەگەر شەڕ نەکات و خۆی تەسلیم بکات هیچی لێ ناکەن و لە سێدارەی نادەن . بەڵام ئێمە لەو ماوەیەدا ئەو شتانەمان کێ دەکرد ، بۆ ئەوەی قازی محمد وەك شەخسیەتێکی ئاینی و پێشەوایەکی کورد ڕێزی لێ بگیرێت و بمێنێتەوە . دەمانزانی هەموو سەرکردەیەك کاری سەلبی و ئیجابی هەیە ،بەڵام ئەو سلبیاتانەمان باس نەدەکرد، چونکە لەوانەبوو شتێك بۆ گەلی کورد بکات

ئەو کاتە قازی محمد کەوتبووە وتووێژ کردن لەگەڵ ئا سەیفی قازی ناردبوو بۆتاران بۆلای قوام السلطنة .

بێ گومان یەکێتی سۆڤیەت لەکۆنگرەی تاران دا ساڵی ١٩٤٣ کە ستالین و روزفلت و چەرچلی تیا بوو بڕیاریاندا بوو کە یەکێتی خاکی ئێران بپارێزن ، یەکسەر لەپاشتەواو بوونی جەنگی جیهانی دووهەمیش بکشێنەوە دواوە و هیچ هێزێکی بێگانە لەناو خاکی ئێران دا نەمێنێ . بێگومان یەکێتی شوورەویش ملتزم بوو بەو بڕیارەو بۆ ئەوەی باری سیاسەتی جیهانی پاشجەنگ تێك نەچێت و بوارێك هەبێت بۆ چاککردنەوەی ئەو وێرانکاریانەی کە جەنگە کردی .

بەڵام یەکێتی سۆڤیەتی لەپاشتەواو بوونی جەنگی جیهانی کشانەوەی هێزەکەی خۆی هەر دوا دەخست ، ئەمریکاو ئینگلتەرە لەسەر ئەوە کەوتنە سکاڵا کردن ، ئاشکرایە کە ئەمریکا هەر بۆ ئەوەی بەڵگە بەدەستەوە نەمێنێ پێش ئەوەی (بەرلین) بگیرێت کەوتە کشانەوەی هێزەکانی لە ئێران و یەکێتی سۆڤیەتیش ماوەی ساڵ و نیوێك زیاتر خۆی دوا خست و لەو ماوەیەدا کۆماری مەهاباد دامەزرا . هەروەها کاتی کە یەکێتی سۆڤیەتی کشایەوە لە ئێران چەك و تەقەمەنیەکی زۆری بۆ کۆماری مەهاباد بەجێهێشت ، کە لە جەنگدا بەکاریان نەهێنابوو . بەڵام کۆماری مەهاباد لەبەر ئەوەی زیاتر شێوازێکی عەشایەری هەبوو ،کاتی کە ڕووخا هەرچی عەشایەرەکان هەبوو هەرچی ئەو چەکانە بوو خستیانە بەردەست سوپای ئێرانی . تەنها بارزانیەکان ئەو چەکانەی کە وەریانگرتبوو لای خۆیان هێشتیانەوەو پاشان شەڕیانپێ کرد .

* * *

پارتی دیموکراتی کوردستانی عیراق هەر لە ڕۆژی دامەزراندنیەوە کەوتە جمو جۆڵ بۆ ئەوەی بەرەیەکی نیشتمانی لە چوارچێوەی عیراق دا دروست ببێت . بەڵام بۆ ماوەیەکی دوورو درێژ بەربەرەکانیەکی لەگەڵ پارتی (تحرر) هەبوو ئەوان پارتییان بە کۆنەپەرست لەقەڵەم دەدا لەبەر ئەوەی دروشمی پارتی ئەوەبوو داوای مافی میللەتی کوردی دەکرد و بۆ ئۆتۆنۆمی هەوڵی دەدا . ستراتیژی دووریشی ئەوەبوو کە داوای یەکبوونی پارچەکانی کوردستانی دەکرد لەگەڵ دامەزراندنی وولاتێکی کوردی . جگە لەوە پارتی هەندێ داواکاری تری هەبوو، وەك دابەشکردنی زەوی بەسەر جووتیارەکان دا ، هەروەها داوای سەرپەرشتی و یەکسانی نێوان ئافرەت و پیاوی دەکرد . جگەلەوەش بەرگری کردنلە مافی کرێکاران و بواردان بە دامەزراندنی نیقابەی کرێکاران ، هەروەها داوای دەکرد کە ڕژێمێکی دیموکراسی راستەقینە لەناو عیراق دا هەبێت . جگە لەوە پەیمانی ساڵی ١٩٣٠ کەلەگەڵ ئینگلیزدا کرابوو لەناو ببرێت .

بێ گومان لەو ماوەیەدا پارتی بەهێز بوو ،بوو بەپارتێکی جەماوەری و بنکەیەکی جەماوەری تەواوی پەیدا کرد،لە کرێکار و جووتیارو قووتابی و کاسبکار و ڕۆشنبیران .

لە هەموو شارەکانی کوردستان . سەرەرای ئەو بەربەرەکانیەی لە نێوان پارتی و پارتی (التحرر) دا هەبوو هەر بەردەوام بوو ،هەندێ جار توند تر دەبوو هەندێ جاریش ڕێك دەکەوتن کە خۆپیشاندان و مان گرتن پێکەوە بکەن . لەکاتی وادا ، پارتی دروشمی ئەوەی هەڵدەگرت کە (عفو العام) دەربچێ بۆ گەڕانەوەی بارزانیەکان بۆ ناو عیراق . بەڵام کۆمنیستەکان دژی ئەوە هاواریان دەکرد ، دەستیان بۆ درێژ دەکردین کە ئێمە کۆنەپەرستین و گومان لێکراوین . تەنانەت کاتی " ئینتخابات " گەیشتە ئەو ڕادەیەی کە لەیەکتر بدەین .

لە ساڵی ١٩٤٧ کە پەیمانی پۆرت سمۆس بەسترا پارتی دەورێکی سەرەکی لە خۆپیشاندانەکاندا هەبوو ، لە ڕاپەرینی بەغدا(وثبە بغداد) یش ، بەر لەوەی حکوومەتی (سالح جەبر) بڕووخێ ، لیژنەیەك پێك هات ، لەو لیژنەیە نوێنەری پارتی هەبوو ، کە (رەشید قادر)بوو ، ئەندامی مەکتەبی سیاسی پارتی بوو . هەروەها کامل قەزەنجی لەو لیژنەیەدا نوێنەرایەتی پارتی دیموکراتی نیشتمانی دەکرد یەکێکیشلە نوێنەرانی پارتی کۆمۆنیستی ئامادە بوو . ئەو لیژنەیە لەڕاستی دا سەرپەرشتی ئەو خۆپیشاندانانەی دەکرد کە لە ڕاپەرینەکەی بەغدادا کرا . واتە پارتی دەورێکی زۆری لەو ڕاپەرینەدا هەبوو ، بەتایبەتی لە ڕووخاندنی وەزارەتەکەی سالح جەبر .

ئەو ڕاپەرینە جەماوەرییە بەردەوام بوو تا مەسەلەی شەڕی فەلەستینی بەسەردا هات ، ئەوە کرا بە هەل لە لایەن میریەوە بۆ ئەوەی خۆی جێگیر بکات . . بانگەوازدرا بۆ ئەوەی لە هێزی نیشتمانی بدرێت . میری کەوتە گرتنی ئێمەو کۆمۆنیستەکان و دادگای عورفی دانراو ژمارەیە لەسێدارە دران .

لەو ماوەیەدا کە قازی محمد نەما ،(ژ.ك) ی کوردستانی عیراق ژمارەیەکی کەم لە ئەندامەکانی مابوونەوە لە کەرکووك و لە سلێمانی ئەوانیش بە گرتنی کۆنفرانسێك خۆیان حەل کرد . لەوانە ابراهیم ئەحمەد بوو ،هاتە ناو ریزی پارتیەوە ، کرا بە ئەندامی ڕێکخراوی لقی سلێمانی ، ابراهیم ئەحمەد هەوڵی دا کەمالی مێرزا کەریم بهێنێتە ناو ریزی پارتیەوە و ببێت بە ئەندامی لیژنەی ناوچە . ئەو کاتە من لێپرسراوی لق بووم لە سلێمانی

ئێمەش لەبەر ڕێزمان بۆ ئەوەی کە ئیبراهیم ئەحمەدهاتۆتە ناو پارتییەوە ئەویشمان وەك ئەندامێکی پارتی وەرگرت ئیبراهیم ئەحمەد دەیوویست ببێت بە لێپرسراوی قووتابیان بەڵام لەبەر ئەوەی قوتابی نەیاندەویست ئێمەش هیچ پلەیەکمان نەدایە .

هەر لەساڵی ڕاپەرینەکەی بەغدادا ، لە ڕۆژی نەورۆزدا- گەورەترین ئاهەنگمان ساز کرد ، لەسەر داواکاری ئێمە ئەوساڵە پیرەمێردی شاعیر سروودی نەورۆزی دانا (ئەم ڕۆژی ساڵی تازەیە نەورۆزە هاتەوە) ، ئەندامێکی پارتی ئاوازەکەی بۆ دانا . ئاهەنگی نەوروزەکەمان لە (تووی مەلیك لەسلێمانی ساز کرد ،لە پاش ئاهەنگەکە سەیرانکەرەکان بە خۆپیشاندان هاتنە ناو شارەوە ، کۆمۆنیستەکانیش لەلایەکی ترەوە خۆپیشاندانیان کردبوو ئەو ساڵە بەرەی نیشتمانی نەمابوو ،هەردوو لایەنەکە کە بەرامبەر یەکتر هاتن تووشی شەڕ بوون لە یەکتریان دا .

ئەو ڕۆژە شکە بڕیار درابوو تیایدا چوار ئەفسەرەکە لەسێدارە بدرێن ، خۆپیشاندانێکی گەورەمان ساز کرد شێوارە چووین ئابلوقەی ماڵی متصرفمان دا ،هەتا نیوەشەو ماینەو، ئەو کاتە متصرفی سلێمانی (حسن تالەبانی) بوو ، کە دەرگای لێکردینەوەو هاتەدەرەوە و قسەمان لەگەڵدا کرد ، داوامان لێکرد کە بروسکەیەك لێ بدات بۆ بەغدا و هەستی جەماوەری شاری سلێمانی بگەیەنێ

بە حکوومەتی بەغداد ، کە داوا دەکەن دەبێ ئەو چوار ئەفسەرە کوردە لە سێدارە نەدرێن . ئەویش پەیمانی داینێ کە ئەو بروسکەیە لێ بدات ، کەچی بۆ بەیانی بیستمان کە لە سێدارە دراون و تەرمەکانیان رەوانەکردوون ،نامق قەزاز لە بەغداد کفنی کردبوون و بە چەند ئۆتۆمبیلێک تەرمەکەی عزەت بۆ ئامێدی برایەوە لەسەر وەسیەتی خۆی تەرمەکەی خیراللە برایەوە بۆ هەولێر و تەرمی مستەفا خوشناوو محمد قودسی هێنرایەوە بۆ سلێمانی

ئەو ڕۆژە خەڵکی شار خۆ پیشاندانێکی گەورەیان کرد ، هەر بە خوپیشاندان خەڵکەکە لەگەڵ تەرمەکەدا هەتا گردی شەهیدان چوون .

من فەرمانبەر بووم وابراهیم ئەحمەد پارێزەر بوو . بەلام بەر لەوەی بەرەو گردی سەیوان بڕۆیین تەرمەکەمان بە بەردەم ماڵی کەس و کاریان دا برد ، بەرەو لای مزگەووتی گەورە دەچووین ،کە گەیشتینە لای قاوەخانەکەی قادر ئاغای عەتار لەبەر کۆشکەکەی توفیق قەزاز ، تەرمەکەمان وەستان ، ابراهیم خۆی خستبووە ژێر تابووتی تەرمەکەوە و زور دەترسا ، نەیدەوویست ئەو تەرمە بەبەردەم سەرادا ببەین ، دەیووت :(لێمان ئەدەن .. خەڵکێکی زۆر ئەکوژرێ بەم بۆنەیەوە خەڵکی لەناو دەچێت و ئەو هەموو خوێنە دەکەوێتە ئەستۆی ئێمە.) . ئێمەش دەمانووت:" هەردەبێ تەرمەکە لەوێ وە ببەین و پۆلیس جەسارەتی ئەوەی نیە تەقەمان لێ بکات " .
ئیبراهیم قسەی لەگەڵ من و نووری محمد ئەمین ی پارێزەر دەکرد دەیوویست بە هەموو شێوەیەک قەناعەتمان پێبکا بەلام نەیتووانی . ئاچار لەگەڵمان دا هات ،لە ترسانا لەرزی لێ نیشتبوو . کاتێک کە گەیشتینە بەردەرکی سەرا تەرمەکەمان خستە ناو پیکابێکەوە کەلەوێ وەستابوو من و ابراهیم چوینە ناو ئۆتۆمبیلەکەوە ، بەڕێوەبەری پۆلیس ئەوکاتە حمیدمیرزا (برای رەشە تەینال) بوو، پۆلیسەکانی خۆی هێنابوو لە بەردەرکی سەرا ڕاوەستابوو، هەموو لایەکیان گەمارو دابوو . ئێمەش تەرمەکەمان بە ئەقامی سابوونکەران دا برد بەرەو لای گردی سەیوان ڕێکەوتین . خەڵکی شار هەموو لە ماڵی خۆیان هاتبوونە دەرەوە . کە گەیشتینە گردی سەیوان ، چەند ووتارێک خوێندرایەوە بەناوی پارتییەوە لەلایەن (حەمەی ئەحمەدی تەها) کە ووتار خوێنەرێکی لێهاتووی ئێمە بوو.
لەپاش ناشتنی تەرمەکە لەپاڵ گۆرەکەی محمودجودتەوە هەموو گەڕاینەوە ، لە گەڕانەوەدا لەسەرووی ئەقامی سابوونکەران سەرباز و پۆلیس وەستابوون و خەڵکەکەیان بەهێمنی و لەسەر خۆ بڵاوە پێ کرد ، چەند ئەفسەرێکی کورد و عەرەبیش لەوێ ئامادە بوون ، ئەفسەری حامیەی سلێمانی بوون . ئەفسەرە عەرەبەکانیش دیار بوو،کە دڵگرانی خۆیان پیشان دەدا ،چونکە زوربەیان نیشتمانی بوون ،ئەوانەی زۆربەیان لە شۆرشی ١٤/ گەلاویز دا بەشدار بوون ، چونکە زوربەیان گەنج بوون ، تەنانەت ئامری حامیەکەش هەرچەند عەرەب بوو بەلام زۆری پێ ناخۆش بوو.
ئیتر لە دوای ئەوە کە خەڵکەکە بڵاوەی پێ کرا ،پرسەی تەواو گیراو پارمەتی بۆ خێزانی شەهیدان کۆکرایەوە ئەندامانی پارتی بەو کارە هەستان و لیژنەیەک بۆ ئەو مەبەستە دانرا .

لەلایەکی ترەوە مەلا مستەفا ناڕەزایی دەردەبڕیە رامبەر بە پارتی کۆمۆنیستی ئازەربێجان بە تایبەتی بەرامبەر بە سکرتێرەکەی کە بابرۆف بوو . تاوانباری دەکرد بەوەیکە بەکرێ گیراوی عیراقە .. هەروەها دەبووت کە " بەریا " سیخووری عیراقە .." بابرۆف و بەریا " هەردوکیان لە سێدارە دران . بێ گومان بابرۆف دەمارگیری هەبوو سەبارەت بە ئازربێجان و ئێران . دەیوویست کوردستان ببێتە پارچەیەک لە ئازەربێجانی ئێران . بەلام مەلا مستەفا کەوتبووە نێوان بابرۆف و قازی محمدەوە و ئەم دەیوویست مەسەلەکە هێمن بکاتەوە، زۆری نەمابوو لێکدان لەنێوانیاندا پەیدا ببێت .
لەو ماوەیەش (ژ.ک) ی ئێران نیازیان هەبوو پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران دابمەزرێنن . مەلا مستەفاش داوا کرابوو کە لەوێ ئامادە بێت . بەلام مەلا مستەفا دژی ڕەحیمی قازی بوو لەبەر ئەو نەچوو .

ڕوونکردنەوە

خوێنەرانی بەڕێز
لەکاتی دووبارە نووسینەوەی بیرەوەرییەکانی مامۆستا نووری شاوەیسی نەمر و ئامادەکردنیان بۆ بڵاوکردنەوە، لە ژمارە (٣)ی ئەم گۆڤارەدا چەند هەڵەیەک ڕووی داوە لەنووسینی هەندێ لەناوەکان و گێڕانەوەو پێکەوە گرێدانی چەند ڕووداوێک..
داوای لێبووردن دەکەین و بەڵێن دەدەین لەکاتی ئامادەکردنیاندا بۆ لەچاپدان، لە شێوەی کتێبدا ئەو کەموکوڕیانە نەهێڵین .

لەساڵی ١٩٤٧ کۆنفرانسی دامەزراندنی پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران بەسترا . پڕۆپاگەندەیەکی زۆریان بۆ کرد بە تایبەتی بە هۆی ئێزگەی ئازەربیجانەوە گوێمان لەو ئیزگەیە دەگرت دەبووت (ئێرە ئێزگەی ئازربیجانە.. ئێرە ئیزگەی پارتی دیموکراتی کوردستانە) .
لەو کاتە مەلا مستەفا و میرحاج و دکتۆر مراد هەموو لە مهاباد بوون .

٢ ـ مەلا مستەفا خۆی بۆ منی گێڕایەوە کەمیر حاجیش نیازی ئەوەی هەبوو بگەڕێتەوەو خۆی بدا بەدەستەوە ، ووتی : نەمتوانی ئەفسەرەکانی تر ڕازی بکەم کە نەڕۆنەوە ..مەولەوی زۆرم کرد بەلام دەستەلاتم نەبوو بە سەریان دا .. میر حاج لەگەڵماندا مابووەوە ،بەلام کەخاکی ئێراتمان بەجێهێشت و گەیشتینە سەر سنووری عیراق ،تەماشام کرد میرحاجیش لە هەورازێک دەچێتە خوارەوە بە تەنها ، ووتم میرحاج بوکوێ دەڕۆی ؟ ووتی منیش ئەچمەوەو خۆم تەسلیم ئەکەم ئەڕۆمەوە بۆلای هاوڕێ و برادەرەکانم . پێم ووت : کوڕە خۆت تەسلیم مەکە .. کوڕە ئیعدام دەکرێی .. لە ناو دەبرێی . لەگەڵ من بە ،مەڕۆ ،هەر سوودی نەبوو تەماشام کرد هەر ئەڕوات .. منیش نەڕاندم بەسەریا ووتم : وەرە ، ووتی : دەی چیت ئەوێ ، ووتم: من قائدی تۆم ،من جەنەرال بارزانیم ، خۆت وەرچەرخێنە بۆ پشتەوە وەرە بۆ ئێرە . ئەویش گەڕایەوەو باوەشمان بەیەکدا کرد و بەو جۆرە میرحاج لەگەڵ من مایەوە .. پێم ووت : ئەوەی لەگەڵ من بمێنێتەوە تووشی مردن و ڕووڕەشی نابێت ئێوەش لەبێ لەگەڵ من بمێننەوە " .
٣ ـ کۆن لە برایەتی بوو ،پاشان بووبوو بە (ژ.ک) .
٤ ـ ئەوکاتە کۆماری مەهاباد ڕووخا بوو ، پاشان ناوی "ژ.ک " ی ئێران بووبوو بە پارتی دیموکراتی کوردستانی ئێران ،عوسمان دانش ئەوکاتە لەوێ بووبوو بە مامۆستا .

پەراوێزەکان :-

١ ـ ئەوکاتەی کە (لەشکری سوور) کشانەوە لە خاکی ئێران هێرشی ئەرتەشی ئێرانی هات بۆ سەر کۆماری مەهاباد ناوچەکانی کوردستانی ئێران بۆمباباران کران ، (مالانۆف) کە وەزیری دەرەوەی یەکێتی سۆڤیتی بوو لە نەتەوە یەکگرتووەکان ئەو مەسەلەیەی خستە ڕوو ،داوای دەکرد کە ئەو شەڕەی کوردستانی ئێران بووەستێ و کوردەکان مافی خۆیان بدرێتێ . بە جۆرێ کە ئۆتۆنۆمی وەربگرن و لە خاکی ئێران جیانەبنەوە . ڕۆژنامەو گۆڤارەکانیش لەو کاتەدا هەواڵی ئەو ڕووداوانەیان بڵاو دەکردەوە .

لە ڕاپۆرتی سیاسیی پارتی دیموکراتی گەلی کوردستانەوە

هێزە چینایەتییە بزوێنەرەکانی شۆڕش

هێزە بزوێنەرە سەرەکییەکانی شۆڕش بریتین لە بزووتنەوە ئازادیخوازی نیشتمانی گەلەکەمان، کە هەموو چینە نیشتمانییەکان دەگرێتەوە، یا بە واتایەکی تر هەموو ئەو ڕێبازانەی کە نوێنەرایەتی هەموو چینە نیشتمانییەکان دەکەن

بێجگە لە هێزەکانی شۆڕشی چەواشەش، ئەوا هەموو چینە نیشتمانییەکانی گەلی کوردمان لە کرێکاران و جوتیاران و بۆرژوای بچووک و نیشتمانی و ناوەنجی و بەشە ڕووناکبینەکانی خاوەنداران و سەرمایەداران بەرژەوەندی خۆیان لە گەیشتنی گەلەکەمان بە مافە ڕەواکانی دەبینن.

بەڵام پلەی بەشداری ئەم چینانە بەتایبەتی لەژێر سایەی ڕژێمی فاشیدا زۆر جیاوازن لەڕووی خوراگری و لێهاتوویی سەرکردایی کردنەوە.

ئەو ناقیکردنەوە تاڵانەش کە گەلەکەمان بە دەستیانەوە نالاندوویەتی دەریانخستووە کە ئەو سەرکردایەتییە تەقلیدیانەی پێکهاتوون لە خاوەندار و بۆرژوای ناوەنجی و ئەو توخمە بۆرژوا بچووکانەی کە هەڵوێست و دروشمە ڕامیاریەکانی ئەو دوو لایەنەی پێشتر هەڵدەگرنەوە، ئەمانە توانای سەرکردایەتی کردنی ئەم خەباتە سەخت و ئاڵۆز و درێژخایەنەیان نییە بەرەو سەرکەوتن، ئەوەش بەهۆی مۆرکی موحافیزانەیان و ڕاوەستانیان لە دژی هەر ڕاپەڕینێکی جەماوەری کە بەرژەوەندییەکانی جەماوەران دەربڕێت و ملی خۆی بە تەواوی بۆ چینە چەوساوەکان کەچ نەکات. هەروەها لەبەر ئەوەی مەیلێکی چینایەتیان هەیە بۆ بەیەکگەیشتن لەگەڵ کۆنەپەرستی ناوچەیی و هەرێمی و ئارەزووی مساوەمەکردنیشی هەیە لەگەڵ لایەنە ئیمپریالیەکان.

ووتە پەرش و بڵاوەکانیشیان کە دەورێکی هەیە لەناو شۆڕشدا، مەرج دادەنێت بۆ بەشداریکردنی جددیان لە خەباتدا، کە ئەویش پەیدابوونی بارودۆخێکی گونجاوە بۆ ئەو خەباتە. لەلایەکی تریشەوە ئەم چینە لە سەردەمی پووکانەوەی سەرمایەداری و سەرکەوتنی سۆشیالیزم لە بواری جیهانیدا، ئاسۆیەکی ڕووناکی نییە بۆ پەرەسەندنی مێژوویی و توانای نییە سەرکردایەتییەکی نیشتمانی خۆڕاگر ئامادە بکات بۆ شۆڕشی نیشتمانی دیموکراتی، لەناو ڕیزەکانیشیاندا گیانی خۆبەدەستەوەدان و چوونە ناو باوەشی دوژمنانی گەل و میللەتەکەمان هەیە، ئەوەش لە ئەنجامی بڕوانەکردن بە توانا و دەسپێشکەرییە شۆڕشگێڕییەکانی جەماوەرە چەوساوەکان، هەر لەبەر ئەوەش ناتوانێت مەرجەکانی کۆکردنەوە و ڕێکخستنی جەماوەران بەشێوەیەکی دیموکراتی و پێشکەوتنخوازانە ئامادە بکات کە پێویستیشە بۆ بەدەستهێنانی سەرکەوتن و شکاندنی دوژمنان.

دەستگرتنی ئەم چینەش بەسەر سەرکردایەتی شۆڕش، ئەو شۆڕشە تووشی شکستهێنان و پاشکەز بوونەوە دەکات. بۆیە تەنها جێگری شۆڕشگێڕ ئەو سەرکردایەتییەیە کە نوێنەرایەتی جەماوەرە زەحمەتکێشەکان دەکات لە کرێکاران و جوتیاران و ڕۆشنبیرە شۆڕشگێڕەکان و کاسبکاران، بەو مەرجەی کە دەبێت جەکدار بێت بە بیری شۆڕشگێڕانەو ڕووی لە ئاسۆکانی سۆشیالیزم بێت.

تورکیا و درۆ و دەلەسەی گەڕانەوە بۆ ژیانی دیموکراتیی

ده ساڵی پێش کودەتا ڕەشەکەی ١٩٨٠/٩/١٢ لە تورکیا گەلێک گۆڕانی گەورە و مەزنی بەخۆیەوە بینی کە ڕاڕابوو بێ توانابی سیستەمی سەرمایەداری دەرخست لە چارەسەر کردنی گیروگرفتە ئابوریە سەرەکیەکانی گەلانی تورکیا، کە هەروەها بەهێزبوونی چالاکی هێزە پێشکەوتنخواز و نیشتمانی و هێزە ئیقلیبەکانی بەخۆیەوە بینی لە لایەکەوە و لەلایەکی تریشەوە بەهێزبوونیهێزەکانی بزووتنەوەیئازادیخوازی کوردستانی تورکیا، بەوەی کە ڕێکخراوە کوردستانیە نهێنیەکان کەوتنە بینینی دەورێکی گرنگتر لەناو کۆمەڵگای کوردستاندا، کارتێکردنیشی بۆ سەر کاروباری سیاسی وولات بەشێوەیەکی دیار پەرەی سەند. سەرنەکەوتنی حکومەتە یەکدوای یەکەکانی تورکیا لە جڵەوکردنی جینی کرێکارانی تورکی و بەهێزبوونی پایەی هێزە سیاسیە کوردیەکان لە گوندەکانی کوردستان و نەمانیدەسەلاتیدەزگاسەرکوتکەرەکانی تورکیا بەسەر شەقام و گوندەکان لە هەموو لایەکی وولات بە تایبەتیلە ئەنقەرە و ئەستەمبووڵ و ئەو ئاژاوانەی بەدوای هاتن، هەمووی کاریان کردە سەر شێوەی ژیانی ڕۆژانەی دەزگا ئابوریەکانی وولاتکە خۆی بە دەستی داچوونێکی ئابووری دەبینالاند، هەتا وای لێهات هەڕەشەی لە مانەوەی شێوەی بنیاتی سیاسی ئەو دەولەتەی دەکرد کە بەستراوی ئیمپریالیزمی جیهانیە. ئیفلاسە گەورەکەی ڕژێمە فەرمانڕەواکان بەهەموو باڵە لیبراڵی وڕاسترەوەکان لە ساڵەکانی دوایی، هۆی ڕاستەقینە بوو بو کودەتا ڕەشەکەی ساڵی١٩٨٠ کە لە ڕاستیدا تەنها ڕێگا بوو لە بەرامبەر بۆرژوای تورکی و بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ لەلایەن ئیمپریالیزمی جیهانیەوە پشتگیری کرا.

هەرچەندە ئەم کودەتا سەربازیە فاشیە لە دژی حکوومەتێکی پێشکەوتنخواز رووی نەدا، بەڵکو بەپێچەوانەوە لە دژی حکوومەتە بۆرژوا ڕاسترەوەکەی سلێمان دیمیریڵ بوو کە لەلایەن پارتی کاری نەتەوەیی فاشی پشتگیری کرابوو بەلام لە ئەنجامدا هیچجیاوازیەکی نیە لەگەڵ ئەو کودەتا سەربازیانەی ئیمپریالیزم لە وولاتانی تر سازی دەکات لە دژی هێزەکانی شۆڕش و پێشکەوتن.

بۆیە مەبەستلەم کودەتایە ڕژێمی تورکیا بوو بۆ ڕزگارکردنی لەو کێشە قوڵەی کە تێی کەوتووە، هەروەها بە روونی بۆ ئیمپریالیزمی جیهانی مۆنۆپۆڵەکانی دەرکەوت کە چارەسەرکردنی ئەو کێشەیەی تورکیا زۆر لەوە گرانترە لەوەی لە ڕێگای ئەو کردارە ئیسلاحیە چارەسەربکرێتکە حکووومەتە پەرلەمانیە یەک دوای یەکەکان دەیانگرتە بەر تەنانەتئەو دەرمانەی کە سنووقی نەختی دەولەتان گرتیەوە لە١٩٨٠/١/٢٤ بۆ کێشەکەی تورکیا و کە لە بنچینەدا دژی بەرژەوەندیەکانی چینەزەحمەتکێشەکان بوو، حکوومەتەکەی سلێمان دیمیریڵ نەیتوانی سوود لەو دەرمانەش وەربگرێت، ئەوەش زیاتر پاڵی بە لایەنە کۆلۆنیالیەکانەوە نا بیر لە چارەسەرێکی سەربازی دیکتاتوری بکەنەوە بۆ ئەو کێشەیە، ئەوەش لەلایەن هێزەکانی دژ بە بەرژەوەندی گەلی تورکیا پێشوازی لێکرا کە بریتین لە بۆرژوای ناوەڕاست و دەرەبەگە گەورەکان لەگەڵ توێژە سەرووەکانی سوپا کە هەتا دەهاتن زیاتر پێیان دەنایە کۆنەپەرستیەوە.

بەلام ئەو پرسیارەی لێرەدا دەکرێتئەوەیە ئایا لەشکر بە دەستگرتنی بەسەر کاروباری وولاتە هەروەها ئەوانەی لە پشتیانەوەن وەک ئەو دامەزراوگە ئابووریە سەرمایەداریانەی بەستراون بە ئیمپریالیزمی جیهانی مۆنۆپۆڵە فرەنەتەوەکان، ئایا توانیان چارەسەرێکی جەوهەری بۆ ئەم کێشەیە دابنێن کە تورکیا تێی کەوتووە..؟ ڕووداو و بەڵگە و ژمارەکان ئەوە بە دیاردەخەن کە "جۆنتا" زۆر دوورە لەوەی کە بتوانێتکە چارەسەرێکی تەواو بۆ گیروگرفتەکانی وولات دابنێت چلەڕووی سیاسیەوە چلە رووی ئابووریەوە،هەرچەندە کە بەتەواوی دەستی بەسەر وولاتدا گرتووە و توندوتیژترین شێواز بەکاردەهێنێت بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی ئەم کێشەیە.

یەکەم ئەرکی ڕاستەوخۆی ئەم جۆنتایەلە دوای کودەتا شوومەکەیان لێدانیهێزە دیموکراتیە چەپڕەوە شۆڕشگێڕەکان بوو بەهەموو هێزێک و هەروەها لێدانی هێزە ئاشتیخوازەکان و گەلی کورد و بزووتنەوە ئاشتیخوازەکەی. ئەوەبوو هەزاران لە هاوولاتیان و شۆڕشگێڕان خرانە تاریکایی زیندانەکانەوە کە تا ئێستاش هەموو جۆرە ترسناکەکانی ئازاردان دەچێژن، سەربەستی کارکردنی سیاسیان لەکار خست و چالاکیە نیقابیەکانی کرێکارانیان قەدەغە کرد و شالاوێکی درندە و بەردەوامیان کردۆتە سەر ئەندامو سەرکردەی ئەم نیقابانە، لەگەڵ دانانی ڕقابەیەکی سەربازی ڕاستەوخۆ بۆ سەر هۆیەکانی ڕاگەیاندن.

سەبارەت بە گەلی کوردیش لە تورکیا، هەموو خەباتگێڕەکان دووچاری کوشتن و بڕینێکی ئەوتۆ بوون کە بە دەگمەن ڕوویداوە، کوردستانیش بووە بە زیندانێکی گەورە.

زوربەی سەرژمێریەکان دەریدەخەن کە زیاتر لە ٢٠٠هەزار هاوولاتی لە تورکیا لە سێ‌ساڵی دواییدا خرانە زیندانەوە نیوەی ئەم ژمارەیەش هێشتا لەو زیندانانەن و لەژێر بارودۆخێکی سەختدان و پەیوەندی بە کەس وکاری خۆیان و داوای پارێزەر بۆ بەرگری لێیان قەدەغەکراوە، ئازاردانی بەردەوامیش بووە هۆی دەرچوونی گیانی سەدان لە خەباتگێڕانی کورد و تورک.

دوابەدوای ئەو هێرشە درندانە سەرەتاییە، حاکمەکانی تورکیا دەستیان دایە بەهێزکردن و فراوان کردنی میکانزمی کوشتن و بڕین لەلایەن دەولەتەوە، ئەوەبوو دەزگاکانی بەهێزتر و فراوانتر کران و فەرمانە ئیداری ومەدەنیەکانی دەولەتکەوتنە بن دەستی لەشکر، دەزگاکانی سیخوڕیش بۆ یەکەم جار بەم شێوەیە بەهێزکران. دەزگای(میت) و پۆلیسی سیاسی ودەزگاکانی تر کە بەشێوەیەکی ڕاستەوخۆ بەستراون بە ئیمپریالیزمی جیهانی و لە سەروویانەوە سی ئای ئەی، وەکو دەولەتێکیان لێهاتووە لەناو دەولەتێکی تردا. فراوان بوونی دەسەلاتەکانی سەرەک کۆمارو لەشکر لە ڕادەی ئاسایی دەرچووە، هەموو بوارە ئابووری سیاسیەکانیش بوون بە کلک بۆ "جۆنتا"، سیستەمی خوێندن بەتەواوی گۆڕا، قوتابخانە و پەیمانگەوزانکۆکانیش لەتوخمە دیموکراتی پێشکەوتنخوازەکان پاککرایەوە،دەسەلاتداریەکانی بەجێهێنانیش هەموو جۆرە سەربەخۆییەکیان لێسەندرایەوە.

سەرەڕای ئەم ڕەفتارە سەرکوتکەرانەی"جۆنتا"وسەرەڕای تێپەڕبوونی سێ‌ساڵ بەسەر کودەتا ڕەشەکەیان، نەیانتوانی هیچ چارەسەرێکی تەواو بۆ ئەو کێشە ئابووریەسەرمایەداریە وسیاسیە دابنێن کە تورکیا تێیکەوتووە، بەڵکو بەپێچەوانە ئەم سیاسەتەیان ناکۆکیە توند و تیژەکانی نێوان چینە چەوسێنەر و چەوساوەکان قووڵکردەوە لە تورکیالە هەموو کاتێکی تر زیاتر، هەروەها بووە هۆی زیادکردنی ناکۆکی لەناو چینی بۆرژوا خۆی بەوەی کە گەلێک باڵ لەناو ئەم چینەدا کەوتنە ڕەخنەگرتن لە ڕژێم و ئەوەش بووە هۆی داخستنی ڕۆژنامەکانیان وزیاترلە(٥٠٠)کەس لە ئەندامە گەورەکانیانەهێڵرا بەشداری هەلبژاردن ببن. ئەم ڕەفتارانەش ئەوە ناگەیەنێتکە ڕژێم دژی بەرژەوەندی چینی بۆرژوا بێتە بەڵکو مەترسیەکەی لەوەیە کە کاتی ئەوە نیە بۆرژوا داوای کەمکردنەوەی ئەو کۆتانە بکەن کە خراونەتە سەر سەربەستیەکان لە وولاتدا، چونکە وا دەزانێتکە ئەوە دەبێتە هۆی کزبوونەوەی دەسەلاتی بەسەر کاروباری وولاتە.

هەروەها نیشانەکانی شکستهێنانی"جۆنتا"لە بواری ئابووری لە ژماردن نایەن، ژیانی ئابووری لە تورکیا داچوونێکی گەورەی بەخۆیەوە بینی بەڕادەیەک کە گوزەرانی چینە زەحمەتکیشەکان زۆر سەخت بووە، بۆ نموونە لە سێ‌ساڵی دواییدا واتە لەو کاتەوەی کە لەشکرهاتۆتە سەر تەخت نرخی گۆشت بە ڕێژەی٥٦٠٪ زیادی کردووە و کوتاڵ بەڕێژەی ٢٧٩٪، لەگەڵ بەرزبوونەوەیەکی یەکجار زۆری نرخی کەرەسە

پێویستیەکانی ژیانی ڕۆژانە وەک نان و کارەبا و گاز و ئاو و زیادبوونی گیروگرفتی خانوو، و بەرزبوونەوەیەکی زۆری کرێ، ئەوەش بێجگە لە بەرزبوونەوەی ترسناکەکەی ژمارەی بێکاران و نزمبوونەوەی بەهای ڕاستەقینەی کرێیەکان. بۆ نموونە لە ساڵی ١٩٨٢ بەهای ڕاستەقینەی کرێیەکان لە ئاستی ساڵی ١٩٦٣ کەمترە وکەمتریشە لە نیوەی ئاستی ساڵی ١٩٧٧. داچوونی ئابووریش لە تورکیا هەندێک لەو دامەزراوگانەشی (موٴسسات)گرتۆتەوە کە سەر بە مۆنۆپۆڵەکانی بۆرژوا خۆیانن، بۆ نموونە لە هاوینی ڕابردوودا سێ لە دامەزراوگە مۆنۆپۆلیە گەورەکان و دوو بانق ئیفلاسی خۆیان ئاشکراکرد. خۆ مەسەلەی ئیفلاس کردنیش سەبارەت بە دامەزراوگە پیشەسازیەکان ئەوانەی کە لە ڕووی قەبارەوە ناوەنجی و بچووکن بووە بە دیاردەیەکی ئاسایی لە تورکیای ئیمڕۆدا.

لە بواری جیهانیشدا تورکیا دەورێکی دژوارتروگرنگتر دەبینێت لە بەجێهێنانی پیلانەکانی ئیمپریالیزمی جیهانی لە ناوچەی ڕۆژهەلاتی ناوەراستمان، بەوەی کە دەستی دایە بەشداریکردنێکی ڕاستەوخۆو چالاکتر لەو مناوەرە سەربازیە دوژمنکاریانەی کە لەلایەن ئیمپریالیزمی ئەمریکا سازدەکران، ئەوەش دەبێتە هۆی زیادکردنی شێوانی بارودۆخی جیهانی و ناهەموارەکەی ناوچەکەمان، باشترین بەلگەش بۆ ئەوە دەورە گرنگە توێیەکەی تورکیا بوو لە کوردستانی عیراق، ئەو هێرشە پاڵی بە وەزیری بەرگری "ماێولکین" نا لە کوبونەوەی پەیمانی"ناتۆ" کە دەسبەجێ لە دوای ئەو هێرشە کرا بلێت: ئەم هێرشە بەشێکە لە پیلانێکی گشتی مەبەستەکەی فراوانکردنی گۆڕەپانی چالاکیەکانی پەیمانی ئەتلەسیە.

ئەم کێشە خنکێنەرەی کە ڕژێمی سەربازی پیادا دەڕوات و سەرنەکەوتنی ڕامیاریە ئابووریەکانی و زیادبوونی ناڕەزایی جەماوەران و فراوانبوونی بەرهەڵستی"المعارضه" کە ئێستا وای لێهاتووە پارتیە بۆرژوا ڕاسترەو لیبراڵیەکانیش ئەوانەی کە پێش کودەتا جموجۆڵی سیاسیان بە ئاشکرا دەکرد، لەشکریان ناچارکرد کە هەڵبژاردنێکی دیموکراتی ڕواڵەتی ڕێک بخات لە مانگی نۆڤەمبەری ڕابردوو لە ژێر پەردەی"گەڕانەوەبۆ دیموکراسیەت" کە کارێکی بۆگەنە بۆ هەڵمژینی ناڕەزایی جەماوەران و جۆرە شەرعیەتێک بداتە بەو ڕەفتارە سیاسی و ئابووریانەی دژ بە چینە زەحمەتکێشەکانی گەلانی تورکیا و هێزە ئازادیخوازە پێشکەوتنخوازە نیشتمانیەکان دەکرێن.

درۆ و دەلەسەکانی"جۆنتا" دەربارەی"گەڕانەوە بۆ دیموکراسیەت" پرسیارێکی گرنگ دەخاتە ڕوو کە ئەویش: ئایا بەڕاستی دیموکراسیەت لە تورکیا هەبووە بۆ ئەوەی "جۆنتا خۆی وا پیشان بدات کە دەگەڕێتەوە بۆی یان هەوڵی گێڕانەوەی بدات.؟ وەڵامی ئەم پرسیارە دەدەینەوە و بە توندی دەڵێین نە" ، چونکە ئەو دیموکراسیەتە ڕواڵەتیە کە هەموو چوار ساڵ جارێک دەخرایەوە بیری گەل و پالێوراوانی ئەو پارتیە بۆرژوایانەی پەیوەندی گومانلێکراویان هەیە خۆیان وا پیشان دەدەن کە بایەخ بە کاروباری گەل دەدەن بۆ ئەوەی دەنگیان چنگ بکەوێت و پەرلەمانێک پێک بهێنن بەناوی گەلەوە حوکم بکات.. نەیتوانیوە و ناتوانێت ئاواتە ڕەواکانی گەلانی تورکیا بهێنێتە دی، بەوەی کە لە ژێر پەردەی دیموکراسیەت چینە زەحمەتکێشەکان بە کوت و زنجیری کۆیلەتی و چەوسانەوە کۆت کراون ودڕندەترین هێرش کرایە سەر هێز و توخمە دیموکراتی و چەپڕەوەکان هەروەها لەژێر سایەی ئەم دیموکراسیەتە یاسای تەقەکردن لە گەنجان پەیدابوو لەسەر شەقام و گۆڕەپانی شارەکان لەلایەن پیاوکوژەکانی"بەشی قەلاچۆکردنی جەتەکان" کە سەر بە ڕژێمی بۆرژوایە و "کنعان ایفرین" خۆی سەرۆکایەتی دەکرد.

دەبێت بارودۆخی گەلی کوردیش چی بێت لەژێر ئەم دیموکراسیەتە...؟ بۆ ئەوەی هەندێک لە ڕووەکانی ئەم بارودۆخە ناهەموارە بخەینە ڕوو کە گەلی کورد لە کوردستانی تورکیا تیایدا دەژیا، وای بەباش دەزانین کە پشت بە ڕاپۆرتی ڕێکخراوە جیهانیەکان ببەستین وەکو ڕێکخراوی لێبوردنی وڵاتان و کۆمیتەی بەرگری لە مافی کەمایەتیەکان و ئەو ڕێکخراوانەی تر کە ئاگاداری ئەم مەسەلەیەیان هەیە، ئەو ڕاپۆرتانەش هەموویان لەسەر ئەوە یەکدەگرنەوە کە ڕۆژهەڵاتی تورکیا "کوردستانی تورکیا" زۆر لە ناوچەکانی تری تورکیا دواکەوتووترە لە ڕووی ئابوورییەوە، ڕێژەی نەخوێندەواریش لە ناوچە کوردیەکان ٧٧٪ی پیاوانە و ٩١٪ی ئافرەتانە، ناوچەکەش بێبەش کراوە لە پرۆژەی پیشەسازی و ژمارەی پێویست لە قوتابخانە وئاستی فێرکردنیش زۆر نزمە. هەروەها ڕاپۆرتەکان دەڵێن بەکارهێنانی زمانی کوردی قەدەغەکراوە بەپێی ئەو یاسایەی لە ساڵی ١٩٢٤ داترا ولەو کاتەوە هیچ بڵاوکراوەیەک بە زمانی کوردی دەرنەچووە و فێرکردنی ئەم زمانەش لە قوتابخانە قەدەغە کراوە، هەروەها لەبەر کردنی بەرگی نەتەوەیی کوردیش.

ڕاپۆرتەکان باسی ئەوە دەکەن کە لە ٢٠/ی تەمووزی/١٩٧١دا حاکمی دەستووری بڕیاری قەدەغەکردنی کارکردنی سیاسی دەرکرد بۆ پارتی کرێکارانی تورکیو سەرکردەکانی خرانە تاریکایی زیندانەکان بۆ ماوەی لە ٥ ساڵەوە تاکو ١٥ ساڵ تەنها لەبەر ئەوەی ئەم پارتیە لە کۆنگرەی خۆی بڕیاری دەرکرد بۆ تاوانبارکردنی ڕەفتاری پشت گوێخستنی مافە نەتەوەیی و دیموکراتیەکانی گەلی کورد لە تورکیا و هەرەها بۆ پشتگیری کردنی بزووتنەوەی نەتەوەیی کورد.

لە کاتێکدا کە تورکیا ئەندامی کۆمیتەی ئەورووپاییە بۆ مافی مرۆڤ و ڕەزامەندی خۆی پیشان داوە بەرامبەر بە بڕگەی ٣٨ و ٣٩ لە پەیمانی لۆزان دەربارەی ڕێزگرتن لە مافەکانی مرۆڤ و سەربەستی بیرکردنەوە و بڵاوکردنەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا دەستووری کۆماری تورکی هەموو جۆرە سەربەستیەکی لەو چالاکیانە قەدەغە کردووە کە توخنی "یەکێتی نەتەوەیی و کەرامەتی نیشتمانی کۆماری تورکیا" دەکەون، یان بایەخدان بە هەر ڕۆشنبیری و کەلەپورێک بێجگە لە تورکی لە تورکیا.

لە ڕاستیدا حکوومەتە یەک دوای یەکەکانی تورکیا نەک هەر ڕێگا لە گەلی کورد دەگرن بۆ بەکارهێنانی مافە نەتەوەیی و ڕۆشنبیریەکانی، بەڵکو تەنانەت نکۆڵی لە بوونی گەلی کورد دەکەن و ناویان دەنێن "تورکی شاخاوی" لەم بارەیەوە "نهاد ئاریم" کاتێک کە سەرۆک وەزیران بوو لە مایسی ١٩٧١ هەڵویستی شۆڤێنیانەی بە ڕوونی دەربڕی و وتی: بێجگە لە گەلی تورکی بڕوامان بە بوونی هیچ گەلێکی تر نیە لە تورکیا، هەموو ئەو هاووڵاتیانەش کە لە بەشە جوراوجورەکانی تورکیا دەژین تورکن. هەروەها نهاد ئاریم نکولی لە بوونی زمانی کوردیش کرد کاتێک کە وتی: زمانی کوردی بریتیە لە تێکەڵێک لە زاراوەی فارسی و عەرەبی و تورکی، ژمارەی زاراوە کوردیە ڕەسەنەکانیش ناگاتە سێ هەزار.

لێرەدا ئەم ڕاستیانە کە لەو ڕاپۆرتانە دەرمان هێناون بە بەس دەزانین، چونکە ئەمانە بەڵگەی تەواون بۆ پیشاندانی ئەو بارودۆخە ناهەموارەی گەلی کورد لە پێش کودەتایدا دەژیا و دوای ئەو کودەتایەش بە ڕادەیەکی زۆر ڕووی کردە خراپی.

گەلی کوردمان لە تورکیا لە بارودۆخێکی بەردەوامی چەوسانەوە و سەرکوتکردندا دەژی. لەلایەکی ترینەوە سەرەڕای ئەوەی کە ڕژێمی تورکی کۆن و ئێستاش بە هەموو ڕێبازەکانیەوە چەمەدەنی بێت چەرباری نکۆڵی لە بوونی کورد دەکات لە تورکیا، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا وەک تورک تەماشا ناکرێن، خۆ ئەگەر ئەوانە تورکیش بن هەر وەک ئەو حکوومەتانە دەڵێن، لەبەر چی ناوچە کوردیەکان بێبەشکراون لە پیشەسازی و پێشکەوتن و پەرەپێدان لە بوارەکانی کۆمەڵایەتی و خوێندەواری و تەندروستی لە هەموو جێگایەکی تورکیا زیاتر؟ ئەم هەڵویستە دووڕووەی دەسەڵاتداری تورک خۆی پڕوپاکەندەکانی خۆی ڕسوا دەکات و هەڵوێستە شۆڤێنیەکانیان بۆ کۆمەڵگای جیهانی ئاشکرا دەکات.

ئەم ڕاستیانە داوا لە هێزە کوردستانیە نیشتمانیی نەتەوەییە پێشکەوتنخوازەکان دەکات یەکگرن و هاوکاریبکەن لە پێناوی ڕسواکردنی ئەم حکوومەتە شۆڤێنیە بەکرێگیراو و فاشیانەی دەستیان گرتۆتە بینی میللەتە پارچەکراوەکەمان.

گەلی کوردمان بە درۆ و دەلەسەو پڕوپاکەندەیگەڕانەوە بۆ دیموکراسیەت ناخەڵەتێت کە حوکمی سەربازی فاشی لە تورکیا دەیکات، هەروەها بە دەهۆڵی پڕوپاکەندەکانی ڕۆژئاوایش ناخەڵەتێت کە خزمەتی بەرژەوەندیەکانی ئیمپریالیزمی جیهانی و مۆنۆپۆڵەکانی دەکەن.

لە کۆتاییدا مێژوویەک دەهێنینەوە یاد کە زۆریش کۆن نیە ئەویش ٢٤/تشرینی دووهەمی ساڵی ١٩٧٦ ئەو کاتەی کە بوومەلەرزە لە کوردستانی تورکیادا و بووە هۆی تیاچونی ٢هەزار کەس لەهەمان کاتدا حاکمی سەربازی دیاربەکر لەناو کەلاوەکاندا بەرامبەر بە پەیامنێرە بیانیەکان ڕاوەستا و وتی (لێیان گەڕێن با بمرن، ئەوانە کوردن) دەسەڵاتداری "دیموکراسیەتەکەی" ئەوسا هەموو هۆیەکی بەکارهێنا بۆ ئەوەی یارمەتی نەگات و دابەش نەکرێت بەسەر لێقەوماوەکان و بۆ ئەوەی زامەکانی گەلەکەمان قووڵتر بێت، ئەو یارمەتیە مرۆڤایەتیانەش کە ڕێکخراوە خێرخوازەکان کۆیان کردبۆوە ڕێگای بازارەکانی ئەستەمبوڵ و ئەنقەرەیان گرتە بەر بۆ ئەوەی بە نرخێکی هەرزان لە بازارە ڕەشەکانی بفرۆشرێن.

پرۆژەکانی ئەمریکا بۆ چارەسەرکردنی کێشەی فەلەستین

لەپەنجاکانەوە تا ئیمرۆ چەندەها پرۆژەی ئەمریکی هاتۆتە کایەوە بۆ دوزینەوەی رێگایە کە بتوانی چارەسەری کێشەی فەلەستین بکات، بەلام هەموو پرۆژەکان یەك بەدوای یەکا لە روانگەی پاراستنی (ئیسرائیل) و لەناوبردن و سەرکوت کردنی شۆرش فەلەستینەوە بەرەو پیری مەسەلەکە دەچن.. چونکە ئیسرائیل سەرمایەو داردەستی ئەمریکایە لەرۆژهەلاتی ناوەراستا.

لێرەدا بەخێرایی چاوێك بەو پرۆژانەدا دەخشێنین کە لە پرۆژەی ئیزەنهاوەرەوە دەست پێدەکات تا دەگاتە پرۆژەکەی ریگانکە لە مانگی ئەیلوولی ١٩٨٢،لەکاتی هێرشە درندانەکەی "ئیسرائیل" بو سەر لوبنان، پێشکەشی کرد.

یەکەم:-

پرۆژەی ئیزەنهاوەر/ ئابی/ ١٩٥٥

١ - چارەسەرکردنی گیروگرفتی سنوور لە نیوان عەرەب و "ئیسرائیل" و دانانی سنوریکی هەمیشەیی.

٢ - قەرزدان بە "ئیسرائیل" تابتوانی پارە بدات بە عەرەبە فەلەستینیە کوچپێکراوەکان لەبری ئەو زەوی و زارو خانو بەرانەی لە دەستیان داوە، بەشیکی ئەم قەرزەش بەکار بهینریت بو گەشەدان بە کشتوکالی ناوچەکە.

دووەم:-

پرۆژەی جۆنسون/ حوزەیران/١٩٦٧

١ - مافی ژیان بە ئاشتی بوهەموو وولاتیك لە چوار چیوەی سنووری نیشتمانی خوی دا.

٢ - داد پەروەری بو پەنابەرە فەلەستینیەکان.

٣ - مافی هاتووچۆی دەریایی و زەمینی بو هەموو وولاتیك.

٤ - سنوور دانان بو پێشبرکێی خو پر چەك کردن لە ناوچەکەدا.

٥ - مسوگەر کردنی سەربەخوی ی رامیاری و یەکیتی هەریمی هەر وولاتیك.

سێهەم:-

پرۆژەی نیکسۆن/کانونیەکەم/١٩٦٩

ئەم پرۆژەیە بەپرۆژەی رۆجەرز ناوبانگی دەرکرد، کە ئەوکاتە رۆجەرز وەزیری بەرگری نیکسۆن بوو.

١ - کشانەوەی(ئیسرائیل) لەو زەویانەی لە جەنگی /١٩٦٧ داگیری کردووە بەمەرجی ئەوەی وولاتە عەرەبیەکان پەیمانی ئاشتی لەگەلدا ببەستن.

٢ - بەستنی پەیمانی ئاشتی لەگەل میسر و پاش ئەو لەگەل ئەردەن.

چوارەم:-

پرۆژەی یەکەمی جیمی کارتەر حوزەیرانی/١٩٧٧

١ - کشانەوەی"ئیسرائیل" لەو زەویانەی کە لە ١٩٦٧ داگیری کردووە.

٢ - دامەزراندنی وولاتیکی فەلەستینی لە بەرەی رۆژئاواو کەرتی غەزە.

سنوری ئێستای "ئیسرائیل"

سنوری "ئیسرائیل" ساڵی - ١٩٦٧ -

"ئیسرائیل" ساڵی - ١٩٤٩ -

فەلەستین لەکاتی ئینتدابی بەریتانی دا-١٩٢٢- ١٩٤٨.

پێنجەم :-

پرۆژەی دووەمی جیمی کارتەر ئەیلوولی/١٩٧٧

کارتەر، سەروکی ئەمریکا ، مناحیم بیگن و ئەنوەر ساداتی بانگ کرد بۆ وولاتە یەکگرتووەکان، بو پێك هاتن ، لەئەنجاما بوو بە هوی سەرهەلدانی ریکەوتننامەکانی کامب - دیڤید و مۆرکردنی پەیمانی ئاشتی لە نێوان (میسرو ئیسرائیل) و بریاردان بو چارەسەرکردنی کێشەی فەلەستین بەدانان بە مافی ئوتونومی دا بو فەلەستینیەکانی بەرەی رۆژ ئاواو کەرتی غەزە .

کامپ دێڤید

شەشەم :-

پرۆژەی ریگان / ئەیلوولی/١٩٨٢

١ - راگرتنی کاری نیشتەجێکردنی " ئیسرائیلی" لەبەرەی رۆژ ئاواو کەرتی غەزە .
٢ - هەلبژاردنێکی ئازاد بکریت بو دامەزرانی وولاتیکی فەلەستینی خاوەن مافی ئوتونومی لە زەویە داگیر کراوەکانا .
٣ - لەماوەی پێنج سال دا بەریگای ئاشتیانە دەستەلات لە حکوومەتی" ئیسرائیل" ەوە بو دانیشتووە فەلەستینیەکانی بەرەی رۆژ ئاواو کەرتی غەزە بگویزریتەوە .
٤ - باری زەویە داگیر کراوەکانی فەلەستین بە هاوبەشی لەگەل ئەردەن بریاری لە سەر دەدریت .
٥ - ریککەوتن لە سەر (قدس) و هیشتنەوەی بە یەکگرتوویی .

ئەوەی شایانی باس بیت پرۆژەکانی پێشوو توانای چارەسەر کردنی کیشەکەیان نەبوو ئەوە نەبیت کە زیاتر ئالوز یان کرد و ئیستا هیچ کام لەو پرۆژانە بەزیندوویی نەماون جگە لە ریکەوتننامەکانی کامب - دیڤید نەبی لەنیوان رژێمی میسرو قەوارەی زایونی دا ، لەگەل پروژەکەی ریگان کە وولاتە عەرەبیە کونەپەرستەکان بەئاواتی سەرکەوتنیەوەن .

ئاشکرایە کە ئەم پروژەیەش وەك هەمووئەو پرۆژە نەرۆکانەی پێش خۆی بەرژەوەندی " ئیسرائیل " دەخاتە پێش هەموو شتیکەوەو تەنها لەو روانگەیەوە دەروانێتە کێشەکە .

داستانەکەی "قودس"

رۆژی ١٩٨٤/٤/٢ چەند هەڤالێك لە بەرەی دیموکراتی بۆ ئازادکردنی فەلەستین توانییان لەناو خاکی فەلەستینی داگیر کراودا و لەناوجەرگەی شاری "قودس" کارێکی قارەمانانە بنوێنن و بۆ جیهانی بسەلمێنن کە گەلی فەلەستین و شۆرشە دلێرەکەی بەردەوامە و هەروەها ئەوەش بسەلمێنن کە تەنها ریبازەکەی چەپی فەلەستینی رێبازی پاراستنی یەکێتی خاك و گەلو شۆرشە .

پالەوانی شەهید (ئەبورەبیع)

ئەو کارە شۆرشگێرانەیەش بەم شیوەیە بوو :- کاتژمێری دەی بەیانی ئەو رۆژە مەفرەزەیەك هێرشێکی سەرکەوتوو دەکەنە سەر وەزارەتی گەشت و گەران و دەست دەگرن بەسەر وەزارەتەکەو فەرمانبەرەکانی ناو وەزارەتەکە ، فەرماندەی ئەو مەفرەزەیە بروسکەیەك لێ دەدات بۆ سەرکردایەتی ئیسرائیلی کە تیایداداوا دەکات بۆ بەردانی کۆمەلێك لەو فەلەستینی و جوولەکە پێشکەوتنخوازانەی کە لە زیندانەکانی ئیسرائیل دا گیراون بەرامبەر بە بەردانی دەست بەسەرانی ناو وەزارەتەکە . بەلام حکوومەتی ئیسرائیل ریگای خوێن رشتنی هەلبژاردوو سوپای ئیسرائیلی لە هەموو لایەکەوە هێرشی کردە سەر ئەو جێگایە ، پێشمەرگەکانی بەرەی دیموکراتی چاو نەترسانە لێیان هاتنە دەست و دوای شەرێکی ئازایانە توانییان زیاتر لە (٥٠) ئیسرائیلی بکوژن و بریندار بکەن . زیانی بەرەی دیموکراتیش شەهیدبوونی فەرماندەی مەفرەزەکە " مولازم ئەبو رەبیع" بوو لەگەل بریندار بوون و بەدیل گرتنی دوو هەڤالەکەی بوو.

ئیمپریالیزمی جیهانی

ناتوانێت چۆك بە گەلی نیكاراگوا دابدات

كەس نیە سەركەوتنە پرشنگدارەكانی گەلی نیكاراگوای لە یاد نەبێت بەسەر بنەماڵەی "سۆمۆزا"كە كە بەهێزترین و كۆنترین وبۆگەنترین ڕژێمی دیكتاتۆری بوو لە ئەمەریكای لاتین و بەكرێگیراوی یەكەمی پەنتاگۆنی ئەمەریكی بوو لە ناوچەكەدا ئەوەشمان لە یادە كە چۆن وولاتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا هەموو شێوەیەك و هەموو ڕێگایەكی بەكار هێنا بۆ بەهێزكردن و مانەوەی بنەماڵەی سۆمۆزا لە سەر تەختی فەرمانڕەوایی‌كردن و هەروەها لە پشتگیری‌كردنی بۆ بەكارهێنانی هەموو جۆرە چەكێك بە دڕندەترین شێوە بۆ سەركوتكردنی شۆڕشەكەی گەلی نیكاراگوا ، بەڵام هێزەكانی شۆڕشی گەل بەسەركردایە -تی بەرەی ساندنیستا واتای كشانەوەیان نەدەزانیو كەوتنە ڕزگاركردنی گوند لە دوای گوند و شار لە دوای شار و هەتا مەناگوای پایتەخت و وولات كەوتە بەر دەستی هێزەكانی گەل و حكوومەتی‌دیكتاتۆریەتو كۆنەپەرستی ڕووخا و یەكەم حكوومەتی كرێكاران و جوتیاران دامەزرێنرا .بەڵام ئایا ئیمپریالیزمی ئەمریكا بەوە وازی هێنا ..؟ بێگومان نە ، جونكە لەو ڕۆژەوەی گەلی نیكاراگوا ڕێگای ئاوەدانكردنەوەی وولات و سەربەخۆیی ئابووری و پشتگیری‌كردنی خەباتی شۆڕشگێڕانی ئەمریكای لاتینی گرتۆتە بەر وكە ئەوەش ناكۆك دەبێت لەگەڵ بەرژەوەندیەكانی ئیمپریالیزم و ڕژێمە كۆنەپەرستەكانی ناوچەكە ئەوانە بە هەموو شێوەیەك هەوڵ دەدەن دەسكەوتەكانی گەلی نیكاراگوا برمێنن و حكوومەتە شۆڕشگێڕەكەی بڕووخێنن، ئەم هەوڵ و تەقلایانەش زۆر و جۆراوجۆرن هەر لە ئامادەكردن و ناردنی هێزەكانی جەواشەی دژ بە شۆڕش بۆ ناو خاكی نیكاراگوا لە ڕێگای هندوراس و كۆستاریكا هەتا سازكردنی مناوەرەی سەر- بازی ئەمریكایی‌هندوراسی هاوبەش بەرامبەر بە سنوورەكانی ئەو وولاتە و هەوڵی گەماڕۆدانی ئەم وولاتە .

دوا هەنگاو كە وولاتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا ناویەتی و بەردەوامە لەسەری لەغەم‌كردنی ئاوی دەریای نزیك كەنارەكانی نیكاراگوا بە نیازی گەماڕۆدانی دەریایی ئەم وولاتە لە دوای گەماڕۆدانی ووشكایی كە ئەوەش دەبێتە هۆی گەیاندنی زیانێكی گەورە لێی. ئەم هەنگاوە تاوانكاریانەی وولاتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا كە خۆهەڵقورتاندنێكی ڕاستەوخۆیە لە كاروباری وولاتان و گەلان، بووە هۆی نارەزایی هەموو هێزە ئاشتیخواز و پێشكەوتنخواز وخێر خوازەكانی جیهان و تەنانەت هەندێك لە هاوپەیمانە- كانی ئەمریكا خۆی و هەندێكیش لە ئەندامە گرنگەكانی دەوڵەتی وولاتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا خۆی .

دەربارەی ئەم ڕەفتارە ناڕەوایەی ئەمریكا ڕۆژنامەی "برافدا"ی پارتی كۆمۆنیستی سۆفێتی نووسیویەتی: كاتێك كە وولاتە یەكگرتووەكانی ئەمریكا دەستدەخاتە ناو كاروباری وولاتێكی‌سەربەخۆ و هەموو جۆرە هەڕەشەیەك و پالەپەستۆیەكی‌سەربازی بەكاردەهێنێت بەرامبەری،بریتیە لەخۆگێلكردنێكی تەواو لە یاسای جیهانی و لە ساكارترین مەبدەئەكانی

ڕەفتار و ڕەوشت و هەروەها مافی تەواوی داوە بە خۆی بۆ بەکارهێنانی توندوتیژی و هەموو جۆرە تاوانکردنێک لە ئەمریکای ناوەڕاست. هەروەها ڕۆژنامەی پراڤدا کردەوەکانی لەغمنانەوەی تاوانبار کرد کە دامودەزگاکەی ریگان پێی هەڵدەستێت لە کەشتیگەکانی (موانیئ) نیکاراگوا کە دەبێتە هۆی تێکدانی باری کەشتیوانی لە کەنارەکانی ئەم وڵاتە و زیانی هاووڵاتیە بێتاوانەکانی دەخاتە مەترسیەوە و زیان بە ئابووریەکەی دەگەیەنێت.

ریگن

لە لایەکی تریشەوە یەکێک لە لێپرساوانی باڵوێزخانەی بەریتانیایی لە واشنتون نارەزایی دەوڵەتەکەی خۆی دەربڕیوە بەرامبەر بە کردەوەی لوغمنانەوە لە کەنارەکانی نیکاراگوا لەلایەن دامودەزگاکەی ریگان.

لەناو دەزگا باڵاکانی ئەمریکا خۆشی سیناتۆر "دانیال مۆنهاین" وازلەکارهێنانی خۆی ئاشکراکرد لە سەرۆکایەتیکردنی کۆمیتەی موخابەراتی سەر بە ئەنجوومەنی پیرانی ئەمەریکی کاتێک کە ووتی: ئەم وازلەکارهێنانەم چاکترین رێگایە بۆ دەربڕینی نارەزایی خۆم بەرامبەر لەغمنانەوەی وڵاتەکەم لە کەنارەکانی نیکاراگوا. هەروەها سیناتۆرێکی تر کە ناوی "مایکل بارنس" و کە سەرۆکی کەمایەتیەلەناو کۆنگرسی ئەمەریکایی، نارەزایی خۆی بەرامبەر بەو کارە دەربڕی و ووتی: ئەوە کارێکی تیرۆرستانەیە.

ئەم کردەوە دوژمنکاریەی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا بەرامبەر بە نیکاراگوا هەمان کردەوەمان دەخاتەوە یاد کە ئەمەریکا کردی بەرامبەر بە کوبا بەنیازی گەمارۆدانی و خنکاندنی شۆڕشەکەی. جا ئایا وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا توانی چۆک بە گەلی کوبا دابدات و شۆڕشەکەی بخنکێنێت......؟ بێگومان هەمان وەڵام نیکاراگواش دەگرێتەوە، چونکە یەکێتی و پتەوی گەلی نیکاراگوای دلێر وکوبوونەوە-یان لە دەوری حکومەتە شۆڕشگێڕەکەیان و بڕوای بەهێزیان پێی تەنها زامنە بۆ تەفاندنەوەی هەموو لەغمەکانی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی بە رووی‌خۆیان و ڕاونانی هێزە بەکرێگیراوەکانی شۆڕشی چەواشە و پاراستنی دەسکەوتەکانی شۆڕشی گەل. لەهەمان کاتیشدا گەلی نیکاراگوا پێویستی بە پشتگیری و یارمەتی ماددی و مەعنەوی و تەکنیکی هەیە لەلایەن هەموو هێزە شۆڕشگێڕ و پێشکەوتنخواز و ئاشتیخوازە-کانی جیهان بۆ ڕووبەڕووبوونەوەی دوژمنی هاوبەشکە ئەویش ئیمپریالیزم وهاوپەیمانەکانیەتی.

هێرشی پەنتاگۆن بۆسەر نیکاراگوا

شەوی ٦/ نیسانی/ ١٩٨٤، دانیال ئۆرتیگا ئەندامی سەرکردایەتی بەرەی ساندینی نیکاراگوا ڕایگەیاند کە پتر لە (١١) یانزە هەزار بەکرێ گیراووچەتەی (سی. ئای. ئەی) لەم ماوەیەی دواییدا هێرشیان کردۆتە سەر خاکی نیکاراگوا..

هەروەها ووتوویەتی کە ئیستا گەلی نیکاراگوا ڕووبەرووی گەورەترین هێرش وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا دەبێتەوە

حکوومەتی نیشتمانی نیکاراگوا بە سەرکردایەتی بەرەی ساندینی و بە پشتیوانی گەلی خەباتگێڕی نیکاراگوا بەتوندی ئەو هێرشەیان شکاندەوە کە پاش چەند ڕۆژێک ژمارەیان گەیشتبوە (١٥) پانزە هەزارچاش و چەتەی سوموزای بەکری گیراوی ئیمپریالیزمی ئەمریکی ئەم شۆڕشە چەواشەیەی سوموزاش سنووری هندوراس و کۆستاریکا بەکاردەهێنی بۆ ئاژاوە نانەوەلەناو نیکاراگوادا.

ڕێکەوتنی ئەم هێرشە و هەستانی وڵاتە یەکگرتووەکان بە لوغم نانەوەلە بەندەرەکانی نیکاراگوادا لە یەک کاتا دوونیشانەی مەزنن بۆ ئاشکراکردنی

یەکێک لەچەتەکانی سۆموزا

ئەوەی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا ڕاستەوخۆ دەست دەخاتە ناو کاروباری ناوخۆی نیکاراگوا و وڵاتەکانی تری ناوچەی دەریای کاریبی.

گەلی نیکاراگوا بەوبەڕی ئازایەتی و شۆڕشگێڕیتی بەوە بەرگری لە خاک و شۆڕشەکەیان دەکەن و توانیویانە ئەو چەتەو بەکرێ گیراوانە ڕاوبنێن و لەخاکی نیکاراگوا دەریان بکەن.

چەوساندنەوەی ڕۆشنبیری کوردی لەژێر سایەی فاشیزم لە عێراق دا

نووسینی **س.ع**

لەزۆر کۆنەوە بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ یا ناڕاستەوخۆ ، مەسەلەی مافە ڕۆشنبیریەکانی کورد لە عیراق بەستراوە بە خەباتی گەلی کوردو هەڵویستی حکوومەتەکانی عیراق دەربارەی کێشە نەتەوایەتیەکان و سەربەستیە دیموکراتیبەکان .

لە ڕاپۆرتێکی لیژنەی (عصبة الامم) کە ڕاوەرگرتنێکی جەماوەری کردووە لە کوردستان دا دەربارەی ڕای ڕۆڵەکانی ویلایەتی موصڵ (کوردستانی خواروو) بۆ چوونە ریزی عیراق یان تورکیا ، لیژنەکە ڕایگەیاند کە سەرانسەری ڕۆڵەکانی ئەم ویلایەتە دەیانەوێت بچنە ڕیزی عیراقەوە نەك تورکیا ، بەو مەرجەی بەڕێوەبردنی کاروباری ناوخۆ بدرێتە دەست خۆیان و خوێندن لە قوتابخانەکان دا و موحاکمەکردن و چەندەها شتی تر بە زمانی کوردی بێت (١)

بڕیاری (عصبة) دەربارەی لکاندنی کوردستان بە عیراقەوە مەرجێکی تیدابوو بۆ ووڵاتی (ئینتداب کەر) واتە بەریتانیا کە ببێ بە بەر پرسیار بۆ هێنانەدی ئەم ئاواتە ڕەوایانەی گەلی کورد . بەریتانیا بەردەوام بوو لە پێشکەشکردنی ڕاپۆرتی ساڵانە دەربارەی جێ بەجێ کردنی بە کوردی خوێندن لە قوتابخانەکان دا تا دوایی پێ هاتنی ئینتداب .

شایانی باسە کە ئەم شتانە هەمووی لە سەر دەمی شورشی کورد بە سەرۆکایەتی شێخ مەحموودی حەفید ئەنجام دران . هەروەها بریارەکانی هەردوو کۆنگرەی سیڤەر و لۆزان هێشتا لە یاد نە چووبوون .

لە دوای شۆرشی ١٤/ گەلاوێژی نیشتمانی دیموکراتی و گەشەکردنی بارو دۆخی برایەتی کورد و عەرەب بەرێوەبەرایەتیەکی گشتی بۆ خوێندنی زمانی کوردی دامەزرا لە وەزارەتی پەروەردە و فێر کردن و بەشێکی کوردی کرایەوە لە کۆلێژی ئادابی زانکۆی بەغدا کە تیایدا دەرچووان بڕوانامەی بەکالۆریس ی زمان و ئەدەبی کوردیان وەردەگرت .

ساڵی ١٩٧٠ ڕێکەوتننامەی ١١ ئازار ،دوای نۆ ساڵی بەردەوام لە خەباتی چەکدارانەی گەلەکەمان ، لە نێوان حکوومەتی عیراقو سەرکردایەتی شۆڕشی کورد دا مۆر کرا ، کە

دیموکراتی و نیشتمانی بە عیراقی و هێزە پێشکەوتنخوازە جیهانیەکان پشتگیریان لێ کرد ، بە هۆی ئەم ڕێکەوتننامەیەوە کە نەك تەنها بریتی بوو لە مافی ئۆتۆنۆمی بەڵکو چەند بەندێکی تری تێدا بوو دەربارەی جێ بەجێ کردنی مافە ڕۆشنبیریەکانی گەلی کورد .

هەروەها لە بارو دۆخی کۆبوونەوەی بێ هاوتای جەماوەریی نێوان کوردو عەرەب و کەمایەتیەکانی گەلی عیراق لە دەووری ئەو ڕێکەوتننامەیە و بەرزبوونەوەی پلەو پایەی شۆڕشی کورد لە هەموو روویەکەوە و خۆ تەرخان کردنی چەند نوێنەرێکی لێ هاتووی شۆرش بۆ چاودێری کردنی جێ بەجێ کردنی ڕێکەوتننامەکەو فرە لایەنی لەناو ڕژێمی دەستەڵاتدار دا ، سەرکردەکانی ڕژێمی ناچار کرد بۆ پەسەند کردنی جێ بەجێ کردنی زوربەی بەندە ڕۆشنبیریەکانی ناو ڕێکەوتننامەکە .

وەزارەتی کارووباری ژوورو کە ئەرکی هێنانەدی خوێندنی کوردی و دروستکردنی قوتابخانەو دامەزراوە ڕۆشنبیریو کۆمەڵایەتیە کوردیە کانی گرتە ئەستۆ ، دەورێکی گەورەی بینی بۆ جێ بەجێ کردنی ئەم بەندە ڕۆشنبیریا- نە ، بە جۆرێك کە (٦٠٠) قوتابخانەی سەرەتایی و ناوەندی و ئامادەیی لەکوردستان درووست کردو بەکوردی خوێندنی لە زوربەی زۆری ناوچە کوردیەکاندا جێ بەجێ کرد ، ئەم قوتابخانانە دوورترین ناوچە کوردیەکانی گرتەوە ، وەك ناوچەکانی شەنگارو خانەقین و مەندەلی .. هەروەك بە کوردی خوێندنی قۆناغی ناوەندی لە پارێزگای سلێمانی و هەولێر و هەندێ لە قوتابخانەکانی پارێزگای کەرکوك و خانەقین جێ بەجێ کرا .

هەروەها خوێندنی کوردی لە پەیمانگای مامۆستایانی هەولێر و خانەی مامۆستایانی دهۆك جێ بەجێ کرا .

سەرەڕای ئەوەش وانەیەك بۆ زمانو ئەدەبی کوردی خرایە ناو بەرنامەی خوێندنیقوتابخانە ناوەندیەکانی تری کوردستان . ئەم پەرۆشیە بۆ خوێندنی کوردی زیاتر پەرەی سەندو یەك دوو وانە دەربارەی زمانی کوردی خرایە ناو بەرنامەی هەندێ پۆلی قوتابخانە عەرەبیەکانەوە لە سەر ئاستی هەموو عیراق .

هەروەها بەرێوە بەرایەتی خوێندنی کوردی لە وەزارەتی کاروباری ژوورو سەربەرشتی وەرگێڕان و دانانی نزیکەی (١٥٠) کتێبی خوێندنی کرد لەم ماوەیەدا .

لەلایەکی تریشەوە زانکۆی سلێمانی ،کە ماوەیەکی کەم بوو دامەزرابوو ،بەرەو پێشەوە چوونێکی گەورەی بەخۆیەوە بینی ، پاش ئەوەش کۆری زانیاری کورد دامەزرێنرا ،کەدەورێکی باش بینی بۆ بژاردن و داهێنانی زاراوەکان

و هاندانی لێکولینەوە زمانەوانییەکان و چەندەها شتی تر بۆ خزمەتکردنی یەکگرتنی زمانی کوردی ، هەروەها یەکێتی نووسەرانی کورد کە گەشەی کردو دەزگای رۆشنبیری و بڵاو کردنەوەی کوردی و کۆمەڵەی رۆشنبیری

کوردی دامەزرێنرا ،گومانیش لەوەدا نیە کە کەس نکۆڵی لەو رۆڵە مەزنە ناکات کە رۆژنامەی (التآخي) و برایەتی دەیانبینی دەربارەی دروستکردنی باری دیموکراتی و یارمەتی دانی چاپکردن و بڵاوکردنەوەی بەرهەمی رۆشنبیرەکان بە هەردوو زمانی کوردی و عەرەبی ، هەروەها چەند گۆڤارو رۆژنامەی کوردی دەرچوون و یارمەتی دانان و وەرگێڕانی کتێب دەدرا بۆ سەر زمانی کوردی ،بەتایبەتی ئەو کتێبانەی تایبەت بوون بە کاروباری کورد . جەند کتێبخانەیەک دامەزرێنرابوو هەروەها کتێب و دەست نووسە کوردیەکان، تیپەکانی شانۆگەری و فۆلکلۆری و مۆسیقای کوردی زمارەیان زیاتر بوو .

مرۆڤ دەتوانێت بڵێ ماوەی نێوان ١٩٧٠ – ١٩٧٤ گەشە کردنێکی بێ هاوتای دی بەخۆیەوە لە مێژووی نوێ ی عیراق دا بۆ رۆشنبیری و زیندوو کردنەوەی کەلەپووری کوردی ،سەرەرای ئەو بارو دۆخە شۆڤینی یەی کە رژێم بۆ تاکە رۆژێک دەست بەرداری نەبووە .

لەم ووتارە کورتەدا تەنها دەتوانین پەنجە بۆ گەورەترین دەستکەوتەکانی ئەو ماوەیە راکێشین و بڵێین کە رۆشنبیرە نیشتمانیەروەرو دیموکراتی خوازەکان توانایەکی زۆریان خستە کار بۆ هێنانەدی ئەم دەستکەوتانە .

نەبوونی باری دیموکراتی رەسەنی عیراقی بووبوو بە مایەی مانەوەی کەم و کورِی لەم گەشەکردنانەدا ،کە رژێمی شۆڤێنی دەستەڵات ـ دار دوژمنایەتی دەکردو لێی دەترساوسڵی لێ دەکردەوە .

هەر بە راگەیاندنی جەنگ دژی گەلی کورد رژێمی دیکتاتوری شۆڤینی هەستا بە لە ناو بردنی وەزارەتی کاروباری ژووروو کە بوو بوو بە رەمز بۆ مافە کوردیەکان و یارمەتی دانی زۆر لایەنی ژیانی رۆشنبیری و ئابووری و کۆمەڵایەتی لە کوردستان .

بەوەش وازی نەهێنا کە وەزارەتەکەی لە ناو برد و بەرێوەبەرایەتیەکانی دابەشکرد بەسەر وەزارەتەکانی تردا ، نەک هەر ئەوە ، بەڵکو ناوەرۆکی ئەم بەرێوەبەرایەتیانەی تێک داو لە کاری خستن و تەنها هەر وەک روو کەش مانەوە یاخوود لە بنەرەتا هەڵیتەکاندن وەک (هيئة اعمار الشمال)، بەم شێوەیە دەستەڵاتدارێتی دیکتاتوریی رەگەز پەرستی چاوەرێ ی نەکرد تا ئەنجامی جەنگ ئاشکرا ببێت ، داخی خۆی رشت بە یەکێ لە گرنگترین دەستکەوتە رۆشنبیری و کۆمەڵایەتیەکانی خەباتی گەلی کورد کە بەپێ ی بەیاننامەی ٢٩/ حوزەیرانی / ١٩٦٦ دامەزرێنرابوو هەروەها بەیاننامەی ١١/ ئازاریش پتەوکردن و بە هێز کردنی رۆڵی ئەم دەستکەوتەی دوو پات کردبۆوەوە ، کە بەرەو پێشەوە چووبوو گەشە کردنێکی گەورەی بە خۆیەوە بینی لە نێوان ساڵانی ١٩٧٠ – ١٩٧٤ .

دوا بەدوای رێکەوتننامە خیانەتکاریەکەی ٦/ ئازاری/ ١٩٧٥ لە نێوان صدام حسین وشای ئێران لەژێر باڵی ئەمریکادا ، جلەوی رق و کینەی رەش شۆڤێنیزمی بەتەواوی بەرەڵلا

بوو لە دژی کوردستان و رۆڵەکانی کوردستان و مافەکانیان ، هەروەها ماف و دەستکەوتە رۆشنبیریە کوردیەکان و دامەزراوەکانی کەلەپووری نەتەوەی کورد بەدوور نەبوون لەم هێرشە درندانەیە ، بەڵکو کەم کردنەوەیان و پووچ کردنەوەی ناوەرۆکەکانیان و کرمۆڵ کردن و لەناو بردنی ئامانجێکی سەرەکی ئەم هێرشە درندانەیە بوو کە لە بنەرەتدا ـ دەگونجا لە گەڵ سروشتی رژێمی فاشیزمیدا کە وای حساب دەکرد نەک بەسەر سەرکردایەتی شۆڕشی کورددا سەر کەوتووە ، بەڵکو سەرکەوتووە بە سەر سەرتاپای گەلی کورد دا سەرەرای ئەوەش ووبستی کە ئەم گەلە بەش خوراوە نرخی خیانەتکاریە نیشتمانیەکەی رژێم بدەن ، ئەوە بوو راستەو خۆ دوابەدوای ٦/ ئازار سەدەها رۆشنبیری کوردی بە سەر زیندان و گرتووخانەکان دا یاخوود بە بیابانەکانی باشووردا پەرش و بڵاو کردەوە .

زانکۆی سلێمانی کە گەلی کورد دەیوویست ببێتە مەڵبەندێک بۆ گەشەکردنی رۆشنبیری و کەلەپووری نیشتمانی و لێکۆڵینەوەی تایبەت بە ژیانی ئابووری و کۆمەڵایەتی کە کوردستان لێ ی بێ بەری بووەو کە سوودیش دەگەیەنێت بە هەموو کۆمەڵگای عیراق بە تایبەتی کە لە پێنج ساڵی یەکەمی تەمەنی دا پێشکەوتنی هەستپێکراوی بە خۆیەوە دی بە هۆی ئەو بارەوە کە پەنجەمان بۆ راکێشاو بەهۆی بەرۆشی ئەوانەوە کە کاریان تێدا دەکرد لە مامۆستایان و فەرمانبەران و هەروەها سەرپەرشتی کردنی لە لایەن شۆڕشی کوردەوە ـ چ بە شێوەیەکی راستەو خۆ یا ناراستەوخۆ .

ئەم زانکۆیە بوو بە ئامانجێکی تر بۆ ئەو درندە شۆڤێنیەی جلەوی بەرەڵا بوو بوو، بە جورێک کە زوربەی مامۆستا و بەرێوەبەرەکا ـ نی گوێزرانەوە بۆ شوێنی ترو پیاو و چڵکاو خۆرەکانی خۆی هێنایە شوێنیان سەرە ـ رای باری رەش شۆڤێنی، زانکۆ توانی زۆر لە ئەرکەکانی سەر شانی بەجێ بهێنێ و بەردەوام بوو لە دەور گێرانی خۆی وەک ـ مەڵبەندی بەیەک گەیشتنی لاوانی پێشکەوتن خوازی کورد و عەرەب بە هۆی دڵگەرمی و بە پەرۆشی دانیشتووانی شاری سلێمانی نەبەز کە هەرگیز ، بەدرێژایی مێژوو تەنانەت دوای رێکەوتننامە رەشەکەی ٦/ ئازاریش مل کەچی و کڕنووش بردنی بە خۆیەوە نەدیبووە ،کە ئەمەش دلی دیکتاتوری رەگەز پەرست پەست دەکات ، بۆیە بریاری دا ناوی زانکۆی سلێمانی بکرێت بە زانکۆی صلاح الدين و بە شێوەیەکی کاتی بگوێزرێتەوە بۆ هەولێر بە بێ ئەوەی هیچ جۆرە خۆ ئامادە کردنێک هەبێ لەو شوێنە نوێیە بۆ ئەوەی باش ماوەیەک ، هەروەک لایەنەکانی ناو دەستەڵاتداری خۆیان پرۆپاگەندەی بۆ دەکەن ، بگوێزرێتەوە بۆ تکریت .

کۆلێژەکانی زانکۆ و بەرێوەبەرایەتیەکانی لە هەولێر دابەش کران بەسەر قوتابخانە

ناوەندی و سەرەتاییەکان دا ، بەخێرایی نرخی کرێ خانوو بەرز بۆوەوە ، لە ئەنجامی گواستنەوەی کتوپڕی ئەو ژمارە زۆرەی مامۆستا

و کادرو فەرمانبەران و خوێندکاران بەیەکجار بۆ هەولێر ، مامۆستا و پرۆفیسۆرەکان ناچار بوون لەبەر بێ جێگایی لە ژووری ئوتێل و میوانخانەکان دا بژین کە زۆر دوورن لە بارو دۆخی پێویستەوە بۆ نووسین و لیکۆڵینەوە و خۆ ئامادە کردن بۆ وانە ووتنەوە لە زانکۆ دا . ژمارەیەکی زۆریش لە خوێنکارانو مامۆستایان زانکۆیان بەجێ هێشت و ڕوویان کردە شوێنەکانی تر ، پاش ئەوەی بۆیان ڕوون بۆوەوە کە دەستەلاتداریتی مەبەستی لەم کردارە تیکدانی ئەم دامەزراوە زانستی و شارستانێتیەیە . زوربەی فەرمانبەرانی زانکۆش ناچار بوون بۆ مانەوە لە هەولێر لەکاتێك دا کە خێزانەکانیان لە سلێمانی مابوونەوە .

بیانووی ڕژێم بۆ گواستنەوەی زانکۆ چالاکیەکانی پێشمەرگە بوو لە شاری سلێمانی کە سزای ڕەوایان دابوو بەسەر هەندێ لە جەلادە چڵکاو خۆرەکانی ڕژێم ، ئەو چڵکاو خۆرانەی کە ئازارێکی زۆری دانیشتوانیان دابوو .

گەر ئەمە وێنەی بەسەر هاتی زانکۆی سلێمانی بێ لە ژێر سایەی هێرشە دڕندانە سەرانسەرییەکەی دیکتاتوری دا ، ئەوا شاری سلیمانیش بەدوور نەبووە لەم ڕق و کینە ڕەشەی کە دەروونی زۆردارەکانی هەڵکۆڵیوە . دەستەڵاتداریتی لە ڕۆژی ٢٠/١٠/١٩٨١ بریارێکی دەرکرد دەربارەی گواستنەوەی دانیشتووانی شاری سلێمانی بۆ خوارووی عیراق و ڕووخاندنی (١٧) حەڤدە هەزار خانوو لە شارەکەدا وەك یەکەم قۆناغ بەبیانووی نوێ کردنەوەی نەخشەکێشانی شار لە کاتێك دا کە زووربەی ئەو خانووانە نوێ یە یا نوێ کراونەتەوە ، دانیشتووانی شارەکە بۆیان ئاشکرا بوو کە ڕژێم دەیەوێت مەڵبەندی پاریزگا بگوێزێتەوە بۆ شوێنێکی تر ، کەلە بناغەدا ئەم شارە وەك پایتەختی میرنشینی بابان بنیات نراوە ، لە سەردەمی بە هێزی و بە توانایی ئەو میر نشینەدا . بەڵام باری نالەباری ڕژێم بە هۆی جەنگی ئێرانوعیراق ـ ڕژێمی ناچار کرد بۆ دواخستنی جێ بەجێ کردنی ئەم کارە تاوانکاریە .

خوێندنی کوردیش کە تا پۆلی شەشەمی ئامادەیی جێ بەجێ کرا بە هەوڵ و خۆماندوو کردنی نەك تەنها سەدەها دانەر و وەرگێڕ بەڵکو هەزاران مامۆستاش بەشداری ئەم ئەرکە بوون .

ئەم لایەنەش ئامانجێکی سەرەکی هێرشە دڕندانەکەی ڕژێم بوو ، بەزۆر کەس و کاری قوتابیانی هان دا بۆ سکالانامە نووسین و داواکردنی گۆڕینی خوێندن لە کوردی یەوە بۆ عەرەبی . هەروەك چۆن پشتگیری هەموو ڕەوتە پاشکەوتووەکانی دەکرد بو زیانگەیاندن بە زمانی یەکگرتووی قوتابخانەکان . بەڵام ئەمە سوودێکی نەبوو ، بۆیە ئیتر پەنای بردە بەر بڕیار دەرکردن ، کە ئەمە ڕێبازی ئەو ڕژێمەیەو یاسای حوکم کردن و مانەوەیەتی

بڕیارەکان بریتی بوون لە گۆڕینی بەرنامەکان و کتێبەکان و لابردنی زاراوە زانستیەکان کە بە لاتینی بوون بە بیانووی گۆڕینیان بۆ زاراوەی عەرەبی و پاش ئەوەش هەڵوەشاندنەوەی یەکجاری خوێندنی کوردی لە ناوچەکانی کەرکوك و دهۆك و نەینەواو خانەقین، بەڵام ئەمەش ئاگری ڕق و کینەی شۆڤینی دانەمرکان و تینوێتی نەشکاند ، ئینجا پەنای بردە بەر لابردنی گرنگترین ئەو وانانەی پەیوەندیان بەزمان و ئەدەبی کوردی یەوە هەیە تا وای لێ هات بەرنامە کوردیەکان تەنها چەند وانەیەکی زانستی تێدا ماوە ، ئەوەش پاش لە ناوبردنی هەموو مەڵبەندەکانی بژارکردن و داهێنانی زاراوە زانستیەکان وەك کۆڕی زانیاری و زانکۆی سلێمانی . ئەو وانانەش کەووتنەوەیان بەزمانی کوردی ئاسانە وەك مێژوو ،جوگرافیا، کۆمەڵایەتی لە گەڵ چەند وانەیەکی تر ئێستا بەعەرەبی دەخوێندرێن . وانەی مێژووی گەلی کوردیش بە تەواوی لە بەرنامەی قوتابخانەکان دا سڕاوەتەوە ، ئەمە هەمووی بە نیازی دابڕینی قوتابیانی کورد لە کەلەپورو مێژوو و زمان و ڕۆشنبیری نیشتمانی خۆی و ڕێگا نەدان بە پەروەردە کردنی خۆی بەهۆی ئەمانە . تەنانەت ئەم بەرنامە کوردییە لاوازەش تەنها لە قوتابخانەکانی سلێمانی و هەولێر دەخوێندرێن ، کە ئەوانیش پڕ کراون لەو مامۆستایانەی کە کورد نین و بە زۆر گوێزراونەتەوە بۆ ئەو ناوچانە بە نیازی پەرەدان بە کۆسپ و تەگەرەو ئاژاوە دژی ئەو پاشماوەیەی ماوە لە خوێندن بە زمانی کوردی.

بەشی کوردی لە کۆلێژی ئادابی زانکۆی بەغدا کە ڕەمزێك بوو بۆ پاشماوەی دەسکەوتەکانی گەلی کورد لە شۆڕشی ١٤/گەلاوێژ ئەویش شوێنێکی تر بوو بۆ دامرکانەوەی ڕق و کینەی شۆڤێنی . لە دوای ڕێکەوتنامە بەدناوەکەی ٦/ئازار ،ژمارەی وەرگرتنی خوێندکار لەو کۆلێژەدا لە (٤٠٠)خوێندکار هاتە خوارەوە بۆ ژمارەیەکی زۆر کەم . دەرچوانی ئەم کۆلێژە بێ بەری کراون لە تەواوکردنی خوێندن وچونە دەرەوەی وولات بۆ خوێندن.

ئەم بەشە کوردیەومامۆستاوخوێندکارەکانی بەردەوام یا دژایەتی دەکرێن یا پشت گوێ دەخرێن، ئەم بەشە بووە بە ڕەمز بۆ بەسووك تەماشاکردنی نەتەوەی کورد لەبری ئەوەی ڕەمز بێ بۆ مافە نەتەوایەتییەکان،هەندێ لە مامۆستایانی ئەم بەشەش بەبێ هیچ هۆیەك خانەنشین کران و تەنها سێ مامۆستای تیا ماوە ،بڕیاریش دراوە بۆ گواستنەوەی ئەو ماموستا و خوێندکارانەی لەبەشەکەدا ماون بۆ بەشی کوردی سەر بە کولێژی پەروەردە کە تایبەتە بە وەرگرتنی خوێندکاری عەرەب کە هیچ لە زمانی کوردی نازانن ، بەم شێوەیە بەشی کوردی کۆلێژی ئاداب و زانکۆی بەغداد لە ناوبرا ، کەلەڕوری دامەزراندنیەوە دوا بەدوای شۆڕشی ١٤/ گەلاوێژ بوو بە مایەی ڕق و کینە لە دڵی ڕەش شۆڤێنزمو کۆنەپەرستەکان دا.

هەروەها کۆڕی زانیاری کورد کەلێنێکی گەورەو مەزنی پڕ کردەوە لە ڕۆشنبیری کوردی و فێر بوونی زمانی کوردی دا ، چونکە هیچ

دامەزراوەیەکی تر نەبوو کە سەرپەرشتی زمانی کوردی بکاو پەرەی پێ بدات و پەرەپێدانی بۆ دابین کات: ئامانجی داهێنان و بژار کردنی زاراوە پێویستەکان و چارەسەر کردنی گیرو گرفتەکانی تری زمانی کوردی ، ئەو زمانەی وەک میللەتەکەمان لە چەوساندنەوەدایە .

ئەندامانی کۆڕی زانیاری کوردی لەلایەن نوێنەرانی شۆڕشی کوردەوە لە بەغداد لە لێهاتووترین زمانەوان و ئەدیبانی کورد هەڵبژێردرابوون . بەماوەیەکی زۆر کەم کۆڕی زانیاری کورد پێشکەوتنێکی هەستپێکراوی بەدەست هێنا و بە خێرایی باوەشی کردەوە بۆ چارەسەر کردنی گیرو گرفتەکانی زمانی کوردی لە هەموو روویەکەوە و کەوتە هاندانی لێکۆڵینەوەی مێژوویی و کەلەپوورو چەندەها بابەتی ترو پەیوەندی بەست لەگەڵ ئەو مەڵبەندانەی بایەخیان بە زمان و ئەدەبی کوردی لە دەرەوەی عیراق .

کۆڕی زانیاری کورد بوو بە سەرچاوە بۆ دیاری کردن و دەست نیشانکردنی راست و هەڵە لە زمانی کوردی دا ، سنورێکی دانا بۆ ئەو گێژاوەی کە لە پێش دا زمانی کوردی تێی کەوتبوو ،زۆر کەس خۆیان دادەنا بە تەنها سەرچاوە کە کەس بۆی نیە شان بدات لە شانیان لە بواری زمانەوانیدا .

پاش ٦/ ئازاری بەدنا و سەرۆکی کۆڕ ناچار کرا دەست لە کار کردن بکێشێتەوە و بە هەموو شێوەیەک دژایەتی ئەندامانی کۆڕ دەکرا ، تا زۆریان ناچار بوون بۆ دوور کەوتنەوە لە کۆڕو چالاکیەکانی کۆڕ ، کۆڕی زانیاری کورد بوو بە جێگای رەخنە لێگرتنێکی زۆر،ئەمەش بەڵگەیەکی ئاشکرایە کە رۆشنبیری نەتەوەیی لە ژێر سایەی دیکتاتوری و شۆڤینی دا گەشە ناکات . رژێم بەوەش رازی نەبوو بەڵکو ساڵی ١٩٧٩ کۆڕی زانیاری کوردی هەڵوەشاندو وەک بە شێکی بێ گیان و ساردو سڕ خستیە سەر کوری زانیاری عیراق کە هیچ دەورێکی زانستی یا زمانەوانی یا شارستانییەتی نەدیوو بە خۆیەوە ،بەتایبەتی لەژێر باڵی رژێمی عەفلەقیەکانی بەغداد .

دەنگی یەکیتی نووسەرانی کورد ،هەر وەک سەرجەمی دەزگا روشنبیریەکانی تر، پاش هەرەس هینانەکە بو ماوەیەک کپ بوو ،بەلام بوجاریکی تر لە کونگرەی سالی ١٩٧٨دا گیانی هاتەوە بەبەرا ، ئەو کونگرەیە بوو بە جەنگێکی گەرم لە نیوان ئەدیبە نیشتمانیەروەرو - پیشکەوتنخوازەکان لە لایەک و چلکاو خورەکانی رژێم لە لایەکی ترەوە ، سەرکەوتن بۆ دەنگە ئابڕوومەندەکان بوو ، بەلام رژێمی فاشی هەزار و یەک رێگای هەیە بۆ کپ کردنی دەنگی یەکێتی نووسەران .

یەکێ لە هەرە ئەندامە بەرزەکانی ئەم یەکێتی یە شەهید کرا ، کە مامۆستا صالح یوسفی بوو ، هەروەها نووسەرو چیرۆک نووس مامۆستا محرم محمد ئەمین کە لەتەمەنی نزیکەی حەفتا ساڵی دا بوو لە ژێر ئازار و ئەشکەنجەی دائیرەی ئەمن لە سلێمانی

شەهید کرا . بەڵام نووسەرو ئەدیبە ئابڕوومەندەکان لە یەکێتی نووسەران ملیان کەچ نەکرد بۆ بەشان و باڵ هەڵدانی نیرۆنی عیراق و قادسیەکەی ، بۆیە بە فەرمانی دەستەڵاتدارە داخ لە دڵەکانی بەغداد لەسەرەتای ساڵی ١٩٨٢ دا چالاکیەکانی یەکێتی نووسەرانی کورد راگیرا .

دەزگای رۆشنبیری و بڵاوکردنەوەی کوردی - نموونەیەکی ترە بۆ ئەو دامەزراوە رۆشنبیریە کوردیانەی رژێم لە سەرەتای دامەزراندنیەوە تەنانەت لە بارو دۆخی ١١/ ئازاریشدا ،سوور بوو لەسەر ئەوەی هەر سەر بە وەزارەتی راگەیاندن بێت و لە ژێر دەستەڵاتی راستەوخۆی پیاوەکانی دابێت . لەبەر ئەوە ئەم دەزگایە ئاواتەکانی گەلی کوردو دانەران و نووسەرانی نەهێنایەدی سەرەرای ئەو دەورە گرنگەی کە پێ ی سپێردرابوو ، سەرپەرشتی بڵاوکردنەوەو- لەچاپ دان و پێشکەش کردنی یارمەتی و بەجێ هێنانی ئەرکی رەقابە بۆ ئەو نووسینانەی بە زمانی کوردی بڵاو دەکرانەوە لەسەر شانی ئەم دەزگایە بوو ،جگە لە دەرکردنی رۆژنامە یەک و یەک دوو گۆڤار .

بەڵام تەنها لە پاش هەرەسهێنان دەزگای رۆشنبیری و بڵاو کردنەوەی کوردی بەبەردەوامی کەوتە نزم بوونەوەو روچوون ، یەکێ لەوانەی سەر بە دائیرەی ئەمن بوو کرا بە بەرێوەبەری ئەم دەزگایەو لەو کاتەوە ئیتر پڕ کرا لە نەزان و نیمچە خوێندەوارو چڵکاو خۆر. هەموو ئەرک و کارو کردەوەکانی دەزکاگە وەرگێرانی " قسەنەستەقەکانی" " سەرۆکی پیشەوایە" بۆ سەر زمانی کوردی .

ساڵی چەند کتێبێکی کەم لەم دەزگایە بڵاو دەکرێتەوە کە زوربەیان سادەو بێ نرخن و هیچ پەیوەندیان بە ئاوات و خواستەکانی گەلەکەمانەوە نیە ،بەڵکو ئەرکی گەورەی سەر شانی ئەم دەزگایە هەروەک ئەرکی دوو رۆژنامەو دوو گۆڤارەکەی جوانکردن و رازاندنەوەی رووی رژێمی فاشیزمی و داپۆشینی تاوانەکانیەتی کە دەربارەی بوونی گەلەکەمان و رۆشنبیری و کەلەپوورو مێژوومان ئەنجامی دەدات .

دانەرو نووسەر کوردەکان لە نەهامەتیەکی دژواردا دەژین ،چونکە زۆر بە زەحمەت دەتوانن کتێبێکی ناوەڕۆک باش لە چاپ بدەن.
لیستەی سەرچاوەو کتێب و رستەو ووشە قەدەغەکراوەکان مانگ بەمانگ درێژ تر دەبێ.
تیپە هونەرییە شانۆگەری و مۆسیقاییەکان کەبەشێوەیەکی تایبەتی دوای ۱۱/ ئازار/۱۹۷۰ پەرەیان سەندو دەورێکی پڕ شانازیان بینی بۆ زیندوو کردنەوەی فۆلکلۆری کوردی بەرە و پێشەوە بردنی ، ئەم تیپانە بەرهەمێکی زۆری نوسەرو هونەرمەندە کوردو عەرەب و بیانییە ـ کانی پێشکەش کرد . بەڵام لەم ساڵانەی دوایی دا بە شان و باهوو هەڵدانی ڕژێمی دیکتاتوری ڕەگەز پەرست بوو بە گوزەرنامە

بۆ بەرهەم هێنانی هەر کارێکی " هونەری".
لەکاتێک دا کە ڕژێم پارەی دەباران بەسەر خۆ فرۆشەکان دا ،زوربەی زۆری هونەرمەندە لێهاتووە ئابروومەندەکان پەسەندیان نەکردکە بچنە سەر ئەم رێگا چەوت و پڕ شورەییە. بینەرانی کورد بێ بەری کران لە بینینی بەرهەمە پێشکەوتنخوازە خۆماڵی و جیهانییە ـ کان بەزمانی کوردی چ لەسەر شانۆ ،چ لە سەر تەلەفزیۆن . زوربەی تیپ و یەکێتی یە هونەریەکان لە کار کردن و بەرهەم هێنان بێ بەری کراون بەهۆی هەڕەشەی ڕاستەوخۆ یان ناڕاستەوخۆی دەزگاکانی ئەمن و ئیستخبارات.

یەنجەش ڕادەکێشین بۆ ، ناونراو بە ، ئەمانەتی گشتی رۆشنبیری و لاوان لە ناوچەی ئۆتۆنۆمی ، وەک نموونەیەک بۆ ئەم ئۆتۆنۆ ـ مییە کارتۆنییەی دوای سەرنەگرتنی رێکەوتننامەکەی ۱۱ / ئازار و پاش ٦/ئازار بە شەلی و کوێری و گۆجی و ئیفلیجلەدایک بوو ئەم دەزگا لاواز و بێ توانایە پڕ کراوە لە نەزان و دوژمنانی گەلەکەمان ، هەموو کارو کردەوەیەکی دژایەتی کردنی رۆشنبیری کوردی و شێواندنی مێژوو و کەلەپووری کوردی یە.
تەنها سیفەتی ئەم دەزگایە هەر ئیفلیجی و بی دەستەلاتییە ، چونکە تا ئیستا نەیتوانیوە کوقاریک یا رۆژنامەیەک یا کتێبێکی سوود بەخش و بەنرخ بهێنێتە بەرهەم ،تەنانەت تا ئێستا نەیتوانیوە ئەو چاپخانە گەورەیە بخاتە کار کە لەسەرەتای ساڵی ۱۹۷٤ وەزارەتی کارو باری ژوورو بۆی تەرخان کردبوو.

کتێبخانە گشتییەکانیش بەدوور نەبوون لە مشک و جرجەکانی ڕژێم ، هەموو ئەو کتێبانەیان هێنایە دەرەوە کە بەشێوەیەکی مەووزووعی نووسراون دەربارەی کێشەو مێژوو و کەلەپووری کورد ، هەموو ئەو جۆرە کتێبانە خراونەتە لیستەی قەدەغەکراوەکانەوە.
ئەمە هەموو شتیک نیەو لێرەدا باسەکەمان کۆتایی پێ نایەت.
رۆشنبیری و کەلەپوورو مێژووی کورد،بەڵکو بوونی گەلی کورد ، تا ڕژێمی فاشیزمی لە ژیان دا مابێت زیاتر دووچاری لێدانو سەر کوت کردن و رووخسار شێواندن و بە سووک تەماشاکردن دەبێت.

ئیتر سڵاو بۆ رۆشنبیری کوردی و سڵاو بۆ رۆشنبیرەکانمان کە جوامیرانە خۆیان ڕاگرتووە و مل کەچ ناکەن نەبۆ هەرەشەو نە بۆ خشڵ و پارەی فاشیستە گەوجەکان ،مێژووی گەلەکەمان لە دێر زەمانەوە وەک پۆڵا لەژێر زەبری چەکوش دایەو هەربەرەو پتەوی و بەرزی و پیرۆزی دەڕوات.

چاپەمەنی نوی

ڕێگای ئازادی

ژمارە (۲۲)ی رۆژنامەی رێگای ئازادی لەمانگی ئازاری ئەمساڵدا دەرچوو، ئەم رۆژنامەیە ئۆرگانی ناوەندی حزبی سۆسیالیستی کوردستانی عێراقە ،بەزمانی کوردی دەردەچێت.
ئەم ژمارەیە بریتیە لە چەند بابەتێکی بەنرخ دەربارەی باری ناوخوی کوردستان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست و جیهان،
لەژێر ناونیشانی خۆ بەدەستەوە ـ دان بۆ فاشیزم چی بەدواوەیە، ڕێکەوتنەکەی نێوان سەرکردایەتی (ی.ن.ک)و (صدامحسین) ڕیسواکراوە لەلایەکی تریشەوە ووتارێکی گۆڤاری (الهدف) بەناونیشانی ((هەلیمەی کورد دەگەڕێتەوەسەر ڕەوشتی جارانی)) کراوە بە کوردی کە دەربارەی هەمان ڕێکەوتنە ئەمەو جگە لە چەند ووتارودەنگ و باسی تر.

گـۆڤاری

«NEW_PESH MERGA»

ژمارە سێی گۆڤاری"نیوپێشمەرگە" کەگۆڤارێکیڕامیاریو ڕۆشنبیریە لقیئەوروپایپارتیمان بە زمانی ئینگلیزیدەریدەکاتە،لەمانگی ئازاردا دەرچووە.
لە گۆڤارەکەدا چەند ووتارێکی بەنرخوگرنگ بڵاوکراوەتەوە کە یەکەمیان بەناونیشانی "۸۳ساڵی پاشکەزبوونەوەبووبەڵام نابێت بێ هیوا بین". هەروەها چەند بابەتێکیرۆشنبیریگرنگ کە بەکێکیانەدەربارەیپەڕاوەکەی فەرهادشاکەلییە (بیرینەتەوەییلە مەموزینیخانیدا)وبەزمانی ئینگلیزیدەرچووە ،لەگەڵ ئەو باسەی کەهەڤاڵنوریجەعفەر پێشکەشی کۆنگرەیئەمستردامیکردبوو لەژێر ناونیشانی"گرنگی هۆیە رۆشنبیریەکان لەخەباتیگەلی کورد دا ،لەگەڵگەلێک بابەتی بەنرخی تر.

گەڕان بەدوای سەرەتاکانی شانۆی کوردیدا

((جەمشید کوردۆ))

شانۆداهێنانێکی شارستانیە، ڕەگ وبنجی قووڵی خۆی هەیە لە مێژووی ئێمەدا ،لەناو ئاهەنگ و نەریتی لەدایك بوون و مردن و درویێنەو قوربانی و بەهارو... خۆی دەنوێنێ ،ئەو کردارە مێژووییە کۆمەلایەتییەیەکە هەڵقوڵاوە لە دەروونی میللەت و نەریتە ئاکاری ورۆحیەکانەو هەڵوێستە دەربارەی فەلسەفەی سەردەمەکان و ووشیاری کۆمەڵگا ـ یەکی دێرینی خاوەن بەرهەمو بەربەرەکانێیە لەپێناوی باشتردا لەبەردەوامێتیزیان (فیکرو بزووتنەوەی گەشەکردن و بەرەو بالا چوونی ئەزەلی ناو سروشت و کۆمەڵگا، هەروەها نموونەیە بۆ یەکگرتنی ڕوح و ئەوعەقلیەتەی دوێنی دەبەستێتەوە بە ئیمڕۆوە ـ هونەرمەندی داهێنەر ـ تیایدا باسی توانا و بەهێزی جەماوەر دەکات و زیرەکانە دەیکاتەتەون ـ بۆ گۆڕانکاریەکانو چوونە ناو مێژوو لەگەڵ بۆ گەیشتن بە سەرچاوە زیندووەکانی،ئەم کارەش تەنیا بە لاسایی‌کردنەوەوگێڕانەوە بەمەبەستی کات ڕابوواردن نابێت بەڵکو بە هاوبەشیکردنی تەواولە گەڵجەماوەردەبێ تا ڕاستەقینەلە دڵۆخی دروست بوونو گەڕانەوەی دا بۆ کرداری مێژوویی ببینێ کەلە ئەنجامی کار و بەرهەمی ئابووری و کۆمەلایەتی جەماوەرەوەدروست دەبێ و لەدایك دەبێ.. لەبەر ئەمە دەتوانرێ سەبارەت بەرۆڵی شانۆ بووترێ (پەرستگای ڕوحی گەلان و میللەتانە) ، لەشانۆ دا ئاوات و بۆ چوونەکانیان‌دەربارەی گەردوون و ژیان چڕدەبێتەوەودەر دەکەوێت . پرسیارەکانی شانۆ پێویستیان بە توانینی بەکۆمەڵ هەیە بۆ وەلامدانەوەوشیکردنەوەو لیکدانەوەیگشتی . ئەو وەلام ـ دانەوەیەی کەسانی میللەت و کۆ ـ مەڵگا بەهۆی داوی ـ نەبینراوی ـ فیکری و ڕوحی بەوە پێکەوە دەبەستێتەوە ،ئەو وەلامانەیە کە دەبێتە هۆی ووروژاندنی بەهێزی لێکۆڵینەوەو بەدواداگەڕانوقووڵ ڕوانینی مادیانە بە گشتی بۆ شتەکان و دەورو بەر ،واتە مرۆڤ دەبێتە خاڵی سەرەکی لە سەرنجدانی سەرتاپایی بۆ بیری جەماوەر ،لەدایك بوونی،توانای بۆمانەوە لەرێگای بەرهەم هێنان، زمانەکەی ،نەریتە نەتەوەییەکان و هەستی بلندی مرۆڤایەتی،واتای خەبات لەپێناوی ئازادی سەر بەرزیدا ـ لەپاش ئەوانەش بڕوای تەواو بە چارەنووس و ئازادی و ئاواتەکانی .

شانۆ گرنگترین و مەزنترین شێوەیە لە شێوەکانی چوونە ناو ڕاستەقینەو واقیع و جوانترین بەرهەمی ئایدۆلۆژیش دەبێت گەر کات دیاری کردنێکی ووشیارانە هەبێ لە دینامیکیەتی بەرەو ڕوو بوونەوەو باسکردنی کێشە چارە نووسیەکانی میللەت و تاکە کەس و گەردوون بە شێوەیەکی کارا ـ واتە ـ ئەم کارە وەستاوە لەسەر ڕادەی قووڵی فیکری و ڕادەی بە توانایی دەرهێنەرو نووسەر و نوێنەران بۆ بەخشینی گیانێکی نەرم و پڕ لە تواناو ژیان بە شانۆو ووشەکانی ،بەو شێوەیە کە بینەرانی ڕادەکێشی بەرەو مۆنۆلۆژ و جێ بەجێ کردنی بەسەر ئەو ڕووداوو کاتانەدا کە لە دەرونیاندا شوێنێکیان بۆخۆیان گرتووە . کەواتە ئێستا ئامانجە فیکری و هونەریەکانی شانۆئاشکرا بوون بۆمان وەك بڕواو ووشیاری مادی بۆ مێژوو نەك وەك قەدەر ، یا وەك ئایدیالی خەیاڵێکی سەر پێیی. بەم شێوەیە دەتوانرێ کە بووترێ گومان لەوەدا نیە گەلی ئێمە خوو ڕەوشت و ئاهەنگی شانۆگەری خۆی هەیە کە تەمەنی لە سەدان سەدە تێدەپەڕی ، وەك ئاهەنگەکانی مرۆڤی سەرەتایی لە ئەشکەوتەکانی " زەرزی و شانەدەر و هەزار مێرد ـ شوێنەواری خانوو بەرەو هۆی بەرهەم هێنان و پاش ماوەی سیرامیکی وێنە کێشراوو بەزەخرەفە کراو لەچیای شەنگار بەر لە حەوت هەزار ساڵ . لەگەڵ ئاهەنگی پەرستگاکان،بتەکان و کاهنەکان لە عیلام ، شوێنەوارە ـ برۆنزیەکانی لوڕ و ... هتد،کە دووبەرەکی نێوان هێزی شەرو هێزی خێر دەردەبڕێ . بۆ خۆ پاراستن و دوورکەوتنەوە لە سادەیی و توباویی و پێویستە بە ڕابووردووی دوورو درێژماندا ڕوبچینە خوارەوە ، ئەوکاتەی کە

مرۆڤی سەرەتایی ـ وەك پێویستیە ـ کی سەرەتایی ـ بەئاواتی تێ گەیشتنی جیهانودەورو بەریەوەبوو وەك پێویستیەك بۆ تەشکیلی هونەری واقیعی ،دەرژایە بیر و هۆشیەوە ،ئەم پێویستیە کە لە بناغەدا لە کاری بەرهەم هێنانو ئەو یاسایانەی کە زانستەکان داني پێدادەنێن و بەهۆی شوێنە واری هونەرەکانەوە دووپات کراوەتەوە ـ پەیکەرتاشی،سیرامیك و میعماری و خشڵ،.. هتد هەموو ئەمانە ئەوە دەردەخەنکە ئەو کەسانەی لە کوردستان نیشتە

جێ بوون لەو سەردەمە دێرینانە – گەیشتونەتە گەڕان بەدوای – شێوەو سەرچاوەو دەنگ و ڕەنگ و قەبارەی تەنەکـان و بەکـار هێنانی جۆرەها ڕەنگی ئاڵ و والا لەسەردەمی تەشکیلی ی یەکەمـی ئاینی ی سەرەتایی دا لــە شارستانیەتی مرۆڤایەتیدا سەرەتای وێنەکێشان و پەیکەرتاشی دروست بوو ،شوێنەوارەکانی ئەو سـەر دەمەی کوردستان پارمەتیمان دەدا بۆ تێگەیشتن لە چۆنیەتی لــە دایك بوونی سادەترین شێوەکانی هونەری شانۆگەری ، " باڕاوکردن لەسەماو ئاهەنگە تایبەتیەکانا سەرکەوتووبوایە " زۆرجارخەڵکی هەڵدەستن بەچەند جووڵانەوەیەکی تەجریدی و نزای ئەفسووناوی ، ڕەنگەئەم سەمایە – سەمای پیرۆز – بوویێت بۆ نەریتێکی کۆبلایەتـی لەبەردەم مەزنی خۆر یان مەزنی ئاگر دا ! سەروکەللەی دەستکردی ئاژەڵیان بەکار دەهێنا تابتوانن بچنە ناو ڕانە ئاژەڵەکانەوەوبۆ ئەوەی لێیان نزیك ببنەوە وەك پێویستیەك ، هەروەها بۆمان دەر دەکەوێت کە تەنیا ئەمەش بـەس نەبووە بۆ تەنیا نزیك بوونەوە لە ڕانە ئاژەڵەکان – بەڵکو بەم کارە وویستوویانە لاسایی باڵندە و ئاژەلەکان بکەنەوە و تایبەتیە تی و شێوەی هەموو باڵندەوئاژەڵە کان و سروشتی دەوروبەریان بزانن بۆ ناسینەوەی چۆنیەتی جولانەوەو دەنگەکانیان ،هەموو ئەمانە بوو بەهۆی لەدایك بوونی شێوە سەرە – تاییەکانی لاسایی کردنەوە ،واتە مرۆڤ چووە ناو (شیوەیەکی ترەوە) کە بوو بە خاوەنی جوولانەوەی ڕیك و پێك ئەمەش بەدەوری خۆی بـوو بە هۆی نواندنی بێدەنگە (تەنیـا بە جووڵاندنەوە) لاسایی کردنەوەی ئاژەڵەکان لە سەماکردنیاندا لە پێش و لە دوای تەواو بوونـــی جەنگەکانیان . یەکی لە وێنـــە سیرامیکیەکان باس (گەشتـی ڕاو) دەکات ،یەکێکی تر لە پاڕانەوەو نزا یا پەرستنی یەکی لە هێـزە سروشتییەکان دەچێت . نموونـەش بۆ ئەمە شوێنەوارە ئەرکیۆلۆژیە سیرامیکیەکانە کە لە عیلام ولوڕ – ستان دۆزراوەتەوەلە خـوار چیای بێستون کە دەگەڕێنەوە بۆ سالانی سێ هەزارو چوار هەزاری – بەر لەزایین.

هەندێکیان لە هەڵپەرکێی ئێستای کوردی دەچن و هەندێکی تریان لە جەنگ یان وەرزش و سەمای ئاینی و ئەفسووناوی دەچن .

لەو سەردەمە سەرەتاییەداجولانەوە و دەنگە شانۆییە ئیقاعیـــە

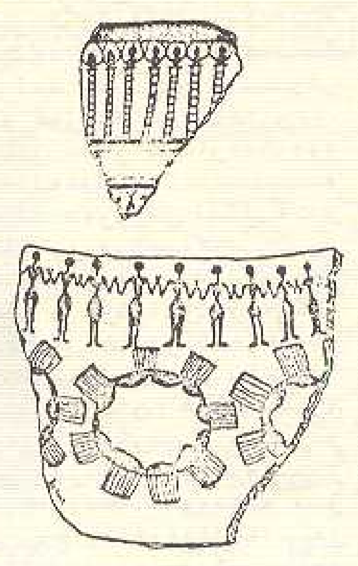

پارچە سیرامیك لە نزیك چیـای بیستون دوزراونەتەوە ، مێژووی دروستکردنیان دەگەڕێتەوە بـۆ ٣ هەزار ساڵ بەرلە زایین گـەر سەرنج بدەین جۆرە هەڵپەرکێیەکی وەك هەلپەرکێ ی کوردی دەبینین.

هەڵقوولاوەکانی ناوچەرگی کـاری بەرەو پێشەوە چوونی ئابووری و – کۆمەلایەتی دەستی کرد بە درووست بوون . هەندێ جاریش بەرەو پێشە وە چوونی ماڵی کردن و پەروەردە کردنی ئاژەڵ و زانینی هەندێ لە مەترس و دژواری و هەندێ سوودی سروشت دەکەوێتە بەر چاو ،ئـەم کردەوانەش دەگاتە کامڵ بوونـی نیسبی و کاتی لە نواندنی شانۆ لە گەڵ پەردەلادان لەسەربەکـار هێنانی ئامێرە سەرەتاییەکانـی مۆسیقا (بۆ نموونە وەك شمشاڵ)

بەم شێوەیە دەتوانین بڵێـین کە مرۆڤە سەرەتاییەکانگەیشتبون بە قۆناغی کشت و کاڵ وسیستەمـی ئاینی تایبەتیان بۆ خۆیان – دامەزراندبوو پێش خەڵکی تر لـە ناوچەکانی تری سەرزەوی بـە شێوەیەکی ناچاری کاری پەرستن و تایبەت بوون بە گۆڕانە سروشتیە کانەوە (خۆر ،ئاو ،ئاگر،چیـا) لای ئەمان درووست بوو ،پـاش ئەوەش خواوەندی پیت (ئەناهیـد) ناهیدە و چەند خواوەندێکی تریان داهێنا بەتایبەتی لە کتێبـە پیرۆزەکەی زەردەشت دا ،کـە دەربڕی چۆنیەتیکۆمەڵگا ژکۆیلایەتی و نیمچە سەرەتاییە بە هەمـوو لایەنە مادی و ڕوحیەکانیەوە ، لە ئاوێستادا خواوەندی خـۆرو ڕاستەقینەوسەرکەوتن (میترا) – دەردەکەوێت و وەك پاڵەوانێکـی نەبەز کە هیچ بەزەیی بـە دوژمناندا نایەتەوە ناوێتۆمـار کراوە (واتە وەك شێوەیەکی سەرە تایی بۆ پاڵەوانی ئەفسانەیـی کورد ،ڕۆستەمی زاڵ) خەباتدەکا بەئاگر ناسووتی ،لەئاوانا خنکێو تیری دوژمن نایپێکی ،بەڵام تیرە کانی ئەم بە هێزێکی لەڕادەبەدەر

وەك بیر بە خێرایی بروسکەدەڕواو وەك باران دەباری بەسەر سەری – ئەهریمەنەکانا " هێزەکانی شەر " یارمەتی دەرانی ئەم پاڵەوانەلە هەمان نەژادن و هەمان سیفاتیان هەیە یەکێکیان کە ناوی "ڤیرەترە نگە" لەلایەن ئاهورامزداوە – دروست کراوە لە سەر شێوەیکەڵە کێوی ،بەهێزو توانایەو دانەکانی زۆر تیژە، بە گار لێگرتـــن دڕندەترین ئاژەڵ دەکوژێت و زۆر بەخێرایی دەجووڵێ و پێ و کلك و دانەکانی لە ئاسن دروستکراوە ، بەئازایی ڕادەکات و هەڵمەتدەبا بۆ سەر دوژمنان بۆ لەناوبردنیان

مرۆڤ لە کۆمەڵگای سەرەتاییدا جۆرەها ئاژەڵ و دیاردەسروشتیە کان و ڕوحەکان دەپەرستێ و ڕۆژی چەندەها جار سوژدەیان بۆ دەبـا " واتە دروست کردنی خوا لـــە شێوەی پەرستکاریدا) .

بۆ ئەوەی ئەم شێوەی پەرستگا – ریە بهێننە دی پێویستیان بـە داڕشتنی شێوەی خواوەند بوو تا شێوەیەکی دیارو بینراوی مرۆڤـا – یەتی ،کامڵ ،ی بدەنێ کە لـە دروست کردنیدا زۆر مبالغەی تیا کرابێت.

لەبەر ئەمە پێویستی بەشانۆیە هەبوو بۆ ئەم ئاهەنگە تایبەتیە گومانیش لەوەدانیە کە پەرستگای " میترا " و پەرستگای کەڵەکێوی لەلایەن هونەرمەندانەوە،لە سەر شێوەی شانۆ داتاشراون " ئەمە شێوەی سەرەتایی ئەوعەقلیەتەیە کە پاڵەوانەکان بە پیروزدادەنێ کە تائێستاش لە میسولۆژیاو لـە واقیعی کوردیمان دا بەردەوامخۆ دەنوێنێ " بۆ ئەوەی وێنەیەکی زیندوو بێت بۆ ئازایەتی وژیانی کورد. (بەم شێوەیە وێنەی خوا – وەندی خۆیان لەسەر وێنـــەی پاڵەوان کێشاوە).

لە ئاوێستادا شێوەی دیمتـــراو کەڵە کێوی وەك دوو شێوەیبینراو دەردەخرێت نەك بە شێوەیەکـی مجرد. زیندەوەری ناو ئـــەم جیهانەن بەلام خاوەن توانای لە ڕادە بەدەری ئەفسانەیین ، بـۆ نموونە ئەناهید (خواوەنـــدی پیت لە زەردەشتی دا شێوەی شانۆ یی ئاهەنگەکانی پەرستن دەردەخا و دەقەکانی ئاوێستاش ئەمـە دوویات دەکەنەوە ،دەتوانرێ کـە

هەمیشە ئەناهید لە شێوەی کیژێکی شاخی بەهێز و باڵا بەرزو ناسك و خانەدان و دوورلە هەڵە کە بەرگێکی ئاودامانی

لەئاڵتوون پۆشیوە) وێنەگرتنی ئەناهید وەك ڕاستیەکی واقیعی بۆ شێوەی مرۆڤ و نرخ دانان بۆ ئەو ووتەیەی زەردەشت کە دەڵێت: " دەتوانرێ ببینرێ" دووپاتی دەکاتەوە کە دەوری خواوەند لە ئاهەنگی پەرستگاری دا لەلایەن کیژێکی دیاریکراوەوە لە پەرستگادا دەنوێنرا .

دووبارە هەر لە رێگای ئاوێستا دەتوانرێت ئاهەنگی پەرستکاری لەکۆمەڵگای سەرەتایی و کۆیلایەتی کوردستان دیاری بکرێ و دووپات کردنەوەش لە سەر بوونی ئاهەنگی شانۆگەری ،هەروەها ، نموونەی بۆنە ئاینیەکانە کە لە پەرستگاکانا یان لە گۆڕەپانە تایبەتیەکانا جێ بەجێ دەکران " ئەو نزایانەی کە لە کاتی حاڵ لێهاتن بە شێوەی نواندن " سەمای دروێشان" دەخوێندرایەوە ، مۆسیقاوگۆرانی و جووڵانەوەی ڕێك و پێکیان لە گەڵ دا هەبوو .. لە هەندێ جار دا پەنایان بردۆتە بەر شێوەی گفتو گۆ لە گەڵ خواوەند ،دەقی گاتەکانی زەردەشتی پڕن لە باسی ئاهەنگی ئاینی و ووتار بێژی و شانۆگەری ،هەموو ئەمانە بوون بە هۆی پەیدا بوونی تایبەتیەتی هونەری ووتاربێژی ، لەم ئاهەنگانەدا ئاگرپەرستە چیاییەکان هەستاوون بە دەور ـ بینین بوا نواندی چەند بابەتێکی میسۆلۆژیا ،ئەو ئاهەنگانەی کەبەشێوەیەکی روون و ئاشکرا لە ئاوێستادا داتراون مۆسیقا (شمشاڵ،دەف) دەوری زۆر سەرکی تیا دەبینێ ،بۆ نموونە لەبەشەکانی ئاوێستادا (ڤیز پەریت) بریتیە لە نزاوگۆرانی ئایینی ، بەشی (یاسنە) ش هەروەها بریتیە لە گۆرانی و نزا ، لەکاتی پێشکەش کردنی قوربانی دا بۆ بەرزی و بەخشندەیی‌خواوەند ـ سروشت ـ پێشکەش دەکرێت ،هەر لەبەشی " یاسنەدا " سروود هەیە کە پیرۆزی دەدات بە پاڵەوانەکان " خواوەندەکان"ی زەردەشتی هەروەها بەرهەم هێنانی ئەم سرود و گۆرانیانە بە سەماو جووڵانەوەی شانۆگەری دەبێت ،لەناویان دا ـ پێکهاتووی هونەری پاڵەوانە میسولۆژیەکان لەدایك دەبێ کە پێویستی بە هەڵبژاردنی ئەکتەری لێهاتووە ! کە ئەویش

لە کاهنەکان" مجەورەکان" پێك دێت ،کە ئاوێستایان بە چاکی ڕەوانکردووە و هونەری سەماکردن ومۆسیقا و ووتاربێژی دەزانن بۆ بڵاوکردنەوەی بیرەکانی ئاو

لێکدانەوەی جیهان ،تێڕوانینی هونەری ئامادە بوونێکی هەمیشەیی هەیە لە نەریتە ئاینییەکان و بۆنەفۆلکلۆریەکان و ... ،لەبەر ئەوە لێکۆڵینەوە

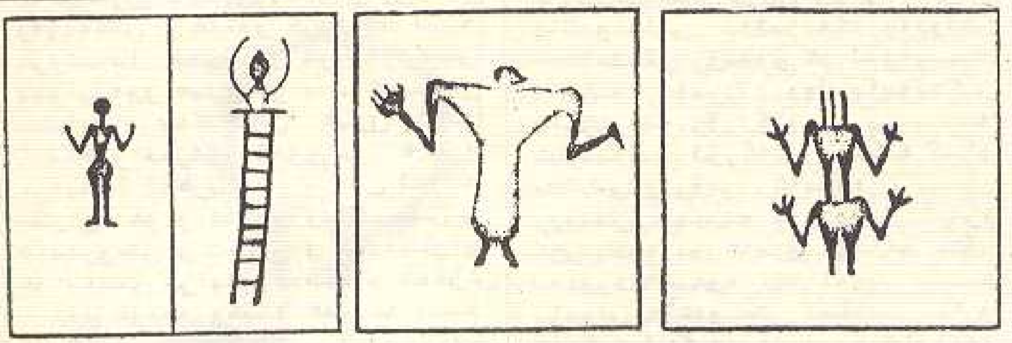

چەند وێنەیەك لە سیرامیك نزیك چیای بێستون دوزراوەتەوە ئەمانە دەگەڕێنەوە بۆ ٣هەزار ساڵ بەر لە زایین ، لە شێوەی نزا و پاڕانەوە یان لە شێوەی یاری سێرك دا دروست کراوە .

ئاوێستا کە نەدەشیا لەپەرستگا ـ کان "مزگەوتەکان" پێشکەش بکرێن بەبێ توانای هونەری و نواندن و توانای ووتار بێژی سەرکەوتوو .

لە لێکۆڵینەوەی مێژووی کۆندا بۆ مان ئاشکرا دەبێت کەلەناو کۆمەڵگا سەرەتایی و نیمچە چینایەتیەکان دا دەروازەی بیرو باوەڕە ئاینیەکان دانەخرابوون تا ببنەهۆیئالۆزکاری و کەللە ووشکی کۆنەپەرستی ،بەڵکوهەموو یەك پارچەی ئۆرگانی بوو لە ووشیاری کۆمەڵایەتی ـ ئابووری ، لە بوون و زیندوویەتی و وەك ـ شێوەیەکی سەرەتایی بۆ بینای ئایدۆلۆژی .

ئایین هەروەك فردریك ئینگلس دەڵێت " کاریگەریەکی ئەندێشەیی هەبوو لە سەری خەڵکدا ،بۆ ئەو هێزە دەرەکیانەی کە لە دەرەوەی وویستیانەوە دەسەپێنرێ بەسەر ژیانی ڕۆژانەیاندا ،ئەمە ڕەنگدانەوەیەکە هێزە دنیاییە ـ کان شێوەی نادنیایی تیێدا وەردەگرن . نموونە ئەندێشەییە ـ کان کەلەسەرەتادا تەنیا دەربڕی هێزە نهێنیەکانی سروشت بوو ، ئێستاش چەندەها شێوەی کۆمەڵایەتی وەردەگرێت ودەبێتە ئەو ڕەمزانەی کە نوێنەرایەتی مێژوو دەکەن ـ ئەنتی دۆهرینگ .

میسۆلۆژیا بۆ ماوەیەکی درێژ تەنها شێوەبوو بۆ دەربڕین لە پێویستیە جوانکاریە ئاکاریەکان ، تەقلیدیەکان ،وەك تاقی ـ کردنەوەو هەوڵ دان بۆ

لە شانۆی ئێمە گرێ دەدرێ بە لێکولینەوەی سەرچانەکانی تری رابووردوو ئێستامان ،دەروون و مێژووی کۆمەڵایەتی تایبەت بە ئێمە ،کە چۆتە کۆنترین لاپەڕە ـ کانی مێژووی شارستانیەتی گشت مرۆڤایەتیەوە بەبێ ی تیووری ئەفسانەکان ی نووسەری فەرەنسی بەناوبانگ (دومیزیل) وڕێبازە بەناوبانگەکەی : خواوەندی کۆنترین چینەکان لە ئەفسانەی میللی و ئایینی گەلانی هیند و ئەوروپی سێ ئەرك دەردەبڕێ:

یەکەم: ئەفسووناوی و یاساییە (واتە ئیداری ـ ئایینی) دووەم: هێزی لەش " واتە ووزەی جەنگ و ڕۆڵی ئەو ووزەیە " سێ یەم:

بیت " بە هەموو مانای ووشەوە " لەبنەڕەتی ئەم لێکۆڵینەوەیە لە بواری ئایینی و ئەفسووندا ـ لە بیرو مێشك دا سێ چین جەسپا و شوێنی خۆیان گرت : ١ـ کاهنەکان ٢ـ جەنگاوەرەکان ٣ـ جووتیارو شوانەکان ،هەر چینێکیش لەم چینانە لە ئەفسانەکان دا لە لایەن خواوەند یان پاڵەوانانی دیاری کراوەوە نوێنەرایەتی دەکران . لەبەر ئەوە دەربارەی باسکردنی دووبەرەکی مرۆڤ لەگەڵ هێزە سروشتیەکان و کڕنووش بردن لەبەردەم دیاردەکانی سروشت و ژیان و ئاهەنگە ئاینیەکانی دەتوانرێ بووترێ هەموو پەیوەندی هەبووەبە بیرو چۆنیەتی ژیان و سۆز و غەرائزەکانی و گومان لەوەدانیە کە بەتایبەتی

لە ئاهەنگەکانی پەرەستن دا – بنچینە سەرەتاییەکانی دراما لەدایك بووە – کەپێبرۆزی لە بەخشی بە سەرەتاکانی هونەری شانۆگەری – بەپێی ئایدۆلۆژیای زەردەشتی " هەموو کردارێك لە سروشت دا بنچینەی دووبەرەکی نێوان دوو هێزی دژ بەیەکی تێدایە – یەکێکیان هێزی چاکە " ئاهورامەزدا" ئەوی تر هێزی خراپە " ئەهریمەن " یان لە نێوان خواوەندی ڕووناکی و تەندروستی و ئاشتی و لە نێوان خواوەندی خراپەو جەنگە و نەخۆش

ئەم دووبەرەکییە هەمیشە بە سەرکەوتنی ڕووناکی بەسەر تاریکی و چاکە بەسەر خراپەدا کۆتایی دێت "ئەمە دووبەرەکی نێوان چەشنەکان و دژەدیالکتیکیە – کانە کە لایەنێکی گرنگی بنچینەکانی هونەری شانۆگەری پێك دینی ، لە سەردەمی گەشە کردنی شارستانیەت لە ڕۆژانی ئیمیراتۆریەتی میدی دا چەند لقێکی نوێی ئاهەنگەکانی پەرستن کەوتنە دروست بوون ،کە لە جۆرەها ئاهەنگ و یاری و بۆنە میللیەکان دا ،وەك دروێنە و سەرکەوتنەکانی جەنگەو ... هتد زیاتر بەرەوپێشەوە چوو و زیاتر ئالۆزتر بوو لە یەکێ لە جەژنەکان دا ئاهەنگی سالی نوێ – نەورۆز – بەشێوەی شانۆ– گەریەکی گەرم پێشکەش کرا بە هاوبەشی مۆسیقای ڕەمزی و هەلپەرکێ و ووتاربێژی و گۆرانی و سروودی ئاینی ،لە سەردەمی کۆمەلگای پێگەیشتووی کۆیلایەتیا و لە پەیوەندی کۆمەلایەتی دا ، لە گەل بەرەو پێشەوە چوونی کشت و کال ،بۆنەو ئاهەنگ و

برسەو زەماوەندەکان – کە پەیوەندیان هەیە بە بەهارو پایزەوە زۆر بوون ، یەکێ لەو ئاهەنگانە ئاهەنگی جەژنی پایز بوو ،واتە کاتی کۆکردنەوەی – دانەوێلەو بەرهەمەکانو ... هتد بۆ دابەشکردنی شەربەتی یەکەمی ئەفسانەیی بەم کارە چەند بنچینە یەکی شانۆگەریان زیاد کرد ،کە لەپاشان دا لە کوردستان بەرەو پێشەوە چوو ،لەگەل ڕووداوەکانو گۆرانی کۆمەلگا بۆ کۆمەلگایەکی چینایەتی پڕ مەترسی ناوخۆ و دەرەوە، ئەفسانەی ڕۆستەم وزۆراب و کاوەی ئاسنگەرو گریانی سیاوەش لەدایك بوو کە خاوەنی بنەرەتی زۆر ئالۆزی شانوگەریین هەروەها بە شێوازی ڕۆمانسی بەرز جێ بەجێ کران بۆ دارشتنیان وەك: گفتوگۆ،ڕووداو، دووبەرەکی ،واتە شێوازەکانی بەکارهێنانی لەرەی دەنگ و جولاندنەوەی ماسولکەکانی دەموو چاوو کە حالەتی ڕۆحی و لەشی پالەوانانی ئەفسانەکە دەنوێنێ

داستانی ڕۆستەم کە لەدایك دەبێ و نامرێ ، وەك بابەتێکی شانۆیی لە زۆر کۆنەوە بە شێوەیەکی ئۆرگانی دەچێتە ناو یەکێتی و ڕۆحی شانۆوە . یان ڕوونتر ،دەچێتە ناو ووشیاری کوردیەوە بە هەموو قۆناغە جۆر بەجۆرەکانیەوە ،کە ئەویش بابەتی خۆشەویستی نیشتمانو بەرگری لێکردنیەتی بە ئازایەتی و جوامێریەکی ئەفسانەیی لە رادە بەدەر – هەروەها ئەفسانەی مەزنی کاوەی ئاسنگەر کەئاسنگەر دەوری پالەواتی تیا دەبینێ،ئەو هونەرمەندە کوردە دێرینەی کە بەر لە دانیشتووە چیاییەکان هەست بە کلۆلی گەلەکەی دەکات لەژێر چەپۆکی زولم و چەوسانە – وە دا بەدەستی بێگانە – بە پێی پێویستی وەك هاندەر و ئایدۆلۆژیی گەلی کوردستان گەشە دەکات ،کە بە شۆڕشەکەی سەرکەوت بەسەر زووحاکی زۆردارا هەروەها بوو بە نموونەی زیرەکی و بەتوانایی بیری کورد، بوو بە ڕەمز بۆ هەلهاتنی ڕۆژی نوێ (نەورۆز) .

بەم جۆرە دەتوانرێ بووترێ کە لەدایك بوونی شانۆی نەتەوەیی کوردی – ڕەسەن – پشت دەبەستێ بەو سەرەتایانەی ڕۆشنبیری میللی کە دەکەونە پێش کاری شانۆگەری نەخشە بۆ کێشراوەوە . کە ئەویش بریتیە لە :

یەکەم:–
ئاهەنگەکانی پەر ستن لەکۆمەلگای سەرەتایی دا ،وێنە کێشان،سەما کردن ، ڕاو ،کشت وکال ،سیرامیك،

دووەم:–
ئاهەنگەکانی پەرستن لەکۆمەلگای نیمچە کۆیلایەتی دا ،وێنەکێشان، سروودە ئاینییەکان،دروستکردنی خانووبەرە ،پەیکەرتاشی،زەخرەفە، کشتوکال .

سێ یەم:–
ئاهەنگەکانی پەرستن لەکۆمەلگای کۆیلایەتی ، وێنەکێشان، سەما کردن ،مۆسیقا ،کشتووکال،کڕین و فرۆشتن ،جەنگەکان ،چنینو ڕستن، سواری،ئەدەب ،یاساکان،دروست کردنی شارو قەلا ،ئایین .

بەلێ ڕەوتی بەرەو پێشەوەچوون بۆ ڕۆشنبیری بوو بە هۆی دروست بوونی شانۆ ،بەلام بە شێوەیەکی لە سەر خۆ و پلە بە پلە سەرەتا لە سادەترین شێوەکانیەوە تا گەیشتن بە شێوە زۆر ئالۆزەکانی کە بێگومان لە هەموو ڕۆشنبیریە – کدا شێوەوناوەڕۆکی تایبەتی خۆی وەرگرتووە . هەروەها دەبینین کە هەمیشە دوولایەنی تێدا ئامادە بووە – دەقێکی ئامادەکراو و ئەکتەرێکی لێهاتوو و بە توانا لە ڕووی – خەیال و جوولانەوەو قسەکردن لە گەل جەماوەری بینەران – ئەمە جەوهەری شانۆگەریەو بەهۆی ئەمە – وە کاری داهێنەرانە ئەنجام دەدرێت ، ئای کە بۆ ئەمە چەند نموونەمان زۆرە ، کە سەدانسەدە – یە لەکوردستان دا هەیە : پیرەمێردێکی بەساڵاچوو تەمبورێکی بەدەستەوەیەو دەوری شانۆی گەڕۆك دەبینێ ،بە لێهاتوویی سەدان داستان و ئەفسانەی کوردی بە شیعر ڕەوان کردووە : مەم و زین ،شیرینو فەرهاد، کاوەی ئاسنگەر ،ڕۆستەموزۆراب ، قەلای دمدم و... هتد. کە لە خانەکان یا لە چایخانەکان یا لە کۆشکی میرو سەردارەکوردە – کان یا لە سەر چیاکان لە هەواری شوانکارەکان . بەلێهاتوو یی و زیرەکی خۆی ڕووداوەکانی ئەو ئەفسانانە دەگێڕێتەوە بۆیان ،کە زۆر جار دەربارەی پالەوانە نەتەوایەتیەکان و دەربارەی چیرۆکی ئەڤینداری و هاوڕێیەتی و خیانەتکردن و دیل بوونە بەدەستی داگیر کەرانی کوردستان و دەربارەی ئازایی گەلە لەبەرهەلستی کردنی دوژمن و سەندنەوەی خاك و ئازادیزەوت کراو .

ئەم بابەتانە کە لە دێر زەمانەوە بیری کوردزاخاوئەداتە کە تیایان دا کوردستان هەمیشە لەمەترسی جەنگە بەرپابوونایە و مرۆڤی کوردیش دووچاری نەمان دەبێ ، بەدەوری خۆیان ئەم ئەفسانەو داستانانە کارێکی زۆریان کردۆتە سەر پەروەردە – کردنی نەوەکانی کورد هەر لە منالییەوە بە خۆشەویستی نیشتمان و گیان بەخت کردن لە پێناوی ئازادی و مانەوەیکەلە– پورە نەمرە مێژووییەکان .

بابەتەکانی ئەفسانەو داستانە میللیەکانی کورد،بەر لە هەموو شتێك مەبەستەکانی شانۆ دەهێنێتە دی ،ئەو بابەتانە مێژوویی و کۆمەلایەتی و ئەخلاقی و هونەری یە دەربڕینە لە هەلوێستی مرۆڤیکورد بەرامبەر هێزە کاراکان لە

مەسەلەی بوون و چارە نووس دا . ئایدۆلۆژیای میللی لای ئێمە- لە سەر دووخاڵی سەرەکی ناکۆك ڕادەوستی - چاکەو خراپە- لەگەڵ بەربەرەکانیی نێوان - سروشت و سروشتی ئادەمیزاد- کەلە سەرەتای ژیانەوە بووە بە مایەی سەرسووڕمان .

هونەری کوردی توانای زۆری دەرخستووە لە کارە شانوگەرییە تایبەتیەکان دا بە چارەسەر کردنی کارو بارو گیروگرفتە ڕۆحی و فیکریەکانمان وهەمیشە وەلام دانەوەی بەرهەم دار بووە بۆ ئەو پرسیارانەی لە بیری مرۆڤایەتی و نەتەوایەتیمان دا هەبووە .

هەروەها لەم ڕێگایەوە تینوێتی خۆی دەربریوە بۆ زانینی کارە نادیارەکانی چارەنووس ،لە گەشەکردنی کۆمەڵگاکەی یان لە گۆڕانکاریە سروشتیەکاندا . لە داستان و ئەفسانەو چیرۆکە کوردیەکان دا پاڵەوانێك بەر چاو ناکەوێت دوو چاری بەربەرە - کانی یەکی توندو سەخت نەبێ لە گەڵ هێزە خراپەکارە جۆر بەجۆرەکان ،ئەو هێزانەیهەرەشەی مردن و نەمان لە ئاواتەکانی دەکات . هەروەها دەربارەی - پاڵەوانانی داستانە کوردیەکان دەتوانرێ بووترێ کە لەمناڵدانی خەیاڵی دەوڵەمەندو بارودۆخە- دزوارەکانی گەلەکەمانەوە لە دایك بوو ون . لەژانی بەربەرەکانی کردن لە پێناوی-

مانەوەو بەرەو پێشەوە چوونداا .

هەروەها دەتوانرێ بووترێ کە فۆلکلۆری کوردی بەگشتیدەوری- پەیامبەری گێڕاوە بۆ بەردەوامی پەیوەندی نێوان بازنەکانی کات لە ڕۆشنبیری و شارستانێتی کوردی دا بە درێژایی مێژوو ،بە هێزی ئەو زمانوعەقڵو شارستانیتی کوردی دا بەدرێژایی مێژوو - بە هێزی ئەو زمانو عەقڵ و لۆجیکەمان بۆ دووپات دەکاتەوە کە نەوەکان پاراستوو - یانە و وەك گەورەترین سەر مایە لە نەوەیەکەوە بۆ نەوەیەکی تر ،بۆ مانەوەو شانازی پێوەکردنی گەل - بە هەموو مانایەکی ئەم ووشەیەوەلە مێژوودا - پاڵەوانلەئایدۆلۆژیای کوردی دا هەمیشە ڕەمزە بۆ مەزنی و زیرەکی گەل،پاڵەوانێك نە ئەمرێت و نە ئەبەزێت ،لە ڕۆژانی ئاشتیدا پزیشك و زاناو هونەرمەندە ڕۆژانی تەنگانە و جەنگیش پاڵەوانە ،داستانی

کاوەی ئاسنگەر زۆر بە جوانی ئەم بۆ چوونە دەسەلمێنێ.... پاڵەوانێکە لەیەك کات دا" پیاو چاك و پاڵەوانیشە"

بەڵێ بەم جۆرە دەتوانرێ کە بووترێ ئەم لایەنانەو چەند لایەنێکی تر ڕەگ و ریشەی شانۆگەری و ڕۆشنبیری گەلەکەمانە کە لەکۆنەوەزمانوزەوی خۆی پاراستووە ،ئایا گەر لە هەموو مێژوو و ڕۆشنبیریمان تێنەگەین، تاچ ڕادەیەك دەتوانین ئەم هەموو ڕەمزە ڕۆشنبیریانە وەربگرین ، ئایالە توانا دا دەبێ کارێکی ڕۆشنبیری ڕەسەن بەبێ ئەم زەمینە مێژوویی زمانەوانی و شارستانیەتیە بهێنیتە بەرهەم، چۆن دەتوانرێ کار لە دەروونی گەلێ بکرێت گەر هەمووشارستانیتی مادی و ڕۆحی شی نەکرابێتەوەو هەرس نەکرابێت لە سەر هەموو ئاستەکانی کۆن و نوێ .

ئەمە پرسیارێکی گرنگەودزوارە بەرەو ڕووی شانۆی کوردی دەبێ - تەوە ،کێ لە خۆی دا تواناو ووزەی نووسین و داهێناندەبینێ لە کۆمەڵگایەکی هەڕەشەلێکراو بە شێواندن و هەڵتەکاندنی ڕۆشنبیریە دێرینەکەی - ئەوا پێویستە بانگەواز ئاراستەی هەموو ئەوانە بکەین کە ووشەی شارستانیتی و ڕۆشنبیریان لەلا پیرۆزە تا بە شێوەیەکی قووڵو زانستیانە و بە ڕێبازێکی ڕەسەن بۆ کارکردنلەپێناوی ڕزگار کردنی کەلەپووری زمانەوانی و ڕۆشنبیری وهونەریو ئایدۆلۆژی کوردی و بەرگری لێ کردنی بە کردەوە .

گرشـــەی کوردستان

١

گۆڤارێکی ڕامیاری و کۆمەڵایەتی سەربەخۆیە مانگی جارێك لە تاران دەردەچێتە.. ئەمگۆڤارە بایەخ دەدات بە ئەدەب وهونەرو فۆلکلۆروکەلەپوورو مێژوو ... نۆ ژمارەی ئەم گۆڤارە لە

بەرگێکی ڕازاوەوقەشەنگا گەیشتۆتە دەستمان.

ئاواتە خوازینگرشەی کوردستان هەمیشە لە بەرەو پێشەوە چوونو سەرکەوتنا بێ.

بیبلۆگرافیای فەرهەنگە کوردیەکان

بەشی یەکەم

ئامادەکردنی: دلدار و هەرێم

١- ئاجریان. ه.
کتێبێکی داناوە بەناوی (کۆمەڵە ووشەیەکی کوردی بە شێوەی بایەزید) "١" لە پاشکوی ئەم کتێبەدا فەرهەنگێکی کوردی - فەرەنسی و فەرەنسی کوردی نووسیوە، ساڵی ١٩١١ لەپاریس لەچاپ دراوە .

٢- ئوربیلی. یو . ئەی:
فەرهەنگێکی کوردی - ڕووس داناوە . تا ئێستا ئەم فەرهەنگە چاپ نەکراوە .

٣- ئۆسکارمان:-
ساڵی ١٩٠٦ لەبەرلین کتێبێکی چاپ کردووە بەناوی (شێوە زمانی‌کوردەکانی موکری) "٢" فەرهەنگۆکێکی کوردی - فارسی لەگەڵ ئەم کتێبەدا لەچاپ داوە .

٤- ئەحمەدی خانی :-
نۆبارا بچووکان - فەرهەنگی عەرەبی - کوردی بە ساڵی ١٦٨٤ نووسراوە بریتییە لە (٦٠٠٠) ووشە ، بە شێوە زمانی کرمانجی ژووروو ، ئەم فەرهەنگە تایبەتە بە قوتابیانی کورد، زۆر جار چاپ کراوە ، ساڵی ١٨٩٢ لەلایەن (یوسف ضیاء الدین ئەلمقدسی) لە ئەستانبول لەژێر ناوی (الهدیة الحميدية في اللغة الكردية) بە کوردی - عەرەبی چاپیکردووە .

هەروەها (لێکۆك) ساڵی ١٩٠٣ لە بەرلین هەمان فەرهەنگی لەچاپ داوە .
دووبارە بۆ جارێکی تر (الهدية الحميدية ....) لەلایەن دکتۆر محمد مۆکری لەگەڵ چەند لێکۆڵینەوەیەکی زمانەوانی و پێشەکیەك بە فەرەنسی لە بێروت ساڵی ١٩٧٥ چاپکراوەتەوە .

٥- ئەورەحمانی حاجی مارف:-
ساڵی١٩٧٤ لە چاپخانەی کۆڕی زانیاری کورد کتێبێکی لەچاپ داوەکە تایبەتە بە زاراوە هەمەچەشنەکان بە ناوی (مصطلحات متنوعة) .

٦- ئەورەنگ ، مراد:-
بەهاوکاری (صفی زادە- بورەکەیی) "فرهنگ کردی" کە فەرهەنگێکی کوردی - فارسی یە لەدووبەرگ دا لە تاران ساڵی١٩٦٨و ١٩٦٩ لەچاپ دراوە ،بەرگی یەکەم لە پیتی(ئەلف - ب) و (٦٤٠٠) ووشەیە وبەرگی دووەم پیتی(ب - ت) و بریتیە لە ٦٢٥٠ ووشە بەلام ئەوەی شایانی باسە کە (صدیق صفی زادە-بورەکەیی) لە لاپەرە (٤٤)ی فەرهەنگی (ماد) دا دەڵێت ئەم فەرهەنگە ئەم داینا وە بەلام (ئەورەنگ، مراد) بەناوی خۆیەوە لە چاپی داوە .

٧- ئیزد پەناە - حمید:-
(فەرهەنگی لەك و لووڕ) لەتاران ساڵی ١٩٦٤ دەرچووە .
ساڵی ١٩٧٨ محمود زامدار ئامادەی کردووە بۆ چاپ و لەسەری نووسیوەو لە سەر ئەرکی کوری زانیاری کورد لەچاپ دراوەتەوە . ئەم چاپە نوێ یە بریتیە لە ٢٣٢ لاپەرە .

٨- بەکاییف .ج. خ :-
فەرهەنگی کوردی - ڕووس ساڵی ١٩٥٧ لە مۆسکۆ بە شێوەی کرمانجی ژووروو لە چاپ دراوە ،بریتیە لە(١٤٠٠٠) - چواردە هەزار ووشە-٣-

٩- پالاس :
لەسەرداخوازی(کاترین) ژنە ئیمپرا - تۆری ڕووسیا ، ساڵی ١٧٨٧ فەرهەنگێکی

گەورەی نووسیوە بۆ هەموو شێوەو زمانەکان بۆ یەکەم جار ٢٧٦ ووشەی کوردی لەم فەرهەنگەدا لە چاپ دراوە .

١٠- پریم . نۆژن و سوسین ئەلبێرت :-

ساڵی ١٨٨٧ - ١٨٩٠ لە پترسبوورگە کتێبێکیان چاپی کردووە لە چوار بەرگدا بەناوی(کۆمەڵی چیرۆك و گۆرانی کوردی) ،فەرهەنگۆکێکی (٦٠)شەست لاپەرەیی کوردی - ئەڵەمانی) لەگەڵ ئەم کتێبەدا لەچاپ دراوە٤.

١١- توفیق وەهبی :-

١- فەرهەنگی کوردی - ئینگلیزی
ساڵی ١٩٦٦ لە لەندەن بە هاوکاری سی. جی ئەدموندز چاپ کراوە-٥- بریتیە لە ١٦٧ لاپەرە پترلە (١٠٠٠٠) دە هەزار ووشەی تیدایە
٢- فەرهەنگی کوردی - ئاڤیستایی سانسکریتی - فارسی .
٣- فەرهەنگی پارسی - کوردی
٤- فەرهەنگی بۆ چاووگ لە ئاڤیستاو زمانی کوردیدا.

١٢ - جاردین . ر. ف :-

لە بەغداد ساڵی ١٩٢٢ کتێبێکی لەچاپ داوە بەناوی (ڕێزمانی کوردی کوردەکانی مووسڵ)٦- لەلاپەرە ٦٥- ١١٤ ی ئەم کتێبە فەرهەنگێکی ئینگلیزی - کوردی داناوە کە بریتییە لە چوار هەزار ووشە.

١٣ - جۆیس بلوو :-

فەرهەنگی کوردی - فەرەنسی - ئینگلیزی-٧-
ساڵی ١٩٦٥ لە برۆکسل لەچاپ دراوە بە سەرپەرشتی دکتۆر جەلادەت بەدرخان.

١٤- جەگەر خوێن :-

(فەرهەنگا کوردی)
ساڵی١٩٦٢ لەبەغداد بەدوو بەرگ چاپ کراوە بریتی یە لە (٦٠٠٠)شەش هەزار ووشە.

پەراویزەکان

(I):Recueil de mots Kurdes en dialecte de Novo Bayazet.in:"Memoires dela socie'te,Linguistique de Paris",p. 349-363. Kurdish-French vocabulary:p. 349-370 . I9II .

(2):Kurdische-Persische Forschungen.Die Mundart der Mukri-Kurden,Berlin I906.Abteilung IV , Bd III,T.I.

(3):Kurdsko-Russkij slovar.Mosscow. Akad.Nauk,sssr.Inst.Jazykozn . Izd.I957 .

(4):Kurdische sammlungen im Dialekte des turabdin.st.Petersburg I887 .
Kurdische sammlungen in den dialekten des Turabdin im von bohtan.st.Petersburg,I890 .

(5):Kurdish-English Dictionary . By:Taufiq Wahby,and C.J.Edmonds. Oxford At The Clarendon press I966 .

(6):A grammar of the Kurmandji of the Kurds of Mossoul,division and surrounding districts of kurdistan.Baghdad.I922 .

(7):Dictionnaire Kurde,Francais , Angalais. Joyce Blau . Bruxelless - I965 .

شانۆگەری «تەنەکە» ی یەشار کەمال

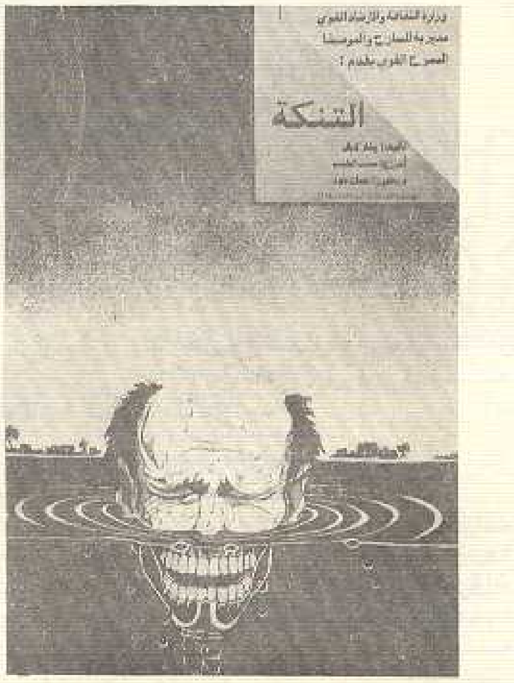

ماوەی نێوان ١٧/ئازار – ١٢ نیسان لە سەر شانۆی هۆڵی (الحمراء) لە دیمەشق شانۆگەری (تەنەکە)ی نووسەری بەناوبانگی کورد "یەشار کەمال " پێشکەش کرا . لەدەرهێنانی هونەرمەند (محمد الطیب) و نواندنی تیپی شانۆی نەتەوەیی سوریا .

شانۆگەریەکە بریتیە لە باسکردنی ژیان لە یەکێ لە ناوچەکانی کوردستانی تورکیاو پەیوەندی نێوان ئاغا و دەرەبەگ و حکوومەتی تورکیا و چەوساندنەوەی جووتیارە هەژارەـ کان بە هەموو شێوەیەک .

لە شانوگەریەکەدا (موورتەزا) ئاغا وەك نموونەیەك بۆ دەرەبەگەکانی کوردستان دەبینین کە بە خوێنی هەژاران تینووەو چاوەبرسیەکانی هەرگیز تێر نابن و سەرەرای ئەو هەموو موڵکو زەوی و زارەی کە هەیەتی دەیەوێت لە نێوان خانووی جووتیارەکان دا مەرەزە بکات ،بۆ ئەم مەبەستەش داوا لە جێگری بەرێوەبەری ناوچە دەکات کە رووخسەتی چاندنی زەوی نێوان خانووەکانی بۆ لیمزا بکات ، ئەمیش کە دانیشتووی ئەو ناوچەیەیەو بە هەژاری پەرـ وەردە بووە و دەزانێ مەرەزە لەناوگوندەکە دەبێتە هۆی بڵاو بوونەوەی چەندەها نەخۆشی لە ناو ماڵە جووتیارەکان دا ، ئەم کارە پەسەند ناکات و گوێ شل ناکات بۆ هەرەشەو هاتو هاواری دەرەبەگەکان ... پاش ماوەیەکی کەم بەرێوەبەرێکی نوێ رەوانە دەکرێت بۆ ناوچەکە کە لاوێکی رۆشنبیر و نیشتمانپەروەری خوێن گەرمە و بە ئارەزووی خۆی بۆ زیاتر خزمەت کردنی هەژاران ئەو ناوچە دوورەی هەڵبژاردوە .

" مورتەزا ئاغا " و چەند ئاغا و کوێخایەك بە بارمەتی چەند فەرمانبەرێکی بەرتیل خۆر لە دائیرەی" کشتووکاڵ نەشارەزایی بەرێوەبەر بەهەل دەزانن و لە خشتەی دەبەن و رووخسەتی چاندنی ناو گوندەکەی پێ لیمزا دەکەن ...

لێرەوە بە هۆی کچە کوردێکی ئازاوبەجەرگەوە کە ناوی زینۆیە هەموو خەڵکی گوند کۆدەبنەوەو دەکەونە رێ بەرەو بەرێوەبەرایەتی ناوچە ،زینۆ دەبێتە پێشەنگی خۆپیشاندەرەکان و لەبەردەم بەرێوەبەردا سکاڵاو نارەزایی و بێزاری خۆیان دەردەبرن ،کە بەرێوەبەر لە راستی مەسەلەکە ئاگادار دەبێتەوە هەست بە پەشیمانی دەکات و هەموو رووخسەتەکان هەڵدەوەشێنێتەوە .. بەڵام دەستی ئاغاکان زۆر درێژ ترە لە دەستی ئەم و ئاغاکان دەستیان لەگەڵ پیاوەگەورەکانی پایتەخت تێکەڵاوە بۆیە پاش چەند رۆژێك لە ئەنقەرەوە فەرمانی گواستنەوەی بەرێوەبەر دەگاتە ناوچەکە .

ئەمە پوختەیەکی زۆر چڕی شانۆگەریەکەیە هەروەها لەنا و شانۆگەریەکەدا جگەلەوانەی ناومان هێنان و جگە لە جووتیارە هەژارەکان دوو پاڵەوانی سەرەکی تر هەن کە یەکێکیان جارچی ناوچەکەیە و لە شانۆگەریەکەدا بە دەهۆڵێکەوە دەردەکەوێت و باسی ژیانو رووداـ وەکانی ئەو ناوچەیە دەکات و ئەوی تریشـاوی (محمد علی) یە کە یەکێکە لە دانیشتووانی گوندەکە و کاتی خۆی لە دەستەلاتی حکوومەت و دەرەبەگەکان یاخی بووبوو رووی کردبوە ناو چیاکان ، بەلام لە شانۆگەریەکەدا وا دەردەکەـ وێ کە هێزو گووری جارانی نەماوەو گەراوە ـ تەوە بۆ ناو جووتیارەکان و ژیانێکی ئاسایی بەسەردەبات ، بەهاندانی کچە قارەمان " زینو " " محمدعلی " دەست ئەداتەوە چەكو دەکەوێتە خەبات دژی دەرەبەگەکان ....

لەم شانوگەریەدا یەشار کەمال توانیویەتی وێنەیەکی راستەقینەی ژیانی کوردەواری لە کوردستانی تورکیا نیشان بدات .

دەرهێنەر تا رادەیەکی زۆرباش توانیبووی سەرکەوتووانە شانۆگەریەکە پێشکەش بکات ـ گەرچی لەبەر درێژی شانوگەریەکە ناچار بوو کە نزیکەی نیوەی دەقەکە بپەرێنێ بەلام لە گەڵ ئەوەش دا گیانی شانۆگەریەکەی پاراستبوو ئەوەش کە زیاتر بوو بە هۆی سەرکەوتنی شانوگەرییەکە ئەوە بوو کە " ئەکتەرەکان" " دەرەبەگەکان و جووتیارەکان" بەجلوبەرگی کوردیەوە دەوریان دەبینی بەتایبەتی (محمد علی) بەخۆی و تفەنگەکەیەوە بەتەواوی شێوەی پێشمەرگەی هەبوو .. ئەکتەرەکانیش بە تایبەتی " زینۆ " " مورتەزا ئاغا " " محمدعلی" " جارچی " بە لێهاتوویی و داهێنەرانە بوون بەهۆی سەرکەوتنی شانوگەریەکە کە بوو بەهوی راکێشانی جەماوەرێکی زۆر بۆ بینینی ئەم شانۆگەرییە . هەروەها پێویستە لێرەدا پەنجەبۆ شێوەی پێشکەوتووی دیکۆر رابکێشین کە لە دروست کردنی هونەرمەندی عێراقی"نعمان جود" بوو دیکۆرەکە لایەنێکی جوانی بەخشیبوو بە شانوگەریەکە .

((بەلێن))

چەندبڕگەیەک لە هۆنراوەی

ئاخ... كەی

پاپلۆ نیرۆدا

وەرگێڕانی/گوڕون

شیلـی، ئەی گەلا درێـــژە،
جوان و ڕازاوەکە بەئاو وبەفرومەی،
کــەی پـێـت دەگــەم.
گــەر بیتمـــەوە
پشتێنە ڕەش وسپیەکەت

سەرکەفیدوا شەپۆلەکان
دەئالێنیە قەدو بالام
ئەوکاتە منیش هۆزان بارانت دەکەم.

*   *   *

هەندێ لەشیان نیوەی یا یەونیوەی ماسی،
لەشی هەندێکیش لە ئاوە...
بەلام من لەخاک وخولـــم...
گەرچی ئاوارەو گەڕیدەی گشت جیهانم،
شادمانـــم،
وەک دنیا لەدایک بێتەوە سەرلەنوێ،
هەموو شارێ ژیانێکی نوێم پێ دەبەخشێ.
بــەلام گەر لە شاری(لۆتا)،
بێت و بارانێ ببارێ...
لەبەر منە کە دەبارێ...
گــەر بەفری سپی سەر کولاکانــــی...
"لۆنکیمی" بێ و...
بخزێتە خــــوار،
دەگاتە سەر شانی من و...
گەنمی(کۆتان) شین دەبـــێ.

*   *   *

من درەختێکی "ئەروکایام" هەیەلە(فیلاریکا)
لم لە باکوری مەزن
لەگەل گولێکی زەردا لە (سان فرناندو).
وەک دەلاقەیەکی شکـــاو،
هەبێ لە ناو دلمـــا،
با ئەو بایەی(نالپاریزۆ)
کە خۆی ئەدا بە شــەپۆلا
خۆی بابەسەر سنگمـــا.

*   *   *

*   *   *

*   *   *

وا پاییز چۆکی داداوە ...
وا منیش چۆلی سیبریایی دەپێوم...
وا ڕۆژ بــە ڕۆژ،
ڕەنگی هەموو شتێ بەرەو زەردی دەچـــێ،
دار و کارگەو هەموو زەوی...
سەرتاپا ڕەنگیان زەرد دەبـــــێ،
ئەمڕۆ زیـــڕ و کلپەی ســــوورە،
بەیانی سامال و بـــە فــــرە،
سەرتا خوار بەهار دەگاتە وولاتـــم،
ئافرەتێکی شۆخ و ناســـک
نەرمە نەرمە رادەکات و
لە نێوان بەردەلانە ڕەشەکانـــــــی،
(کوکانمبۆ)... لەنێو شەپۆلەکانەوە،
دێ تا دەگــــاتە ناو دوورگە زامارەکان.
بەهار: تەنها تۆ ئەم خاکەم،
پێنا بەخشــــــی ...
لە باشوور لەدایک بووم و..
لە سنوورەوە ئەبیایی و...
جە شڕی دوا ئەسپەکەم هەلگرتووە،
بەلام بارت لە سواری...
دایەزانم و بووم بە مـــرۆڤ..
هەموو بیابان و چیاکانم بڕی،
شەیدا بووم کە دنیام بینـــی،

*   *   *

ئـــەی گــە لــەکــەم
کە بەهار دێ...
ئەری ناوم لە گوێتا زرنگـەی نایـــــە؟
نابینی کەوەک ڕووبــــارێ...

بەبەردەمی مالەکانتانا تێپەڕم؟
یان لە (ئۆرزونو)لای باشـــوور،
لای چیاکانی (ملیپلا)
یا لە(تۆمیکۆ) تێپـــــەڕم؟
شەوێکـــی باش بـــاران...
کە ئەستیرە بال تەڕەکان دەجریوێنن،
گەر گوێ لە زەویەکە بگـــرن...

ئەبیستن چۆن سروود دەڵێم ... تێدەپەڕم.

* * *

* * *

* * *

ئاخ کــەی دەگەم
بەبەهارەدزۆوارەکەت .
کەی پێڵاوە شڕەکانم لەپێ دەکەم؟
دەکەومە ناو کێڵگەو بـەشەقامەکانا
تێر دەگــەڕێـم ...
ئەبێکەی بێ لەپاڵ (ئێلیاس لاڤرتە)وە
دەشتە ئاڵتوونیەکان ببڕم؟
ئـەی ئەو کیژە شیلیەی کە چاوەڕوانمـی...
ئاخ کـەی لیوە تینووەکانـــم،
دەنێمــە نێو دەمی تــۆوە؟

شاعیری شێت ....

ئەی هەوری ڕەش
گەر دەتەوێ ،
لەخاکێکی سەربڕاوی خوێناویدا
دابارێ ی ،
ئەگەر تۆیش بەرەی نانت
بۆ ڕەنجدەرانی ئەم خاکە نەهێناوە ،
دانەبارێ ی ....
گەر دەتەوێ
بەسەر قەتماغەی برینی .. هەژارانی نان و خاڵی دا
دابارێ ی ،
ئەگەر کەوش و کاڵای تازەت
بۆ منداڵانی بێ باوکی ئەم گوندانە نەهێناوە ،
دانەبارێ ی ....

* * *

ئەی هەوری ڕەش
شاعیری شێتە
نەدەزانێ "بێدەنگ" بگری ..
نە دەزانێ "بنووسێ" بیا ..
نە ووشەکانی دەفرۆشێ ..
نە شیعر بۆ دیوەخانی ئاغا دەبا ..

ئەی هەوری ڕەش
من ئەو شاعیرە شێتەی
نەخشەی وڵاتەکەم
لەسەر سنگما هەڵکەندووە ..
من ئەو شاعیرە یاخی بوەی
خەم و ژانی ڕەنجدەرانم
لەناو خوێنما هەڵگرتووە ..

* * *

ئەی هەوری ڕەش
هێشتاکە تەرمی ئەو بویاخیە ساردەی ،
پەتیان هەڵخست لە(چوارچرا) ..
"قازی" یان دا لە سێدارە
شەقام و کۆڵانەکانی "مهاباد" یان ،
بەرنەداوە

ئەی هەورەکە
هێشتاکە جەرگە پێڵگزە خوێناویەکەی
بەهارەکەی "حەمەشاوپێنج" مان
لە زیندانی دوژمندایە و
بەرنەدراوە .

* * *

ئەی هەورەکە
بەسەرچی تۆ زۆر دەبەڕم لێ مەگرە
من گوڵاڵە سوورەی کێوێم و
شەیدای تاڵی زوڵفی خۆرم
بەسەرچی تۆ
ئەو لوتکانە مەشارەوە
هەر لوتکەیەک
ئارامگای دەیان "ئارام" ە و

قیبلەی تەمەنێکی منە
من تەنیا نوێژ
بۆ «مرۆڤ» و «سروشت» دەکەم ..

* * *

ئەی هەوری رەش
بەسەرچی تۆ زەردەپەڕم لێ مەگرە
با بوکی خۆر
بە «سنە»ی لە خاچ دراو و
بە «مهاباد»ی خوێناوی ، ئاشنا بێ ..
با پلەچی خۆر
بە سەر لاشەی شەهید «ئارام» ا
ئارام بێ ..

با تیشکی خۆر
گەرمایی بدا بە لاشەی ئەو شەهیدەی
لە (دیاربەکر) ا
گوللەی کە فاشییەکان دڵی پێکا ..
با تیشکی خۆر
بدا لە وپشتوێنە سەوزەی
کوردی بەزۆر تیا بارکرا ..

* * *

ئەی هەوارەکە
من ئەو شاعیرە شێتەی
جنێو خۆڵی وولاتەکەم ماچ ئەکەم و
بە شەقام و کۆڵانەکاندا
دەڕۆم و هاوار دەکەم :
ئەی ئازادی زیندانییەکەم
هۆ وولاتە سووتاوەکەم
بە پەیمان دەدەم هەتاماوم
لە رێگای تۆدا «شێت»ی بێ ئاوم
بۆ خەڵکینە من شێتم
شێتی لوتکەی چیاکانم
من شێتی چیاییەکانم

بۆیە شێتم ..
شێتم .. شێتم ..
شێتی کورد و کوردستانم ..
شێتی گەلێکی بندەستم
من شێتی هەژارەکانم ..
بۆیە شێتم
شێتی هەتاو و باران و
باڕووییەکانم .
شێتی خەم و
برین و
ژان و
ئازاری رەنجدەرانم ..

* * *

ی . وەرزێر
ئیتالیا — ١٩٨٤ —

شۆڕش

یەک بگرین سەرکەوتوودەبین
وەک گەلان سەربەخۆ دەبیـن

بەخەبات و بیرو بـاوەڕ
دوژمنانمان دەکەینـەدەر

شورش دەکەین بێ ووچـان
تارزگار دەبێ کوردستـان

چۆلی

خوێنەرانی بەڕێز:-
بۆ دەستکەوتنی چاپەمەنیەکانـی
پارتیمان و بۆ بەرهەم ناردن بۆ
ئەم گوڤارە پەیوەندی بکەن بە :
K.P.D.P
BOX (50 42 I3I05
NACKA SWEDEN

DİLÊ MİNDA

Tev heye,
Hene bihar û gulêd naz
Dilê minda.
Hub heye,
Hene hisret û sîmê saz
Dilê minda.
Çiya hene,
Hene kenî û çemêd lez
Dilê minda.
Gazî heye,
Gazya steyrka û hîva tas
Dilê minda.
Lê hîm
Û stûna ber dilê min,
Tuyî ,Welat.

EZÎZÊ GERDENZERÎ

GERA LAVLAVKÊ

AMED

Ho , ho
weyla li me
bê pirs
bê guneh
nedibêjin ev pişt
nedibêjin ev zik
canên mirovan
ev canê şirîn
dan
û didne ber çuvan
ew kûtî-kesên hov
çênî çênî
ji kezebê dikin
per bi per
bi xweşî
ji baskan diquriçînin
hildikin
ew çilek-kesên renge mirov
weyla li me tevan
kes li dora me neman
ji bilî h
hinek xwedî das
hinek xwedî misas
min daye şopa bavê
wî ling rakir
min danî li şonê
li pişta du dewaran
hevcarê cot
ev hevcarê jînê
min girêda
bi milên min ve
nîne ji bilî
tûrê nan-pîvazan pêve
çûm
bi rê ve
bîranîna kevin
"ketinek hobûneke"
cergê min sot
hêdî hêdî
gehame ser cot
hûrik hûrik
cotê xwe ajot
xet didane ber hev
xuhdan herikî
ji binê lingan
ta serê qot
belam dîsa
weyla li te
weyla li min
weyla li me tevan
cotê min
serast nehate berhev
kete serê min penda bavê
"kurê min ,
xeta xwar ji gayê pîr"

X X X

Ho, ho
hov li mirovên min rabûn
pezê dev-rûtûbiçêrînim li ku?
zarên tî-birçî tîmarkim li ku?
ev çêrî
ew bêrî
ew malxweyî
ji dest min çû
dev-bijokên xwînê
laşhezên birçî
kûtî -kesên têr-hûr
ji min standin
wey baran tifû
çiqna. mên
ji ser darê
ji min dizîn
li wê tasê
pir canemerg

di xakêde rizîn

X X X

Birûsk hilatin
xume xuma ewran
di ser mera hatin
gemara li ber dîwaran
baranê daye ber xwe
tîrêjên rojê
dane her çar aliyên çiyê
ronî da mala bavê
mala me şiyar bû
ji wê xewê
çavên beq vebûn
gayên pîr nasbûn kî bûn
gayên pîr nasbûn çi bûn
heylo
heylê
xweş bawerim
rind dizanim
hinê herin
hinê werin jî
belam dîsa
qenc bawerim
her bawerim
ta roja xwe were
ev tarî li pêş me nere
bi kar û xebat
pez berê xwe bide kanîya avzê
xwedî das
xwedî misas
bigrin yek rê
yek armanc yek saz
gera lavlavkê
ev gera dîrokê
axîna bizna kol
nahêle
ji bizna bi qoç ra
bi carekê .

Lİ GEL XWENDEVANAN

Hevalê hêja"Dijwar" ji Îranê nameka pir ji hest û bîrên nazik ya ji bo govarê şandî û têda dibêje:(Me heva -lînîya geleka kir,û bo me aşkera bû ku ew hevalên nîva rê bûn....Tuyî helgira barê xemên jar û perîşana...) zor sipas bo hevalî,û Pêşeng di- bêje:(Eger mirovî bawerî bi doza Kurdî û hêza jar û rênc -berên gelê xwe hebit çi ca- ran dest ji xebatê bernade, û roj bi roj dê xebata xwe geştir ke û dê pêşda be. Hevalî Xebatgêr "Çolî " le helbestêkda ke bomanî nardi- we elêt:

Rojê le rojan embînîtewe
Rû xoş dem be pêkenînewe
Erom berew xakî Kurdistan
Eparêzim min xwênî şehîdan.
Omêdewarîn ew rojey tû û her gencêkî dilsozî Kurd çawerêy eken zû bêt ,zor sipas.

Hevalê xebatgêr"Cotyar" ji rêkxirawa şehîd İhsan li he- rêma êk helbesteka ji bo go- varê kirye diyarî , em gelek sipasîya wî dikîn.
Hevalê Pêşmerge " Siyarû"y jî parçe helbesteka xwe ya pêş- kêşî Pêşengê kirî,zor sipas.

hoşyarnebin.Îro li welatên wekî Kurdistanê karker cêwîyeke(ducarkî)zordestîyê dikşînin yekê çînayetî û yek jî neteweyî,li vir ev zordarîya çînayetî pêtire ji ya ku li ser karkerên welatên sermayedarî ,çunkî ji du hêla ve keda wan belav û winda dibe,yêk ji hêla zordestên kurdistanê ve û ya din ji hê-la welatên sermayedarî ve ku welatê wan ji layê aborî ve bi xwe ve girêday . koledarên Kurdistanê bi zordarîya netewî li ser gelê kurd rêya xwe xweş kirîne ji bo zordarîya çînayetî

çînayetî.Ji ber vê êkê têkoşîna karkerên Kurdistanê cîyekî bilind di Tevgera Rizgar-ixwaza Kurdî de digre û roj bi roj rulekî mezintir û karîgertir têda dibîne û nemaze di partî û rêxxistinên kurdistanî da yên ku xebata çînayetî û ya netewayetî bi hev re girêdayn û li ber tîrojka zanyarîya mêjoyî birê ve diçin,Îro li her alîyekê Kurdistanê binêrîn dibînîn bi hezaran karkerên têkoşer xwe gehandîne rêza xebatê û li pir cîyan jî dest dayne çekî û şan be şanî hemî kurên ge-lê Kurd li dijî dagîrkerên Emperyalî û kev-neperest û şovênîyan dixebitin û li hember tang û topên Nato y şer dikin, û em bawerin ku karkerên kurdistanê roj bi roj hoşyartir dibin û ewê serkêşîya xebatê bidest bigrin û bi hevgirtin û têkoşîna xwe ewê kelat û bingehên Empiryalîzmê yeko yeko li kurdista-nê hilwişînin û berew wergirtina mafên çî-nayetî û yên netewayetî û ava kirna komelge-hêkî hevpişk herne pêş .

SİPAS

Desteka nivîserên Govarê pir bi dil sipasıya heval AMED dike ji ber ku vî hevalê dilsoz ev pirtûke ji bo govara me kirîne diyarî:-

I-Dîwana Wefayî.2- Dîwana Mehwî.3-Buwar - Reof Bêgerd .4-Ask-Şêrku Bêkes.5- Mewlewî û âurişt-Elî Şêx Omer Qeredaxî.6-Deqekanî Edebî Kurdî- Elaedîn Sicadî.7-Têgeyiştinî Rastî-Dr,Kemal Mezher.8-Gerdelûley sipî-Letîf Helmet .9-Ziryan -Enwer Qadir Muhe-med .IO-Dayik-Maksîm Gurgî.II-Çawigî bê Wata le zimanî Kurdî da-Nisrîn Fexrî.
I2- Serhatin û Jiyanî Mela Muhemedî Koyî .
I3-Lêkolînewe û Bîblyografyay Çîrokî Kurdî -Omer Me'rof Berzincî .

PARTÎYA GEL

Partîya Gelîn,Partîya Gelîn,
Partîya karker û rêncberîn,
Ronahkerên rêkê emîn ,
Bo Kurdistan rizgarkerîn,
X X X
Dagîrkera dê teqînîn,
Kaxên zorê dê roxînîn,
Hemî parça dê keyne êk,
Ala rengîn dê çeqînîn,
X X X
Dê helqînîn rihên zorê,
Beg burjiwa dê keyn gorê,
Dê avakeyn komelgehî,
L ser bingehê hevpişkîyê,
X X X
Ne napalim ne merg û xwîn,
Ne top û tank şkence û birîn,
Rêgey xebatman nagirin,
Bo Kurdistan cana didîn,
X X X
Em hevalîn bo bindestan,
L her alîyê hejar hestan,
Bo me nîne qet rawestan,
Ta gor kirna gişt faşîstan.

C E N G O

PÊŞENG

(H O Z A N)

Em xurtên pêşeng
Helgirên tiveng
Partîya Gelîn
Wek pêt û pelîn
Emîn partîzan
Zîrekîn kar-zan
Tev gelê kurda
bilind kir helda
Li dol û çiya
xwîn lê rijîya
Tev kûle û bindest
Kûledarî şkest
Em jî bindestîn
Pêkve dê hestîn

Pir bi nav û deng
Li deravên teng
Tevda dest helîn
li nav şer û ceng
Çekdarên rêzan
Li rêkên asteng
li jêr û jorda
Alayê pir reng
Deşt û gelîya
Bûye şer û peng
Wê bibin serbest
Lêda dengê zeng
Lê, narawestîn
Wek şêrên çeleng.

BESE!

Heval Hekar pêşmergehekî qehremanê partîya me , Partîya Dimokratîya Gelê Kurdistanê û xurtekî dilsoze ji bo gel û welatî , piştî vî hevalî geryaneka di -rêj li çendîn deverên welatî kirîn û bi çav û bi dil zordarîya dijminî liser Kurd û Kurdistanê dîtîtîn û li gel hindê jî dît ku hêjî nakokî û dijayetî û şerên navxweyî û labila li navbera hêzên niştimanîyên Kurdî berdewamin,ji nîva dilê xweve gazîyeka nivîsî û ji bo govara xwe şandî û dixwaze ku gazîya wî bigehit guhê hemî birayên pêşmerge li kurdistanê û her kurdekê dilsoz .
Çunkî gazîya pêşmergey gazîya Kurdistanê ye û em ji ligel wê hevdengîn emê li vir vê gazîyê bigehînîn guhên xwendevana li gel daxwazîyê ku her yek ji bo heval û hogirên xwe bixwînin û belav bikin. Hevalê pêşmerge dinvîse :
Gelekî jêk veqetyahî dikete nalîn û qêrîn ...Bese ...Heta kengî dê biyanî me xwin û hûn dê alîsin ...Bese.... Heta kengî dê gelî û nehal û çiyayên rengîn wê bi agirê dijmina sozin ...Bese.... Heta kengî dê zarokên bê ezman û pîre jin û pîremêrên bêgunah kujin....Bese ...Sedan hezar gencên xwîn-germ û welat -parêz çûn û çûn bêy ku sodekî bigehînin mesela serekî,rizgarbûna Kurdistanê, Bese...We tîrojkên hîvîyê ji ser xaka welatî kirne derê...Bese...Ji nehal û ji çiya nalîne....Li gund û bajêra qêrîne,dikin hawar:Bese...Bese...Bes goştê hev bixwin...Bes,êk û du bigrin ,destên xwe bidene destên êk ,bibne yek çeper Lûlîyên tivengên xwe bikin êk û dirêjî sîngê dijminên milletê kurd bikin....
Gullên xwe berdene wan yên ku welatê we dagîr kirî û eve çendîn sale gêncên ser ax û jêr ax yên kurdistanê di dizin û we jê bê par dikin...Yên ku bihezaran gund û bajêrên we sotandîn...Yên ku hezaran gencên kurd bi sêdarave kirîn û bi hezaranjî di zîndana da şêt û seqet kirîn....Tivengên xwe dirêjî evan xwînmêja bikin... Da ku zarokên kurda bi bişkurin...Da ku xurtên kurda çi keç û çi kur bi dilekî gerimtir û hîvîdartir dest dene çekî û xebatê...Da ku pêşmergeh mizgînîya azadî û serxwebûnê bidin kurên welatî .

1-GULANÊ

HÎVÎN

Roja 1/Gulanê , roja cejna Karkerên cîhanê, roja serhildana çîna mezin,çîna bindest, ya Karkeran û serketina wê .Demê vê çînê ev roja dîrokî anîye hebûnê ne bi hêsanî bû, lê bi xwîna xweya sor ev dîroke di Kargehên Şîkaxo da per bi per nivîsand.
Di vê rojê da gelên azadîxwaz û hêzên welat -parêz û pêşverû li cîhanê dengê xwe di bin ala prolîtarya da bilind dikin û dibêjin:- Bijî I-Gulanê ,bijî enternasyonalîzma prolîtarî , karkerên cîhanê û gelên bindest hev bigrin , bijî hevkarîya gelên bindest , û em hevkarîya karkerên cîhanê dixazîn.. Ku wisa karkeran li hin welatên Ewropayî mafên xwe standîne û welatên hevpişk ava kirîne , berdewamîya pêşveçûna civakî dikin.Lê dîsa em dibînîn ku çîna karker li pir welatan bindest maye û dîroka wan li welatên sermayedarî û paşverû wek daxwaza wan nehatiye nivîsandin ,lê dîsa jî ev çîne xebata xwe geşdike û berew pêş dajot .
Demê em hûr binêrîn dibînîn ku ew zordarîya li ser karkerên welatên bindest newekî wê zordarîyê ye ya ku li ser karkerên gelên bindeste , karkeran li welatên sermayedarî hinek azadîyên burjiwazî hene çunkî ew sermayedar dizanin bi şêwekî heya tengehekî (radeyekî) keda wan bixwinku pê hestyar û

50 SALÎYA HUNERMENDÊ NAVDARÊ ERMENÎ

ARAM TÎGRAN

Ewledên gelê ermenîya,ku ji bo gelê kurd gelek tişt kirine,pirin.Di nav refê wan mirovada cîê xweyî hêja girtîye degbêjê navdar Aramê Tîgran.Belkî pirtûk û rojnema di hêla propagandakirina sitiranên kurdî pir tişt nikaribin bikin jî,lê Aramê kurdperwer bi dengê xwe û dengê tembûra xweye xweşva şabûn kire dilê her kurdekî,ku li Sovîêtistanê,Kurdistanê,û Awropayê dimîne.Mezin û biçûk bi sitiranên wî kêfxweş û can di bin.

Li van rojan,22-I-1984 salê,li rêstoraneke mezinda 50-salîya wî camêr û maqûlê hêja bi heytehol hate kivşkirinê.Li vira berev bûbûn wekîlêd gelêd ermenî û kurde bira.Weke deh seheta sazbendîya(mûsîqa)kurda,ermenîya,ereba û awropî ew dor-ber hildabûn,perwaz dida,reqasêd kurdîye çapik û çeleng xemil û rewşeke kaw dane wê civîna delal.

Wê êvarîya delalda pir mirovan xeberdan wek:dîrokzan Celîlê Celîl,helbestvan Elîê Ebdilrehman,serokê kafêdra azirî ya înstîtûta Ermenîstanêye mamostatîê Kinyazê Îbrahîm,ulmdar Tîtalê Huseyn û jina wî-zimanzan Xatûna Celîl,sazbendzan Cemîla Celîl,zimanzan Hesenê Ûso,rojnemevan Mirazê Evdo,roşinbîrên kurdaye mayîn,qewm û pismamê Aramê Tîgran hunurmendîya wî dereca dewlemendkirina sitiranên kurdî bilind qîmet kirin.

Vê gavê weke 60sitiranên Aramê Tîgran di dengxana radîoa Yêrêvanêye kurdîda hene .

Wê civînêda peyvên razîbûnê hatine gotinê bona serokê pêlweşa kurdîyî berê-Xelîlê Çaçan Mûradov,kîjanî hemû sitiranên wî dane nivîsarê,her car bi radîoa kurdî têne elamkirinê û rê vekir,ku dîsa bêne nivîsarê .

Bêy wê yekê nav û dengê Aram dibe zû unda bûbûya,negihîşta gelê me.Ew kilam kurdên Awropaê jî hildan û bal xwe ser kasêta û selika dane weşandin,li cihanê bela kirin.

Xelîlê Çaçan herweha bendek xweşik jî nivîsî derheqa wîda û rojnema"Rîya Teze" û"Mûzîk û Hunur"da hate çapkirinê.

Wê êvarîêda min jî xeberda û emekê Aram angorî zanebûna xwe da xuyanîkirinê:

"Xwîşk û birayên delal!Xwezil we bizanibûya,ku nav û dengê Aramê Tîgran çiqasî pire li nav hemû kurda.Dema çend sal pêşda kompozîtorê di cihanêda e'yan Aram Xacatûryan çû ser heqîya xwe,kurdên Awropaê ji rojnema derheqa wê yekêda xwendin,hinek ji kurda gotin qey ew Aramê Tîgrane.Dilê wan pir êşîya û pir kurd bi dilekî xemgîn û kovan ew tişt qebûl kirin.Lê usa derneket.

Dengbêjekî wek Şivanê Perwer wî hesab dike dersdarê xwe,wî wek mamostakî mezin dibîne. Ew herdu dengbêjên bi nav û deng Cegerxwînê mezin bilind kirin û Cegerxwîn jî bi helbestê xwe ew bilind kirin.

Bavê min waha digot:- Aramê Tîgran di dereca sitiranên kurdîda şorişek kir.Lema jî gelê kurd jê razî û memnûne, ew bûye sîmvola dostîya gelên kurda û ermenîya.

Ez van dîwanên Cegerxwîn bi dil dîyarî te dikim û em hêvîêne,ku tê bi helbestên wan pirtûkên nuhderketîye delal dîsa kilamên kurdî bisêwirînî û dilê me pê şa bikî.Gelê me wê IO carî 50sal(û zêde jî)te bîr bîne û bi te serbilind be.Bira 50 salîya te pîroz be, tu her bijî".

Aramê Tîgran timê li şaya,dewata û govenda jî distirê,amadekara heyr û hijmetkar dihêle.Ew ewledê ermenîayî hêja dostekî kurdayî gelekî qence.Bavê wîyî rehmetî-Tîgran Mêlîkyan, gelek helbestên kurdî nivîsîne,ku Aram kirine kilam û distirê.Ewî digot,ku dema eskerên Roma reş avîtibûne ser mala wana , kurda ewana xwey kirine,veşartine,ku malbeta Aramê Tîgran neyê qirê.

Hunurmendê dilsoz-Aramê Tîgran sala I966-a ji bajarê Qamişlîê(Sûrîa)vegerîya welatê kal û bava-Ermenîstana Sovîêt û hetanî îro jî di radîoêda wek opêrator kar dike. Sitiran jêra bûye jîyan,li her cîya û her dema distirê,çend kilamên nuh jî hene,ku ser gotinên helbestvanên kurd sêwirandine.

Bira dengê wî her li dinê be,seheta wî xweş be!

Dengê te mera, kerema mezin tera,Aramê Tîgran.

Têmûrê Xelîl Mûradov.
24-I-I984.Yêrêvan.

KURD Lİ EFXANİSTANÊ

Efxanistan weke her êk ji welatên din yên cîhana sêyem jiyana kolonyalîstî dîtîye,lê bo heyamekî gelek kêm .Li sala 1919 an da miletên Efxanistanê karîn welatê xwe ji bin lepê kolonyalîzma İnglîzî azad bikin. Herçende zimanê mîrî li Efxanistanê ta ku sala 1936 an jî Farsî bû , lê ji wî demî ve û bişûnda zimanê efxanî li seranserê welatî bû zimanê mîrî .Efxanistan mîna piranîya we -latên din yên cîhanê ji welatekî çend-nete -wî pêk hatîye lê her di wî demî da jî 01 û dîrok û berjewendîya hevpişk wana bi hevra girê didit . Li Efxanistanê nêzîkî 30 zima-nên cihê (ji hev cuda) hene,lê piranîya wa -na kêm bi kar tên .Para pêtir ji rûniştva-nên Efxanistanê bi du zimanan di peyvin :- Pişto ku bi Efxanî navdare û Farsî . Ew zi-manên ku li Efxanistanê hene bi ser sê giro -pan da têne dabeşkirnê:Farsî,Hindî û Tirkî. Zimanên Efxanî,Farsî,Bilocî,Kurdî(zaraveyê Kurmancî),Armarî,Paracî û Pamîrî ji giropa İranîne . Zimanê Efxanî (Pişto) li bakurê rojhilata Efxanistanê bi kar têtin, Farsî li başorê rojava û Kurdî ,Paracî,Urmurî û bilo -cî li bakura rojava bikar tên .
Niha kurd jî li Efxanistanê êk ji kêmatîyên netewayetîne, ku li gor hinek serçaveyên ci -yawaz hijmara wana li dorhêla pazde hezar kesanin , lê serçawa dawîyê a sovêtî ku ba-sê rûniştvanên Efxanistanê dike hijmara ku-rdan bi (10) hezar kesan di nivîse(Binêre Serjimêra cîhanê.Mosko1981,Rûpelê377 an) . Herwekî di pirtûka Babilname da hatî ku li sedsala sêzdê da li layê Zeynullah Abidinî ve hatiye nivîsan(Geştek li Kurdistanê) qala kurdan kirye û eve jî xuya dike ku ku -rd ji kevin da hatîne Efxanistanê û li wê xwecih bûyne. Egera mana wê hijmara kêm a kurdan li wê derê bi dîtina me vedigerîtin ji bo çend Egeran ku evin:-
I- Dagîrkirna İranê ji alîyê Ereban ve û be -lave kirna ayinê İslamê ku cara yekan li Kurdistanê destpêkir (Şerê bi nav û deng ê Behre sala 645 an li navbera kurd û Ereban) çerenivîsa kurdan diyar kir û olê İslametîyê bi awayekî fireh belav bû û welatên dorhêlê jî ve girtin . Li despêka çerxê heştan Ereb-an karîn destê xwe bi ser Efxanistanê jî da bigrin û ayinê İslamê lê belave bikin,netenê hinek ji kurdan di şerên İslametîyê da di Ef -xanistanê da xwecih bûne,lê belê pêtir ji wê hijmarê jî ketîne Pakistanê û Hindistanê û ta ku niha jî li wir mayîne .
2-Hijmareka zor ji Kurdan mîna her neteweye-kî din yê wan deveran bi koçerayetî jiyan di kirin û xwedî kirna terş û talî û guharti -na hinek pîşesazîyên navxweyî û yên bazirga -nî li gel miletên hawsê (cîran) bibû karekî rojane bo misoger kirna jiyana wan bi taybetî girawkirna cihekî baş (Çeryangehekî) ji bo xwedî kirna terş û talî . ne tiştekî sodrete ku ta niha jî li mengolya Sosyalîst da xelke -kî zor hene ku mijûlî xwedî kirna terş û talî û jiyana koçerî û nîv koçerîne .
Heyanî îro jî li Efxanistanê (3) milyon kes koçer û nîv koçerin .Egereka din jî ji bo man û xwecih bûna kurdan li wê derê ziman bû,Kurd li devera (Gîrad) dijîn ku nêzîkî sinorê roj-hilata navîna İranê ye , li vê herêmê jî Bi-loc û Omerî û Paraçî dijîn , ku zimanê wan li gel zimanê Kurdî ve digerêneve ji bo êk bine-malê, eve û ji bilî nêzîkîya rewişt û têkilî-yên wan.Piranîya Kurdan li Efxanistanê mijûlî xwedî kirna terş û talî û çandinê ne , ta ku niha jî zimanê xwe (zaraveya kurmancî)li gel rewş û nîrên xwe parastîne.
Eger ta ku berî şoreşa Gulanê li sala 1979 an bi hîç awayekî karbedestên Efxanistanê qala kêmatîyên netewî nedikirin ,lê belê piştî vê şoreşê çend caran rojname û govaran li ser wekhevî û mafên kêmatîyên netewî nivîsandîne ku Kurd jî êk ji wan kêmatîyên netewîne.

Jİ HELBESTVANÊN KURD

Lİ ERMENİSTANÊ

Rizalyê Reşît mamostaye, Eva îdî weke 30 salîye, ew dersê ziman û edebyeta kurda dide zarokê gundê Fêrîk,li komara Ermenistana Sovêtyê.Navê gund berê Kûrekend bû . Bi berpeyvka Rizalyê Reşît û piştgirtina rûniştavanê gund hukumata Ermenistanê navê şorişvanê kurdî nav û deng,tevbûyê şorişa Oktyabirê Fêrîk Polatbêkov da ser gund.
Mamostaê hizkirî usa jî hatye naskirinê , çawa helbestvanekî merîfet.Ewî xortanya xwe da dest nivîsara helbesta kirye û nîveka salê 50-î îdî helbestê wî li rûpelê rojnama "Rîya Taze" û bi radîoa Erêvanê ya zimanê kurdî di hatne belakirinê. Berevoka helbestê wî ye pêşin sala 1965-a ronayî dît û ji alyê xwendevanava baş hate qebûl kirinê.
Sala par berevoka wîye nû bi navê " xem û Xiyal" çap bû.Têma vê berevokêye sereke xem û xiyala mervê rojê mene.Helbestvan , Lawê dewrana xwe,bi derd û kulê wê dewranê dijî. Çewmandinêd dinêye tevhev tawetyê nadne helbestvan. Û ew nikare berxwe nekeve,gava hêzêd împêralîstyêye harbûyî di xwazin şerê atomyê tevrakin , bextê gelê dinyaêra bilîzin.Ew"şaş dimîne li ser bendê,evê dewra ulmê zêr,cîkî çema tînin bendê,cîkî didin pesnê şêr".Dengbêjê aşît yê "terk li lêva wî dikeve",gava"dinê tevhev dikin".Lê ew usa jî bi bawarî dinivîse "bira hinek xwe şaş nekin", himberî hêzêd şerbaz,welatêd sosîalîstyêye aşîtîxwez û mervaya dinêye pêşverû sekinye.
Gele helbestê xweda Rizalyê Reşît jîna mervê sovêtyê tîne ber çava, yê ku azaya xweye tam dest anîne û mala miletê birada jîna xweye nû çêdikin.
Xema dilê helbestvanê mezin,dest kîjanê "hindik dimîne xwe lap undake",ew rewşa kurdistanêye:

...Hindik dimîne, lê bawar neke
Kurd tengasyêda xwe unda bike
Çiqas ku diçe ew hê qal dive
Cêrb û fikrava hê kemal dive

Ew bi dilekî kul nexaşya hêzêd kurdaye perçebûyî tîne ber çava.
Rizalyê Reşît hostê gotinêye,poêzya wî bi teql û çapa xwe,bi ziman û nexşê xwe mîne

folklora gelê meye û bi wê yekê nêzîkî dilê xwendevanaye.
Mamostaê ku bi seda zarokê kurd ber destê wî hînî xwandin û nivîsara zimanê dê bûne, edebyeta miletê xwera bûne nas , gundarîkê mezin dide terbetkirina biçûkê kurd, gele helbesta seva wana dinivîse.Evê berevokê da jî cêrga helbest bi navê" Dersa Guharê" seva biçûkane.
Rizalyê Reşît bengyê jînêye.Helbestê wîye evîntyê,yê derheqa tebyeta welêt bi kela dil hatine nivîsarê û bi hewaseke mezin têne xwandinê.
Rizalyê Reşît ji wan helbestvanaye,ku gotin û merîfeta wana pire,em,hogir û xwendevanê wî bendî nivîsarê wîye nûne.

Ji hilbestên mamosta Rizalîyê Reşîd

Ez qîzeke pir bedew,
Eynî teyrka buhuştim
Kaw û kubar hatim hew,
Devê wera gihîştim,
Hûn hev bûne gurê har,
Her yekî we Rostemek,
Hevda ketin bê serî,
We xelqêra ez hîştim

Dr. EZİZE GERDENZERİ
ERMENISTAN

vekirin , li nav derd û janên gelê xwe jîya , wekî her kurdekê dilsoz li cihê dengê awaz û pêkenînê dengê top û balefir -ên tophavêj gulê bûn , li cihê dîtna sînema û geşt û seyrana sotina gund û kuşti -na pîr û zarokan û talan kirn û li sêdaredan dîtin , ji ber hindê hêjî zû hest û bîrên wî livlivîn û ketin bizavê li sala I974an da hêjî biçûk bû demê ge-

hiştîye rêzên şoreşa Eylolê û daxwaza çek helgirtinê kirî lê ji ber biçûkbûna wî nehate çekdar kirin , belê dîsan ew ne rûnişt û her karekê pêçêbiba pêşkêşî şoreşê dikir . Piştî şkestina şoreşê jî ew ne rawestîya û her dem di bizavê da bû û li dû rêya rizgarîya gelê xwe gerîya heta ku berî kongira damezrandina parta me xwe gehande rêzên hevala û demê gehiştî digot : (Niho serê xebatêye çunkî ez bawerim ku eveye rêya rizgarîya gelê me liber ku eve parta karker û cotkar û gundî û çîna rêncberaye).

Hevalê nemir têkda bizav û têkoşîn bû li naziktirîn ser û beran da wî xwe ji cemawerî dûr nekir çunkî bawerî bihêza gelê xwe hebû . Şehîd KAWE nimoneka zêndeye bo pêşmergeyekê niştimanperwer û pêşketinxwaz têkoşerekê dilsoz , hoşyar, xwedî bîr û bawerî û şoreşgêr ku IO sal ji jiyana xwe ya 24 salî di xizmeta gel û welatî da bo -randîn .

Hevalê qareman soza xwe bicî anî , eve em jî careka din sozê didîn şehîdê nemir û gişt şehîdên bizava rizgarîxwaza Kurdî ku berdewam bîn li ser rêya wan heta bigehîn wan armancên pîroz yên ku wan xwe gorî ki - rî , û ew her wê bimînin find û çira bo rêya meya dirêj , rêya Azadî, Serbestî , Aşitî û Sosyalîzmê .

Kê bawer heye Kawe mirîye
Navê Kawey li cergê gelîye
Di cergê lawan çira helbûye
Serkêşê jara ronahî jî ye
Wek pûlay rawestîyay
Nehejyay û nelerzîyay.

ENSTÎTUYA KURDÎ LI PARÎS GOVAREK BI NAVÊ **HÎVÎ** DERXIST

Jimara yekan ji govara HÎVÎ ya çandîya giştî ji layî Enstîtuya Kurdî li Parîs belav bû , Di vê jimarê da ya ku li Îlona I983 an da be -lav bûy gelek gotar û babetên pir biha hatî -ne nivîsandin nemaze li ser alfabêya Kurdî ku nivîskar û mamostayên zimannasên kudr tê-da beşdar bûyne mîna (Sê dîtin liser pirsên Alfabê-Osman Sebrî),(Çend gotin li ser zimanê Kurdî-Dr.Nûredîn Zaza)û(Çend gilî û gazind ji bona zimanê Kurdî-Reşîd Simo).

Herwisan di vê jimarê da li jêr nav û nîşanê (Pirsên Alfabeya Kurdî) hatîye ku :((Ji 23 ta 28 ê Gulana I983, sêzde nivîskar û zimannasên kurdên Îraq ,Îran û Tirkîyê li Parîsê civîyan û li ser pirsên Alfabê, ên rastnivîsîna ziman û ên pêkanîna yekêtîya zaravayên kurdî xebitîn , piştî civîna giştîya roja pê -şîn , sê komên xebatê -Dumilî,Kurmancî û Kurmancîya xwarê- hatin danîn .Her komekê du roj û nîva li ser pirsên taybetîyên zaravayê xwe xebitîn .Paşî ,di civînên giştîyên rojên dawîn de raportên xebatê hatin minaqeşe kirin.). Her weha di gotarê da hatîye:(Beşdar -ên civînê hemû hemfîkrin ku alfabêya Latînî baştir bersiva hewcedarîyên nivîsandina zima -nê kurdî dide û divê rojekê kurdên Îran û Îraqê jî derbasî tîpên latînî bin) . Û di biryerên vê civînêda hatîye (Di fonetîka kurmancî de 5 deng hene ku di alfabeya Hawar de cih negirtîne :Ḉ,Ḱ,Ṕ,t́,û r yek ji her du r yan .ji bo her çar dengên pêşîn danîna tîpekî an îşareteke nû ne licih e û hin mahzûran dide peyda kirin .....Herçî dengê r,heye ku stûr an zirav bilêvkirina wê girêdayî hin qaîdan be. Divê ku ev pirs qenc bê kolandin. Di vê navê de, çend gotinên bi r ya stûr ku dikaribin bibin sedemê şaşfehmîyê,emê rr bi binivîsin. Ta roja ku lêgerînên li ser fonetîka dumilî û kurmancîya xwarê pirsa r zelal -tir bikin. Bi kurtî , alfabêya Hewarê bê kêmasî nîne lê dikare, bê guherandin , bersiva nivîsandina zaravayê kurmancî bide.

Lİ SER GORÊ ŞEHÎDÊ NEMİR

★KAWE★

Bila faşîst û dagîrkerên welatê me me bikujin ; leşên me qet qet bikin , bila koçk û kelata bi qafkên serên me ava bikin bila , bila sinoran bi hestîyên leşên şehîdên me tan bikin û stêrên bextê gelême yeko yeko vemirînin , çunkî kurd û kurdistan her ji wan bi hêztire û xweragirtire, çi caran ew nikarin berê aziryana neteweke xwedî xak û xwedî maf û bîr û bawer bigrin .
Gelê Kurd ne careké û du caran kom bi kom şehîd pêşkeşî rizgarî û serxwebûna welatî kirîne û kur û keç û pîr û zarokên kurd bawerî ya bi doza xwe hey û peymana day dara azadîyê bi xwîna xwe av bidin û yeko yeko xwe gorî wê bikin , bila dijmin bizanibin me durîşmê (Kurdistan yan neman) yê bilind kirî yanku emê şerê man û nemanê di -kîn , helbet man û rizgarîya gelê me ya bi nehêlana dagîrker û xwînmêjave girêdayîye, yan mana miletekê rêncber û xebatgêr yan mana dagîrker û dûvelankên İmperyalîzm û sehyonîzmê . Vêca xebata me xebata pale û cotkaraye û hêza me ji xelqê meye û hêza dijminên me jî Imperyalîzm û şehyonîzm û kevneperestaye . Lê em bibawerîn ku dij -mina çiqas zor hebe her wê bidestên çîna rêncber bihête herifândin .
Lewre roj roja xebatêye , xebat li diji dagîrkerên xwînmêj ,destek û dûvelankên İmperyalîzmê , dijminên aştî û biratîyê.
Gencên Kurd îro ji her wextekî pêtir û bi bîrûbawereka mikumtir rêya rizgarîyê ya girtî û dizanin rêyeka dirêje û ya pir as -tenge lê soza day bêdudilî berdewam bin li ser vê rê ta ku dilopeka xwînê di leşî de mabe , eveye soza her kurdekê dilsoz , eveye soza hevalên ku li pêşî me di vê rê da çûyîn,bo bîrhatina şehîd bûna hevalê ne -mir BEYAR (Ekrem Selîm) heval KAWE ynivî -sî (Em hevalên rêya te sozê bo wê xwînê didîn ya ku te rê pê ron kirî û xaka wela -tî pê nexşandî, em berdewambîn li ser rê û hizr û bîrên te û çi caran rêya te ber- nedîn heta negehîne wan armancên pîrozên ku te û hevalên pêşî te ji canê xwe gorî

kirî.) birastî hevalî soza xwe bicih anî ji rê derneket û ji xebatê newestîya û herdem digot (Rêya me ya dirêje û bêhne -ka fireh û şoreşgêrî jêre divê , rêyeka pir ji asteng û serevrazîye , rêya merg û zîndan û li sêdaredanê ye , lê demê mirov gelê xwe bi vî ser û berî dibîne ,ku gelekê zêtire ji bîst milyona û hêşta wê mayî bindest , dagîrker vê zolm û zorê lê dikin û wana ji welatî zirbar dikin,mirov têkde dibîte kel û aziryan û bawerîya wî bi xebatê dibîte asin û pûla .) .
Hevalê KAWE rast digot û derdên milletî bi çav û dilê xwe dîtibûn , lewra rêya çareser kirina jî qenc nas kir û di wê rê da têkoşî û xebitî ,dijmina eve dizanî li ber wê hindê dema navê wî dibihîst bîra KAWE yê asinger dihate bîra wan û jê di- tirsîyan lewma tevn û bûse li ber danîn heta ku dişeveka reş û tarîda ketîye bûse -ka caşên xwefiroş da û xwîna wîya rengîn li ser xaka pîroza kurdistanê rijyay û canê wî yê pak bûye stêreka geş û ketîye esmanê welatî da ku rêya me ron bike , û bûye çirayek ji bo rizgarî û serbestî ya hejar û rêncberân û bûye ronahîyek da wan çavên tarî yên ku nîşan li sîngê wîyê pir omêd û derdên gelê wî girtî ron bike û lê bikit hewar û bêjîtê : Bizane dijminê min û te herduyan kî ye? ji bo çi ez û tu hev -du bikujîn , çima em bihevra berê tivengên xwe nedîn sîngên dijminên gelê xwe?, bese êdî çavên xwe vekin û ji xewa giran giran şiyar bin dost û dijminên xwe ji hev binasin).
Şehîdê nemir heval KAWE li sala 1959an da li nahîya Mangêşk ê li parêzgeha Dihok ê li binemaleka hejar û rêncber çav li dinê

çunkî ziman rulekê girîng di jiyana her neteweki da dibîne , zimanê me jî gelek li

paşdaye û gerek em bi zimanê xwe mijûl bibîn , hîngî em qencîya li xwe dikîn û li kurên miletê xwe dikîn . Bîrberek dibêjît: (ku tu bixwazî bizanibî kesekî çend xizmeta milletê xwe kirîye binêre ka wî çiqasî xizmeta zimanê xwe kirîye) .

P.5) Ta niha çi bernemên te hatîne belave kirinê û te çi berhemên amade hene ?

B.5) Ta niha jibilî ew babet û nivîsarên ku di rojname û govarên kurdî da belavbûyn wekî govarên Berbang,Hawar,û Hîvî û hindekên din , min pertokek bi navê " Derdên me" û dîwaneka helbestan li jêr navê " Bahoz " yên belav kirîn (I). Niha jî ez berdewamim helbest û nivîsarên din ji govarên kurdîre dinivîsînim .

P.6) Bi dîtina te çima ta niha jina kurd rulê xwe di tora kurdî da nestandîye?

B.6) Bi kurtahî: Heya îro jina kurd dihête kirîn û firotin , ew kesê mîna koleyekî ya weka leyistokekê bihête kirîn û firotin çewa dê bi rulekî rabit.Herweko min di ciyên din da jî gotî ez bawerim piranîya derdên me ji her jivî tiştî hatîne .

P,7) Tu Bira kujî û şerên navxweyî di kurdistanê da çawan dibînî ?

B,7)Ez dibînim çunkî demekê dirêje ku kurd libin destê axa dijîn û axa ew hînî mêrkujîyê kirîne hevdu kuştin li cem wan mêranîye ew nizanin xelk bi vê hindê siwarî pişta wan bûyne û gel û welatê wan her maye bindest , vêca her kesê xwe bi gelparêz û şoreşgêr bizane divê bizanibe evahe karekî pir xirabe , çunkî mirovê gel parêz gereke van sê tişta bi dirustî biparêze I- ..canê gelê xwe 2- Malê gelê xwe 3- Namosa gelê xwe, û her kesê destê xwe dirêjî yek ji..vana bike ew dibe rûreşê gelê xwe û xurtên kurd kereke dostanîya wan neke . Eve ji alîyekî û ji alîyekê din çi caran milletek hemî weka hev nafikirin û her hindeka bawerî bi ramanekê heye , vêca gereke her kes azad be di bîr û bawerên xwe da , çunkî kes bi zorî weka mirovî nafikirît , ez bi ramana xwe û tu bi ramana xwe lê em birayê hevîn na be em şerê hev bikîn ji ber ku em hemî ji bo rizgarîya milletekî û welatekî dixebitîn , dema em hevdu bikujîn em xizmeta dijminan dikîn ,Vêca daxwaza min ji hemî xurtên kurd ewe ku çavên xwe vekin dost û dijminên xwe ji hev nas bikin û destên xwe bidin hev bo rizgarîya gel û welatê xwe.

X X X

(I) jimareka zor ji helbestên mamostay di dîwanekê da binavê (APO) li Almanîya yên hatîne belav kirin .

Parçek ji helbesteka mamosta Osman Sebrî li jêr navê " Feleka Bêbext "

Feleka bêbext şikand darê min
Nema kes rûniştî li ber arê min
Ji du hezar salan heya bi îro
Azadî nema di nav warê min
Zorkarê bêbav bi fînd û xapan
Di berhev xistin dost û yarê min
Qenc û çakên min tev dane kuştin
Qelandin riça kargusarê min
Serek û rêber di welêt neman
Li erdê hiştin Koç û barê min
Ji hev perçe bû Kurdistana gewr
Ket nava destê çar neyarê min
Kirine guneh bi kurdî peyvîn
Wan divê rakin ziman,zarê min
Dewlemendê min hate şelandin
Ji welêt derket tev zîvarê min
Ew kesên ku xwe mezin dinasîn
Roja teng nebûn bendewarê min
Çend heb ji wana nebûn di meydan
Îro tev revîn ji ber barê min
Hinek ji wana bê şerm û fihêt
Bi destê neyar bûn sîmsarê min
Dixwazin îro bi hîzebûnî
Bi derxin Kurdan ji ber karê min
Qirrek Tot û Kund ketin warê min
Koleyên kolî kolîdarê min ....

MAMOSTA OSMAN SEBRÎ

JÎ BO PÊŞENGÊ DİPEYVE:

Cihê bextewerîya meye ku torevan û xebatkarê mezin mamosta Osman Seb-rî şanazîya çavpêketinekê daye me, li gel pêşkêş kirna rêz û supasîya bo Apo y , hîvîdarîn karîbûbîn nê-rînên mamostay bigehînîne xwendeva-nên govarê .

"PÊŞENG "

P.I)Bi kurtahî destpêka jiyana te û derke-tina te ji welatî çewa bû ?

B.I) Di 5 ê meha yekê sala I905 an da li gundê Narincê hatime dinê , Narincê gunde-ke ji eşîra Mirdês girêdayîye bi qeza Kextê û wîlayeta Adîyemanê. Li heşt salîya min da bavê min mir û apê min Şukrî bi dilovanîya xwe rêya jînê li pêş min rast kir . Min ta şeş salan li dibistanê xwend , di xwendinê da min ji kitêbên dîrok û helbestan pir hez dikir lê mixabin ku ji dîwana Melayê Cizîrî û Mem û Zîn a Ehmedê Xanî pêve tu nivîsan û helbestên kurdî neketin destê min (ne bûn) ew jî pirrî min xwendibûn ji ber kiribûn . Piştî nehêlana şoreşa Şêx Seîd û bi derve bûna wî û gelek meyldarên wî ez jî dû caran zîndan kirim , wisa di xuya ku mafir em xwedî raman bûn divîya bû ji welatî derke-vîn , di dawîya sala I929 an da ez hatime Sûrîyê . Lê berî ez bihêm bi du salan partî ya Xoybûn saz bûbû û ez hatibûm di wê par-tîyê da kar bikim , Bihara sala I930 an da liser daxwazîya Xoybûn ez derbazî welatî bûm û min gelek belavok birin , û piştî wê carê jî ez çend carên din çûme welatî û min kirên çekdarî jî li dijî leşkerê tirkan kirin .

P.2)Di lawînîya te da xwendin û nivîsandin bi zimanê kurdî gelek hindik bûn, vêca li wî demî çi egeran tu handay ku bi kurdî bi-nivîsî û bixwînî ?

B.2) di lawînya xwe da min hest pê kir ku jiber ku kurdistan bindest û dagîrkirîye û pir zor li ser milletê me tê kirin zimanê me jî bê xwedî û bişûnda maye û gerek jibo nehêlana vaha xebat bihête kirin . lewra min dest bi xebatê kir û ligel hindê ez bi zimanî jî mijûl bûm . Lê bi rastî birehmet be Celadet Bedirxan berê min da warê zimanî û bi nivîsandina elifbaya kurdî û belavki-rina govara HAWAR zêtir ez handam û rehme-tî herdem digote min :(Te pêçêbûn di zima-nî da heye û xebata ku ji bo zimanî bihêt kirnê herdem dimîne).

P.3) Bi nêrîna te çawan emê bikarîn şêwekê yekbûy? bo xwendin û nivîsandina kurdî pêk-bînîn ?

B.3) Ji bo yekbûna zimanê kurdî yanko pêk-înana şêwekê yêkgirtî bo xwendin û nivîsan-dina kurdî gereke li pêşda zimanvan û şa-rezayên her zaravayekê bixebitin ku zarava xwe rêk û pêk bikin û ji peyvên biyanî pak bikin û peyvên resen ji pîr û kalan û gun-diyan werbigrin û binvîsin ; û piştra zana û şarezayên wan hemo zarava bihevra rûnin û bixebitin û bi harîkarî û dan û standinê ligel hevdu piştî demekê dirêj wê bikarbin şêwekê yekbûyî ji bo zimanê kurdî pêkbînin. Helbet Enstîtuyeka mîna Enstîtuya Kurdî a Parîs dikarit rulekê girîng di vî warî da bibîne . Lewra nabe herkes bi serê xwe pey-vên nû bêxît naf zimanê kurdî û gerek her tiştê nû li ser biryara zana û şarezayên zimanzan be , û ez bawerim demekê dirêj û xebateka berdewam jêra divê .

P.4) Helbet hêşta Kurdistan bindeste , û dijmin bergeha xwendin û nivîsandina kurdî nadet, bi nêrîna te parastin û geş kirina wan li ser milên kêne ?

B.4) Parastin û geş kirina xwendin û nivî-sandina kurdî li ser milên her kurdekê dil-soz û welatparêze bitaybetî xwendayên me

li ber derê zîndanê civîyan û nerazîbûna xwe li hemberî diyar kir.
Deng û basên vê dawîyê gehiştîn dibêjin ku 43 girtîyan li zîndana Diyar Bekir da birya-ra day ku rojîya xwe ta mirinê bidomînin û 8an jê hay li xwe nemaye û halê 10 an jî zorî perîşane û li roja 2/Avdarê da hevalê têkoşer Cemal Arat piştî ku pêtir ji mehekê rojî girtî şehîd bû . ya hêjay gotnêye ku zîndana leşkerî ya Diyar Bekirê pêtir ji bo bingehekî leşkerî dibe ta wekû ji bo zîndanê, çunkî ew ya hatîye ava kirin ku tenê ci-hê 300 kesan têda hebit lê îro pêtir ji 5 hezar girtî têda dijîn û her du yan sê girtî li ser textekî di razên û serûberê ten-dirustîyê zorê xirabe heya nexoş nekeve ber mirnê wî naşînin ba diktorî ,govar,rad-yo û rojname ji bo girtîyan qedexeye û zîndanî ji cîhana derve bêxeberin, eve ji alîyekî û ji alîyekê din jî girtîyan mafê hindê nîne ku pêtir ji 5 deqîqa parêzerê xwe (Avukat) bibînin û nabe ew kaxezên bergirîya xwe bibînin , eşkence jî wa bûy karê her rojî . Husên Yoldirim parêzereke ji Kurdistana Turkîya ,demekê dirêj di zîndana Diyar Bekir da dima û pênc salan jî bergirî(dîfa) ji girtîyên Kurd dikir , ew di çavpêketinekê da li gel belavoka (Rageyandina Turkîya) ya ku desteka piştevanîyê li gel Turkîya bi zimanê İngilîzî li Lenden belav dike dibêje: (Girtîyên zîndana leşkerîya Diyar Bekir du yan sê salan di zîndanê da dimînin berî ku ew bihêne dadgeh kirnê û heya dadgeha wana dest pê neke ew nikarin parêzerê xwe bibînin û eger yek ji girtîyan bi rolê endamekî serokatî yan rolekî karîger di Tevgera Rizgarîxwaza Kurdî yan yek ji part û rêxistinên Kurdistanê da hebe ew tu carî nikare parêzer yan xêzana xwe bibîne).
Her usa ev parêzerê (Avukat) genc dibêje: (Ez bi xwe mehek temam hatim eşkence kirnê û naçar kirim hinek danpêdana îmza bikim ku min ageh lê nebû .Bi rastî ez bi hovêtî û dirindahî eşkence kirim , lê eşkenca ji hemî -yan nexoştir ew bû demê min hawar û fîxanên girtîyên din li pişt dîwaran guhlê dibû (demê ew eşkence dikirin) , ji bilî serê min hemî endamên leşê min bi gurîya agirî yên şewitandîn,bi lingekî yan bi her duyan bi pankey ve dihatime daliqandin....Karên fi-hêt bi serê min di anîn . ji ber eşkencê ,pir caran min ageh li xwe nedima , tilên destên min û didanên min bi hêsinan şikandin û didanên min yên şikeştî bi hovêtî kişandin,ez li ser erdê nava zîndanê yê pir ji ava pîs dikişandim û pênc zîndanvana bi hevra bi da-ran li min dixistin . Eve hemî tenê ji ber hindê ku ez parêzer bûm , vêca bizanibin ka halê kadroyekî pêşketî yan ji serokatîya rê-xistineka polêtîkî yên Kurdistanî li nava zîndana wê çi be , niha ji çerm û hestî pêve tiştek ji wana nemaye.,..Ez bawer nakim yek ji wana bi saxî ji zîndanê derkeve,pêtir ji 5 hezar girtî di zîndana Diyar Bekir da hene û çunkî rijîma faşî ji ber raya giştî ya cîhanî nikarit wana bi darve kit ewê wana di zîndana da ji nav bibe).

Şehîd

NECMEDDÎN

Di nava wan 8 şehîdên vê dawîyê da şoreşgêrên pir jê hatî jî hebûn mîna hevalê şehîdê nemir Necmettîn Buyukkaya (Selah) ewê ku jiyana xwe tim di xebat û berxwedanê de ji bo azadîya gelê xwe borandî , heval Necmettîn ne tenê li Kurdistana Turkîya xebitîye, lê ew li Kurdistana İraqê û ya İranê jî bi mêrxasî li hember faşî û dîktatorî û kevneperestên dagîrkerên Kurdistanê xebitî û pir nexoşî û derbiderî li ser doza Kurdistânê kişandin, û her usa rolekî pir giring dît ji bo hoşyar kirn û rê xistin û serkêşîya gencên kurd . Lê bila conta û axayên wê yên İmperyalîzm û hevalbendên wê yên dagîrker û faşî baş bizanin ku ew tu caran nikarin pêşîya serhildana gelên bindest bigrin û serketin her bo şoreşgêrên welatparêze .
Û namirin ewên ku li nava dilê gel da dijîn.

HOVÊTÎYA FAŞÎSTAN Dİ ZÎNDANA DİYAR BEKİR DA

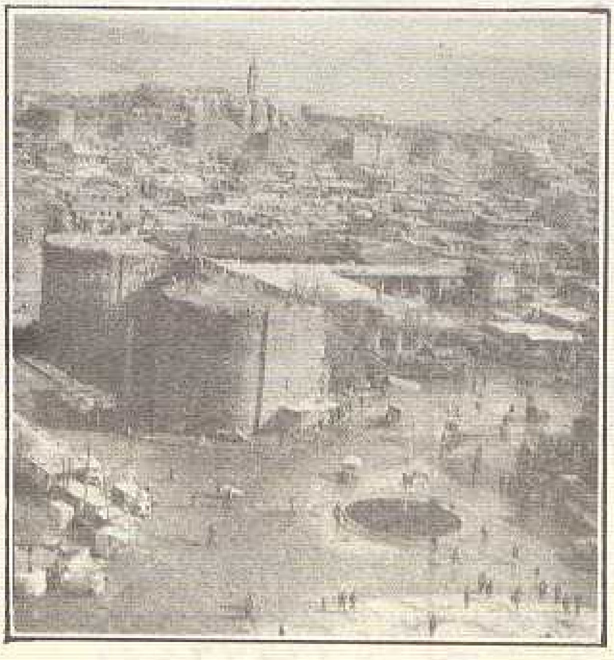

Careka din conta faşîya Turkîya pêşengên azadî û serbestîyê agir baran kirin û xwîna kurên gelê me rijandin û dilê hezaran day û bavan şewitandin ... Vê carê karwanê rêya rizgarî û serxwebûn û aşitî û Sosyalîzmê , Karwanê şehîdên Tevgera Rizgarîxwaza Kurdis-tanê pêşwazîya heşt têkoşer û xebatkaran kir.Lê bila cîhan bizanibît ku her çend con-ta faşî û hevalbendên wê yên dagîrkerên Kurdistanê bi hovêtî kurên gelê me bikujin û bigrin û di zîndana da eşkence bikin ev desteka soregulên şehîd yê dawîyê nabe heya em mafên netewayetîyên gelê xwe wernegrîn . Conta faşî li pey berfireh kirna hêrişên xwe yên nemirovanî bi sedan hezar niştiman-parêz û dîmokrasîxwaz xistin zîndana, bêgu-neh û bê binas sedan kes bidarve kirin, gel ji sadetirîn mafên mirovanîyê bêbehr kir û her usa guhnedane biçûktirîn daxwazîyên gir-tîyan, ku daxwazîyên wana ev bûn:Av ku têra vexwarin.û şûştinê bikit-xwarin ku têra mane saxîya wan bikit-rawestandina .eşkence kirna leşî û ya rewanî - derman ji bo nexo-şan - li xwe kirna cilên medenî li cihê ci-lên leşkerî - seredanên day û bavan her hef-tîyê carekê be û her carê IO deqîqe be û rê bidin ku bi zimanê Kurdî li gel hev bipey-vin çunkî piranîya mirovên girtîyênzîndana Diyar Bekir Kurdin û bi zimanê Turkî nizanin. Lewra girtîyan çend caran dest avête rojîya mirnê ji bo bidest anîna wan daxwazîyan, lê conta zorkar mîna her carî ew daxwazî bi cî ne anîn.Û li destpêka sala I984 an girtîyên zîndana Diyar Bekir careka din dest bi rojî-ya mirnê kir, û ji wî demî ve ta niha dilê hezaran day û bavan dişewite çunkî conta fa-şî rêya serdanê nade û xelk nizane ka kur-ên wan mayne sax yan şehîd bûyne li ber ku li roja 6/I/I984 anda agir berbibû kalîyekî zîndanê û bibû egera şehîd bûna I5 şoreşgê ran û piştra hêzeka leşkerî hêriş bire nav zîndanê û girtîyên bê destelat gulle baran kirin , û ev karê dirindane jî biwe egera şehîd bûna 8 şoreşgêran û birîndar bûna pê-tir ji I5 kesên din ku navên şehîdan evene: (Necmettîn Buyukkaya -Yilmaz Dimîr-Wasmit Qarq-Xelîl Ceneq- Kanan İkolir-Tobtaş-Remzî İtork û Ehmet Bayk).

Li pey van hêriş û kuştinan pêtir ji pênc hezaran ji xwedî û heval û hogirên girtîyan

BERSÎV 8

Piştî sê salên dîktatorîya faşîst li Tirkîyê, bi demagojîya "vegerandina demokrasîyê" hilbijartin çêbû. Lê vê hilbijartinê, Tirkîye venegerand demokrasîyê. Ji xwe ji bilî sê partîyê Cunta faşîst rê nedabûn tu partîyên din. Endamên ku hatin parlamentoyê jî berî hilbijartinê ji bal Cuntayê ve hatin tespît kirin.

Hilbijartin, di bin hoyên ne demokratîk tedeyî û terora dewletê de derbaz bû. Li gor wan hoyên dijwar jî, gel dengên xwe neda partîya ku Cunta dixwest bîne ser hukum. Wê partîyê kemtirîn deng girt. Lê dîsa jî, ji ber ku her sê partî jî li bal dîktatorîya faşîst bûn, partîyek rêjîm hat ser hukum. Ev partî jî sîyaseta Cuntayê ya berê bi tevayî dimeşîne. Heta di alî sîyaseta xwe ya aborî de ji hukumeta berê curetkartir e. Lewra jî piştî helbijartinan, tu guherandinên çak di rewşa miletê de çinebû. Jiyan ji alî aborî û sîyasî de xerabtir, zilm û zordestî girantir bû.

Partîya me, hê berî helbijartinan da bû huyakirin ku, bi çêkirina hilbijartina qesta Cuntayê jî ne ,ewe ku welat vegerîne demokrasîyê. Dîtina Partîya me rast derket. Îro pirtirîn xelq dibînin ku armanc ne demokrasî ne jî azadî bû. Armanç ew bû ku, dîktatorîya faşîst bi vê wesîlê xwînek teze bigre "canê" xwe.

Partîya me ji berê de dide xuya kirin ku, dîktatorîya faşîst bi rehetî û kêfa xwe ji ser hukum naçe. Yê faşîzmê hilweşîne, demokrasî û azadîyê ji gelê Tirkîyê û Kurdistanê re bîne têkoşîna hêzê dijê faşîst, têkoşîna bi îtifaqa her du gelan û gelên din yê li Tirkîyê ne. Îro em hewl didin da ku enîyek dijê faşîst di nabena hemû hêzên Tirkîyê û Kurdistanê de ava bibe

Pirsa 9)Li gor nêrîna we li ayindey da çi wê bête serê neteweyê Kurd?

BERSÎV 9

Miletê Kurd îro dibin nîrê zordestîyê de ye. Welatê wî hatîye perçekirin û ji hemû mafên xwe yên milî, demokratî û însanî hatîye bê par hiştin. Lê miletê me heta îro tu carî hustîyê xwe ji vê qederê re xwar nekirîye û bi vê zilmê razî nebûye. Dîroka miletê Kurd bi nimînên berxwedan, serhildan û qehremanîya ve dagirtîye. Îro jî her çiqas rewş dijwar be jî têkoşîn berdewame. Wekî her miletî miletê Kurd jî bê mafê milî, demokrasî û azadî nikare bijî. Li tu derê cîhanê zilm û zordestî her û her dewam nekirîye. Têk çûn, paşde vegerîn an qelbûnên bi serê miletê me de tên tu carî me bê hêvî nakin. Dijmin zor e şer dijwar e. Heta meriv têkçûnê hîn nebe bi serkevtinê jî hîn nabe. Bê şik wê rojekî serfirazî ya miletê Kurd be.

Pirsa IO) Ew Kurdên li Ewropa dimînin wê çawa bikarin doza Kurdistanê bi pêşda bibin ?

BERSÎV 10

Wezîfên giring li ser Kurdên Avrupa bi gelemperî didu ne. Yek jê ji alî têkoşîna miletê Kurd Avrupayîya enforme bikin, ya din ji miletê Kurd re piştevanîyek hurt li Avrupa damezirînin. Îro, Kurdên li Avrupa dijîn van her du wezîfan jî bi têra xwe naynin cî. Lewre her hêz an komele bi serê xwe û îmkanên xwe yên piçuk dixwazin van wezîfan bi cîh bînin. Lê ev yek, têre nake. Enformasyon îmkanên xurt, xebatek fireh û bi rêk û pêk jêre di vê.

BRÛSKEYEK BO P.S.K.T.

Xebatgêrên Turkîya û Kurdistanê hevalekî şoreşgêr hinda kirin;

Roja 30/3/I984 ê xebatgêrê hêja Apê Selîm"Mustefa Budak" endamê komîta navînîya Partîya Sosyalîsta Kurdistana Turkîya li bajêrê Stokholm li Swêd çû heqîya xwe,ji ber hindê Mekteba Siyasî ya Partîya me, Partî Dîmokratî Gelî Kurdistanê brûskek bo Mekteba Siyasî ya Partîya Sosyalîsta Kurdistana Turkîya şand eve deqa wê ye:

Bo Mekteba Siyasîya Partîya Sosyalîsta Kurdistana Turkî.

Hevalên xebatgêr

Bi mixabinî û dilnexweşî me çûne heqîya endamê komîta navînîya Partîya we ya bira hevalê têkoşer Mustefa Budak bihîst .Hevalî gelek salên jiyana xwe ji bo azadî û pêşve çûna gelê Kurd borandin. Em xwe di xemên weda hevpişk dizanîn û gerimtirîn serxweşîyan ji bo Komîta Navînî û tev endam,heval ,hogir û pêşmergeyên partîya we ya bira pêşkêş dikîn.

Û jibo parastina xwîna şehîdan û qurbanîdanên xebatgêran li ser me hemîyan pêwîste ku rêzên xwe bikîn yek, çunkî her ewe rêya labirna çewsandina neteweyî û hilweşandina faşîzm û Emperyalîstan.

MEKTEBA SİYASÎ
PARTÎYA DÎMOKRATA
GELÊ KURDİSTANÊ
3/4/I984

tunebûna yekî wê têkoşîna me zeîf bixe. Rîya serfirazîyê dûr û dirêj, jîyana têkoşerîyê di nav civakê de tever û pir alîye. Di vê em li gor wê bi meşin.

Pirsa 5) Partîya we şe-rên navxweyî li navbera hêzên Kurdistanî da yên Îraqî li Kurdistana Îraqê çawa dibîne ?

BERSÎV 5

Ger em bi gelemperî, li ser minaqeşê û têkoşînên nava hêzên sîyasî binêrin, em ê bibînin ku têkoşîn li her derê cîhanê di nabona hêzên sîyasîyên civakên hemû welatan de çêbûne. Di vê em van têkoşîna bikin du cur. Yek jê ya hêzên sîyasî yên çînên dijminên hev. Her wekî têkoşîna di navbera çîna karker burjuvazî an jî têkoşîna welatên bindest a di nabera hêzên milî biyanîyên serdestê zordar. Vê têkoşîna han têkoşînek gelek tebî ye û di her qonaxê de di vê bê ajotin.

Ji alîyê din jî, têkoşînek jî heye ku a di nabera hêzên sîyasî yên ku xwe sipartine çîn û tebeqên dost an di hinek qonaxan de mutefikin li hember dijminê muşterek. Têkoşîna di nabena hêzên waha di vê li gora her qonaxekî de qeyd û bend jê re hebin. Mirov nikare bêje ku şerê nabena wan her deme, bi her awayê di vê bê kirin û ev şerekî heq e.

Îro li Kurdistana Îraqê jî gelek hêzên sîyasî hene. Her yek menfeeta çîn û tebeqî di parêzin, pişta xwe daye tebeqekî an beşekî ji civatê. Van tebeqe an beşên civakê yên ku hêzên Kurdistanî pala xwe dane wan ne dijminên hev î esasîne. Dijminê wan î esasî rejîmê kevneperestî Iraqe û emperyalizm e. Em bi xwe mutefikin. Gava ew berê xwe ji dijmin vegerînin û namluyên tivingên xwe bizivirînin ser hev mafên hemûyan jî dikevin xeterîyê û dijminê wanî muşterek hurttir di be.

A mantiqî ewe ku hêzên sîyasî yên li ser navê wan ketine qada şer vê yekê bidin ber çav. Erê raste hemû menfeetê wan hêzan ne wek hev e. Dijitîyên wan hene. Lê di konaxa îroyîn de, mafê wanê muşterek pirtirin. Heta dijminên wan ên muşterek ji holê ranebe, tu yek ji wan nikare daxwazên xwe yên din jî pêkbîne. Ew ji alî îdeolojîk ve wek hev difikirin jî di warê sîyasî de dost ê hevin. Meşruîyeta têkoşîna nav wan (di qonaxa îroyîn de) di çarçeva îdeolojî de û di rîya demokratîk û aşitîxwaz de mehdud e. Em ku heqîtî û meşruîyetekê, di şerê wan î çekdarî de nabînin.

Birastî, gava hêzên pişta xwe dabin çîn, tebeqe û beşên civakê ku dost û mutefikin mantikî ewe ku sîyaseta wan jî li gor wan mafan ava bibe û bi meşe. Gava ev yek nemeşe, bi vê nevê mirov dijîtîkî di nabena sîyaseta meşandî û mafên civakî yên çîn û tebeqan de dibîne, û wê gavê di bîra mirov de tê ku, qey gelo sîyaseta ku hatîye li dar xistin û kar û barê rêk û pêk kirî xwe ne sipartîye civaka welêt, xwe sipartîye derekî din?

Hêzên Kurdistana Iraqê tu rêyek li gor mafê miletê Kurd li ber wan nîne ji bilî, rawestandina şerê çekdarî û helkirina meselan di rêyek aşitî û bi guft û go. Bi çekdarî tu alî nikare yê din îmha bike. Bi vê sîyasetê mafên miletê Kurd û lawên gel îmha dibin.

Pirsa 6) Bi nêrîna we hevgirtina niştimanî ya Kurdistanî biçi rê-yekê çê dibe ?

BERSÎV 6

Berê her tiştî divê hêzên sîyasî yên Kurdistanî hebûna hev qebûl bikin û tehemula wan ji hev re hebe. Piştî ku civak ku çîn û tebeqan pêk hatîye, bivê nevê wê partî û hêzên cuda cuda jî hebin. Ya din wekî li jor jî me got, di vê hewakî aşîtîkar û demokratîk di nava hêzên niştimanperwer de rûne. Bi azadî her hêz karibe li gor bîr û bawerîya xwe di nav gel de kar bike, bawerîyên xwe eşkere bi parêze û sîyaset an kar û barên ku çewt dibîne, rexne li wan bigre. Têkoşînek îdeolojî û dostanîyek sîyasî di nav hêzan de rûne. Û van têkilîyan tu carî darê zorê bi tevgera îmha kirinê ji holê neyê rakirin.

Îro li Kurdıstanê, ji bo yekîtîya hêzên Kurdistanî di vê berê her tiştî em jibo vê armancê kar bikin. Bi cî bûna vê armancê wê rê li ber gelek helkirina problêman veke û wê zemînê yekîtîyek rast, dirust û adil derxe holê.

Pirsa7) Dîtina partîya we li hember pêşniyara girêdana kongireka Kurdistanîya niştimanîya giştî çi ye?

BERSÎV 7

Partîya me, têkoşîna xwe ya esasî di Kurdistana Tirkîyê de dide. Lê em tu carî ji bîr nakin ku welatê me, ne tenê Kurdistana Tirkîyê ye. Welat ji bal dijmin ve perçe bûye û li perçên Kurdistanê yên din jî gelê Kurd jibo mafên milî û demokratîk şer dike. Şerê wan, zilma li ser wan, serfirazî an têkçûna wan bivê nevê li ser qedera me tesîr dike û em nikarin bêjin kume hîç eleqadar bi wan nîne. Lewra jî Partîya me peywendîyên di nav hêzên sîyasî yên her çar perçên Kurdistanê pêwîst dibîne. Li ser vê bîr û bawerîyê, Kongra me ya diduyan biryar girt, ku jibo avakirina "otorîtekî milî" divê konferansekî di nabena hemû hêzên welatparêz û şoreşgêrên Kurdistanî de pêk bê. Her weha Kongre biryar girt, ku Komîta me ya Merkezî, di vê rîyê re peywendîyan bi hemû partî û hêzên welatparêz ên Kurdistanê re deyne. Li gor bawerîya me, di konferansek weha de divê hemû hêzên sîyasî û -ger hebin- komelên ilmî yên li ser dîrok, ziman an kultura gelê Kurd xebat dikin beşdar bibin û vêto li tu kesî tunebe.

Pirsa 8) Piştî hilbijartina bi direw ya ku li roja 6/II/1983ê da çê bûy, hûn ser û berê Turkîya û Kurdistanê çawa dibînin?

Kurdistana Tirkîyê, ev sê sal û nîvin, di bin nîrê diktatoriyek faşist de dijî. Li ver, berê inkilaba eskerî jî milletê Kurd, ji hemû mafên millî, demokratî û mirovahî bê par bû. Lê piştî inkilaba faşist zilm, zordestî û xwîn mêjî qat be qat girantir bû. Hêzên şoreşgêr û welat parêz ên welat, derbekî gelek mezin xwarin. Bi deh hezaran şoreşgêr, welatparêz û bi tevayî zehmet kêşên millet, hatin girtin, ketin zîndanan; îdam, işkence, kuştin û lêdan zêde bû. Ordiya Tirk ne carek, ne du car; bi gelek caran sertanserê Kurdistan di bin pastal û sunguyan re derbas kir; gund bi gund, bajar bi bajar operasyonên eskerî pêk hatin. Di van operasyonan de bi hezaran Kurd hatin girtin. Bi sedan kes hatin kuştin û birîndar kirin an seqet kirin. Meqseda Cunta faşist jê ew bû ku, tekoşîna milletî Kurd a divan salên dawî de geş bibû, bi dê temirandin, partî û hêzên rêxistinî yên welat bê maliştin(paqij kirin, ji holê bê rakirin) û bîr û bawerîya millet a li ser xelas bûna welat, bê şikandin. Ev êriş hêjî dom dike.

Hêzên şoreşgêr û welatparêz ên welat, ji ber nû ava bûn, zîf bûn û perçe bûna di nav xwe, xwe li ber êrişên dijmin ne girtin. Paşde vekişîyan. Piranîya qeweta xwe wenda kirin. Gelek kes ji wan derketin derveyê welat. Bi dijwarbûna rewşa welat û qelsbûna hêzan hin nexweşîyên nuh derketin. Bê umîdî, bê bawerî, serî hilda. Veqetandin û perçebûnên nuh çêbûn. Û ev rewş hê jî dom dike. Partî û hêzan, hê xwe ji bê mecaliyê, belavbûn û perçebûnê xelas nekirin e. Lê em bawerin ku li Kurdistana Tirkîyê, ji alî partî û rêxestinan ve, rojên dijwar êdî, hêdî hêdî li paş di mînên. Işaretên, kombûn û rêkupêk bûna riya xebatê, xwe didin der. Em umîdvarin. Bawerîya me bi hêza gelê Kurd û têkoşîna wî heye.

Li perçên Kurdistanê yên din jî milletê Kurd di bin hoyên dijwar de dijî. Li Kurdistana Iranê, ev çend salin, gelê Kurd jibo mafên xwe yên millî yên di çarçeva otonomîyê de, rakirina çek, şer dikin. Rejîmê Iranê yê îroyîn, hebûna mafên milletê Kurd qebûl nake. Bi ordû û pasdarên xwe ve, bi hevalbend û nokerên xwe ve êriş dibe ser Kurdistanê. Gund û bajaran dişewitîne, gelê bêsûç qetil dike. Ji ber van êrişan û ji ber gelek siyasetên çewt û ne li rê, tevgera gelê Kurdistana Iranê, gelek paşde çûye û ketîye tengasîyek mezin.

Li Kurdistana Iraqê, hêzên Kurd û yên Ereb, di têkoşîna xistina rêjîmê Iraqê yê xwînrêj û keyneperês, firset û îmkanê van salên dawiyê revandin. Di qelstirîn dema rejîmê Seddam de, şerê li hember rejîm sist kirin, êrişên mezin avêtin ser hev. Şerê navbera hêzên Kurdistana Iraqê, şerê mixalefeta dijê Seddam qels kir, hêzan xwe bê qewet xist, îtîbara wan a di nav gel de kemtir kir. Her ku çû şerê Kurdistana Iraqê paş de çû. Li hember vê rejîm xwe hinekî tengasîyan xelas kir. Îro rejîm ji do xurtir e, lê mixalefeta li hember rejîm, ji qeweta xwe gelek tişt wenda kirîye. Hinek bûyerên ku van rojên dawîn pêk tên jî, gelek mixabin ku xeterek hin mezintirîn ber bi tevgera miletê Kurd yê Kurdistana Iraqê de tîne. Kurdên Sûrîyê jî îro têkoşînek qels didin. Gelek partî di nav wande ava bûne û ew jî wek perçên din negihîştine tifaqek millî di nav xwe de.

Pirsa3)Aya partîya we ya têkoşer bawerî bi mafê Çarenûsê ji bo ne-tewê kurd heye ?

BERSÎV 3

Wek her miletekî bindes, miletê Kurd jî mafê wî heye ku, qederê xwe bi destê xwe tayîn bike. Partîya me, vî mafî di programê xwe de eşkere daye xuyakirin. Em bawerin ku tu kes nikare bêje ku daxwaza miletê Kurd ya tayîn kirina qedera xwe bi destê xwe daxwazek zêde û neheq e. Her wekî bi hemû peymanên nevnetewî û yên mafên mirovayî jî hatîye tesdîqkirin, ev maf, mafekî kemtirîn bo her miletekî ye. Miletekî wek miletê Kurd ku ji 20 milyonî pêk hatîye jî divê mafê tayinkirina qedera xwe bi destê xwe, têxe destê xwe.

Pirsa 4) Partîya weya heval bi çi teherî wê bikare armancên xwe yên poletîkî bicî bîne ?

BERSÎV 4

Her wekî min li jor jî da xuyakirin, em qonaxa xwe ya îroyîn, qonaxek şoreşa milî a demokratîk dibînin. Ji bo serkevtina vê qonaxê jî divê hemû hêzên welêt ên milî û demokratîk di nav cepheyek niştimanî de bibin yek.

Jê pêştir, dijmin, ango emperyalîzm û metîngehkarî, bi rehetî û bi daxwaza miletê me, neketîye nav welat. Wan, bi ordîyên xwe ve, bê yê îrada gelê Kurd bi zordestî welat xistine bin nîrê xwînmêjî, zilmê, em ji hemû mafên me bê par hiştine. Ewan hinek hevalbendên xwe jî di nav welat de dîtine û pêk ve welat talan dikin. Loma jî divê em dost û dijminê şoreşa xwe baş dîyar bikin. Dijminê şoreşê emperyalîzm, metîngehkarî û burjuvazîyê Kurd e hevkar axa, beg, şêx û serek eşîrên hevalbendên dijminin. Li derveyê van hêzan civaka Kurdistanê hemû hêzên şoreşê ve cîyên wan di şoreşê de heye. Li derveyê welat jî, bi serokatîya Yekîtîya Sovyetan cîhana sosyalîst, çîna karkerên welatên sermîyandan, têkoşîna miletê bindest, hemû hêzên demokrasî, azadî û aştîxwazên cîhanê jî dostên şoreşa miletê Kurd in.

Li alîyên din çawa dijmin bi zorî ketîye hundirê welat û dernakeve, weha di vê em jî bi hemû curên xebatê wî ji welat babêjin. Partîya me dê têkoşîna xwe de, hemû curên xebatê çi şere şela aştî û çekdarî be çi jî xebata nehênî an eşkere be, daye ber xwe û hemûyan jî bi kar tîne. Li ber çavê me, van karan hemû qasî hev giringin, kêmasî an

ÇAVPÊKETİNEK Lİ GEL SEKRETÊRÊ GİŞTÎYÊ P.P.K.K HEVAL: SERHAD DÎCLE

Peyamnêrê Govara Pêşeng çavpêketineka li gel Sekretêrê Giştîyê Partî-ya Pêşenga Karkerên Kurdistanê, hevalê têkoşer "Serhad Dîcle" kirî emê deqa wê li vir belavkîn

Pirsa I) Tikaye hinek derbarey bîr û bawer, Poletîk, rêkxistin û dîroka partîya xwe, Partîya Pêşenga karkerên Kurdistanê ji bo me bipeyve .

BERSİV I :

Partîya me, dí sala 1975 an de, li Kurdistana Tirkîyê, li ser hîmê (esasê) Marksîzm-Lenînîzmê avabû. Yên Partîye ava kirin, bi piranî hevalên Dr. Şivan bûn. Lewra jî bi navê partîya wî rabûn. Paşî, di sala 1977 an de Komîta Merkezî navê partîyê kir Partî Karkerî Kurdistan (PKK). Ji sala 1975 an bi vir de, hêzeke sîyasî ya Kurdistana Tirkîyê din jî bi vî navê kar û bar kir. Ji ber vê, di Kongra Partîya me ya diduyan da, ku di sala 1983 an de pêk hat, careke din navê partîyê hat guherandin. Bi biryara Kongrê navê partîya me, bû Partîya Pêşeng a Karkerî Kurdistan (PPKK).

PPKK, xwe hesap di ke partîya çîna karkerê Kurdistan û di qunaxa îroyîn de (ji ber perçe bûna welatê me) li çarçeva Kurdistana Tirkîyê têkoşîn dide. Wek partîya çîna Karkerên Kurdistan rehberê Partîya me Marksîz-Lenînîzm û enternasyonalîzma proletarya ye. Armanca wê ya here dawîn, ava kirina civatekî ji çînayetî, xwîn mêjî, serdestî û bindestî yê azaye. Lê îro ji ber ku welatê me di bin nîrê metîngehkarîyê (kolonyalîzm) de ye û gelê Kurdistan ji hemû mafên millî û demokratî bê par e, Partîya me qonaxa pêşîya me dibîne, qonaxa şoreşa millî a demokratîk. Berê her tiştî di vê Kurdistan ji bin nîrê metîngehkarîyê derkeve; hêzên serdestên biyanî, ango emperyalîzm û metîngehkarên Tirk ji welat bên avêtin.

Serkevtina şoreşa millî a demokratîk, bes bi têkoşîna çîna karker pêk nayê. Ne bes çîna karker, gundîyên Kurdistanê, xebatkarên welat ên din (wek memûr, esnef zanaatkar xwendevan û rewşenbîran) jî di bin zilma millî de ne. Burjuvazîyê millî jî ji bin destîya welêt, zerar dibîne. Partîya me, wê rewşa han, bi tevayî digre ber çav û ji bo serkevtina şoraşê tifaqa hemû wan hêzan pêwîst dibîne. Ev tifaq jî, çaktirîn di cepheyek millî a demokratîk de pêk tê. Partîya me di qonaxa îroyîn de ji bo damezrandina cepheyek waha, têkoşîn dide. Li ser vê yekê programekî pêşkêşê hemû hêzên Kurdistana Tirkîye kiriye û bi wan re dide û dîstîne.

Li Kurdistana Tirkîyê, îro, barekî giranî din jî li ser pişta me ye. Her wekî hon jî pê dizanin, Tirkîye û Kurdistan, ev sê sal û nîvin di bin dîktatorîyek faşîst de dijî. Hatina diktatorîya faşîst, li welat gelek rewş guhart û li gora wê tektîkên partîya me jî hatin guhartin. Me îro berê her tiştê, giranîya xebata xwe daye ser hilweşandina rêjîmê faşîst ê Tirkîyê. Heta ev rejîm hilneweşe, ne ji gelê Kurdistanê re ne jî ji gelê Tirkîyê re rêya şoreşê venabe. Em pîwîst dibînen, ku hemû hêzên dijî-faşîst ên Tirkîyê û Kurdistana Tirkîyê xwe di tifaqekê de bi gihînên hev, da ku karibin rejîmê xwîn mêjê faşîst ji hukum bixînen.

Pirsa 2) Hûn durimê Kurdistanê tevda bi çi awayekî dibînin?

BERSİV 2 :

Bi kurtî, em dikarin bijen ku li hemû perçên Kurdistanê jî miletê Kurd di bin hoyên gelek dijwar de ne. Li hemû perçan jî êrişek gelek dijwar li ser miletê me ye.

HİLWEŞANDINA

RIJÎMA XWÎNMEJA SEDDAM

TENHA RÊYE BO PARASTINA WELATÎ

Ji ber boyerên dijwar yên vê dawîyê bi ser şerê Îran û Îraqê da hatîn, li jêr nav û nîşanê (Hilweşandina rijîma xwînmêja seddam û pêkanîna hukmekî niştimanî û dîmokratî tenha rêye ji bo rizgarkirna welatî)beyannameka çar qolî ji layê partîya me, Partîya Dîmokratîya Gelê Kurdistanê û Partîya Sosya-lista Kurdistan-Îraq û Partîya Sosyalîsta Îraqê û Koma dîmokratîya Îraqê(' El-Tecemu' El-Dîmokratî El-Îraqî) hat mor kirin,di vê beyannamê da ya ku li roja 2I/Avdarê/I984ê da belav bûy hatibû :"Ey gelê Îraqê yê mezin,ey ewên yeketîya Îraqê û serxwebûna niştimanî li cem we hêja; pirsa bergirî kirnê ji niştimanî,pirseka leşkerî nîne , herwehe pirsa çekê pêşketî û berhev kirna ordî û bingeh kirna êdekan jî nîne , belkî di kakil da pirseke poletîkîye ku di bingeh da peywendî heye bi xebatkirnê ji bona parasti-na serxwebûna niştimanî,ew jî li jêr sîbera rijîma xwînrêja seddamî bi cî nabêt ku dijî gel û niştimanîye).Her wehe têda hatîye:(Ey partî û hêz û kesên niştimanperwer ji her alîyekê poletîkî bin û li ser her çi rêçik û baweryekê bin: Di van rojan da ku çarenivîsa niştimanê berçav dibe,berpirsiyarîyeka dîrokî û taybetî di keve ser milên me tevan).Û dîsa dibêje:(Rêya her şêweyekê sistbûn û xavîyekê nemaye beraberî pirsa pêk-anîna bereyekê niştimanîyê pan ji bo hilweşandina rijîma faşî,li ser bingehê dilsozî ji bo serxwebûna Îraqê û yêketîya axa wê û mafê gelê me bo hibijartina wê rijêma niştimanî ya ku dîmokrasîyê bo Îraqê û Otonomîya rastîn ji bo Kurdistanê bi cih bînit).

BELAVOKA PARTÎ Û TEVGERÊN KURDÎ

LI SER LIHEVHATINA

CELAL – SEDDAM

Deng û basên cihê cihê hene li ser got û bêjên Yeketî Niştimanî Kurdistan li gel rijîma dîktator û faşistîya Seddam Husên ya ku dijî berjewendîyên gelê Îraqê û Tevgera Rizgarîxwaza Kurdî.Ev got û bêje yên ku gehayne girêdana rêketinekê li navbera herdu alîyan da (Y.N.K) ji rêza Opozisyona Niştimanîya Îraqê ya ku ji bo demokrasîyê ji bo Îraqê û Otonomîyê rastîn ji bo Kurdistanê dixebite biderxist û ew kire hêzeka hevgir ji bo rijîmê li dijî Tevgera Niştimanî ya Îraqê, ji ber vê êkê nûnerên partî û tevgerên kurdî li hev civyan û piştî veçirandina vî karê ziyander bi Tevgera Rizgarîxwaza Kurdî û berjewendîyên gelê Îraqê biryar dan ku vî karê (Y.N.K) tawanbar bikin,û daxwaza rûreşkirna wê kirin û ji hemî dijminên rijîma Seddam , li gel ew kesên li nav rêzên (Y.N.K)ê da û dijî rêketinê radiwestin jî, xwestin ku karê xwe bikin yek ji bo pûç kirna vê rêketina pir-şoreyî û bi dûr xistina ziyanên wê li ser Tevgera Rizgarîxwaza Kurdî û Tevgera Niştimanîya Îraqê tevda.

Partîya Sosyalîst a Kurdistanê-Îraq.
" Dîmokratîya Kurdî li Soriya.
" Dîmokratîya Kurdî li Lubnan-Serokatîya Navînî -
" Dîmokratîya Kurdistana Îraqê.
" Komonîst a Îraqê-Herêma Kurdistanê.
" Sosyalîst a Kurdî-Pasok.
" Hevgirtina Gelê Kurd li Sorya.
" Dîmokratîya Gelê Kurdistanê.
" Pêşverû ya Kurdî li Sorya.
" Dîmokratîya Kurdî li Sorya.
" Çepî ya Kurdî li Sorya.
" Karkerên Kurdistanê-Tirkiya.
" Pêşenga Karkerên Kurdistanê
Tevgera Rizgarîxwaza Kurdistanê-Tirkiya .

I0/3/I984

ji bo xwendevan û xurtên kurd li çend payte-xt û bajêrên Ewrupa û Emrîka girêdan û me hest pêkir ku %95 ji ewên ku hatîne van ci-vînên vekirî, û ewên ku me bi rêyên din xwe geyandîyê, dijî vê rêketînêne .

Û em vê rêketinê fihêt û rûreş dikîn ji ber ku eve bazarkirneka keysebazaneye û xiyane-teke ji xwîna şehîda û xwegorîkirn û armancên gelê meye. Û çaxê em li dijî vê rêketi-nê radibîn divê ku em dijî her rêçkekê ku, bivêt ortê dagîr bike û şerê navxweyî bike û lihevhatinê ligel hêzên niştimanîyên din nexwaze û hatinexwarên rêbîrî(tenazulên me-bde'î)ji bo dagîrker û çewsênerên gel û we-latê me pêşkêş dikin û zal bûna taktîkê û winda bûna sitratîjîkê û nerewa(heram)kiri-na karên rewa û rewa kirina karên nerewa bi navê berjewendîyên giropî û taktîk, têkoşîn.

P,2) Şerên giran wê li ser axa Iraqê têne kirin , dîtina we li ser rewşa îroyîn çîye? Û encamên dahatê wê çi bin?

B,2) Tiştekî xuyaye ku ev şerê Îran û Îraqê Seddamî hilkirîye pêş Emperyalîzm û Kevnepe-restîyêve,û şerekê hovêtî û dijware aborîya herdu welatan wêran kir , û jimara şehîd û seqet û girtîyan ji kurên gelê me yê Iraqê yê reben pêtire ji çarek milyon welatîyan , û eve tiştekî cergbirre,eveye ku mirov hizar mixabinya pê dibe , her wisa bi wan ziyanên mirovanî yên ku gihayne seden hezara ji ku-rên gelên Îranê yên heval û hawsê , û yê ku qazancê ji vî şerî dibînit tenê Emperyalîzm û Kevneperest û Zayonîzme , û liser serê wa-na jîEmperyalîzma Emrîkî ya ku karî gelek biçîte nav deverêda li ser kîsê bêhêz kirna Îran û Îraqê .Û li vê dawîyê da Emrîka papo-rên xwe yên cengî şandîne deravê Hurmiz li jêr perda parastina wî deravî.Û çi ji herdu welatan encamên baş ji vî şerî bidestve na-înin, û çi nîşan xuyanakin ji bo dawî înana vê êtona mirovanî ya kurên herdu gelên heval. Em ligel hêzên nîştimanîyên Îraqê dijî hêri-şa hêzên Îraqê bo nav xaka Îranê rawestayn bê guman em dijî hêrişa leşkerên Îranê bo nav xaka Îraqêyne , çi ev hêrişe li bajêrê Besra bit yan li Hajî Omeran bit .

Niha herdu alî dibêjin ku ev hêrişe(yên vê dawîyê) wê şerî bigehînin serencamê wî, her çende mirov nikarit serencamên van hêrişan pêşda bêjît, lê tu nîşan û jêhatinên cengî û lojêstîkî serketina aliyekî ji wana xuya nakin .

Hesta tevahî li nava xelkê gelê me da heste - ka tevliheve,ew dixwazin şer bi dawîbibit û pir hez dikin ku ev rijîma zordar bihêt helweşandin . Em jî li gel vî tiştîne û li dijî dagîr kirin û biservenana xaka Îraqêyne û li dijî sepandina şêweyekê destelatdarîya nîşankirî liser gelê Îraqêyne çunkî tenê gelê Îraqê heqê hey rijîma welatê xwe helbi jêrit.Li ser me giştan pêwîste xebatê bikîn û têkoşîn ji bo serxwebûna Îraqê û destelat-darîya wê li ser axa xwe .Lê baştirîn rê ji bo dawîkirina şerî û pêşgirîya hêrişên biyanîya û berhevkirina aşitîyeka dadmend têkoşîne ji bo hilweşandina rijîma faşîya xwînmêje ya ku heya guhên xwe ketîye pey Emperyalîzm û Kevneperestîyê .

PÎROZBAHÎ

Bi helketina cejna Newroza pîroz , Mekteba Siyasî ya partîya me, Partîya Dîmokrata Gelê Kurdistanê,birûskeka pîrozbahîyê şand ,eve deqa wêye:

"Roja 2I/ê Adarê cejna Newroza pîroze.Bi vê helketina şoreşgêrî ya netewayetî û bextewer,germtirîn pîrozbahîya pêşkêş dikîn ji bo heval û hogirên partîya xwe û bi taybetî ew hevalên ku niha di zîndana da di mînin,û pêşmergeyên mêrxasên partîya me û kur û keçên gelê me û netewa kurd û gelê Îraqê bi kurd û Ereb û kêmatîyên din yên netewayetî yên bira ve,û daxwaza me ewe ku dema ev cejne bi ser meda vedigere , rêzên niştiman perwer û pêşverû yên gelê me hev bigrin li ser rêya xebatê ji bo hilweşandina dîktatorî , faşîstî û emperyalîzmê,û ji bo bidestve înana mafên dîmokratîkî û netewayetî yên rewa .

MEKTEBA SIYASÎ
PARTÎYA DÎMOKRATÎYA GELÊ KURDISTANÊ

20/3/I984

ÇAVPÊKETÎNA SEKRETÊRÊ GÎSTÎYÊ PARTÎYA ME LÎ GEL GOVARA EL-HURRÎYE

Govara Al-Hurrîye (Organa bereyê demokratîk bo rizgarîya Felestînê) di jimareka xweda a ku li berwara 25/3/1984 an da bela -ve bûy çavpêketinek li gel heval Samî Ebdulrehman sikretêrê giştîyê parta me Partî Dîmokratî Gelî Kurdistan belav kiribû ,emê deqê wê çavpêketinê li vir ji bo xwendevanên Govara PÊŞENG ji belav kin.

P,I) Dîtina we çîye derbarê rêkevtina ku li navbera serokatîya Yêketîya Niştimanî a Kurdistanê (Y.N.K) û rijîma Bexda da hatî kirin ?(Her çende ta niha bi şêwekî resmî ew rêketin nehatîye belav kirin jî).

B,I) Li pêşîyê supasîya we dikîn û supasî -ya govara AL-Hurrîye a hêja û xweştivî li ber dil û ber çavên me ku ev delîve(keyse) dayeme da ku bikaribîn dîtinên xwe li ser pirsên girîng ên di pisyarên we da hatîn diyar bikîn çunkî ev pirse dikevin hizra gişt îraqîyan da.

Rêketina(Y,N,K) li gel rijîma seddamî ya faşî û xwînmêj berovajîye li gel tev sinçên şoreşgêrî û rewşên niştimanî, piştî ku berî çend salan tev hêzên niştimanîyên Îra -qê(û wana bi xwe jî)helweşandina vê rijîmê bi pêwîst zanî . Û gişt girov(nîşan)we diyar dikin ku rijîm naxwaze hîç tiştekê bi biha bidit (Y,N,K), û gîro bûna derketina beyannamekê li barî vî babetî nîşandereke li ser vê çendê, herçende ku sê meh borîn li ser rêketina yekan da a ku rawestandina şerên çekdarî têda hatî ji alîyekî ,û ji alîyekê din xuya kirina serê rijîmê bi xwe bo rojnamevanan ku jibilî vegeryana (Y,N,K) bo rêza niştimanî tiştek din nîne , û her çawabît , em dibînîn ku bihayê her rêketine -kê li gel vê rijîmê bihayê wê kaxezê ya ku li ser tête nivîsandin na înit .Lê armancji vê rêketinê pêkanîna hêzeka leşkerîya mezine ku rijîm çek û peran bidê û erkê wê yê yekem dibe valakirina Kurdistanê ji Pêşmergan (ji her partîyeka bin) .Mebest ji vê hindê jî ewe ku gelek şerên din wê li navbe -ra kurên gelê me bihêne kirnê jibona direj kirna jiyê rijîma dîktatorîya şovênî ya ku tev deng birrîne û seranserê welatî di xwînê da gevzandî .

Eger serokên (Y,N,K) hizir dikin ku xwê bi vê rê serdarîya gelê kurd kevit destên wana ya ku gelek xewn pêve dîtîn ew şaşin û bû çûnên wan çewtin , Erkê duwem yê vê hêzê jî ewe ku beşdarîya şerê Îran û Îraqê bike li pey daxwaza rijîma destelatdar . Ev rêketina taktîkî ya ku ji ber lawazîya her du alî -yan hatî li dawîyê li dawîyê di rajeya(xiz -meta) yê ji wan bihêztir daye .Çûna(Y,N,K) bo layê rijîma faşîst ya ku li ser qer û alîkarîya kevneperest û Împeryalîzmê rawestay ew tazî kir ji gişt bawergeh û navûdengên şoreşgêrî , her wisa dijayetî û bêzarî heye li nava(Y,N,K)da li hemberî vê rêketinê lê divê ev kesên dijî hindê xurttir bibin û bi eşkerahî wê rêketinê tawanbar bikin , û çu pênevêt ku yê behremend bi tenê rijîma xwînmêje û seydayên wê ên paşveru û Împeryalîzm ên ku rulekê giring di girêdana rêketinêda gêrandî .

helwêsta partîya me , Partîya Demokrata Gelê Kurdistanê li hember vê rêketinê ji hel -wêsta me ya dîrokî ji rijîma Seddam Husênî ya dîktator û şovênî hatîye ku em li pêşîya wan kesan bûyn yên daxwaza çek ne danan û berdewam bûna şerî kirîn li paş rêketina 6/Avdar a 1975 ê li navbera Şahê gobegor û Seddam ê xwînmêj ku Seddamî av û axa Îraqê ji dest day û niha ev çende kirîye binas û eger ji bo şerê xwe yê pîs li sala 1980. û em di pêşîyê da bûyn ku me Bergirya Niştimanî ya Kurdî ser ji nû rêkxistî ku agirê şoreşa çekdarî li 26/Gulanê 1976 ê hilkirî. Partîya me ne tenê gotar û nivîsandin mor û belav kirîne ji bo fihêt û rûreş kirna vê rêketinê , belkî me gelek civîn û korr jî

NAMEYA DAWÎYÊ Jİ

HEVALÊ NEMİR NORÎ ŞAWEYS

Hevalê rêya xebatê Norî Şaweys yê ku demekê dirêj bi hizr û bîrên xwe ev rêye ronak kirî li roja I5/II/I983 an da em bi cî hêlayn û çû heqîya xwe , lê piştî çûna wî jî nameka wî gehişt destê me, berwar li ser namê nîne lê wisan xuyaye ku tenê çend roja berî çûne heqîyê ew name ji mera nivîsandîye. Ji ber giringîya nêrînên ku di vê namê da her weka qewêtîyên pêş mirnê hatîne nivîsan -din emê li vir çend para jê belavkîn :

Bo birayê hêja û xweştivî Bavê Selah .

Silaveka germ û hevalînî .... Li gel qencti -rîn daxwazîyan.

Her du namên we yên li berwara I6/9/û I9/9î sala I983ê gehiştin destê min .... bersiva min bi kurtî li ser wana eveye :

I-Her tiştê ku di belavoka navxweyî;ya ku ligel nama gehiştî, da hatî nivîsandin bi dirustî li gora şirovekirn û bîrên minên po -lêtîkîne , li barey sér û berên aloz li İr -aqê û bi taybetî li ser berdewamîya şerên navxweyî li navbera hêzên niştimanperwer li Kurdistana İraqê ku bi rastî dilê mirovî pir dêşînit .

2-Pirsa timam kirna avakirna parta şoreşger ya pêşeng û mikum kirna bingehên wê li kurdistanê û linavbera penabera li dervey wela tî û bi hêz kirna karê yekbûyî û rêkxistinê bingehin , û şêwên din yên xebatê di hêla duwan da cî digrin li gel hoşyarîya polêtîkî û qazanc wergirtinê ji ser û berên ku zû zû têne guhartin di Orta xebatê da û ewan ser û berên polêtîkî yên ku roj bi roj di deverê da têne guhartin .

3-Bereyê niştimanî yê tevahî di İraqê da tiş -tekî bingehîye , û ew rêya serketin û hîvîya me tevaye ji bo azadîyê .Têkoşîna bikar di wê rê da û berdewam bûn li ser hindê divê nîşana me bit.Li gel xebat û têkoşînê ji bo bi cî anîna dirûşmên kongira damezrandina parta me li barey kongirêsa Kurdistanî .

Eve bû ku min dixwest li ser rawestim. û bo we dupat bikim,her çend ku ezî pişt rastim ku we pêngavên hêja divê rê da wêt havê -tîn û gelek wên çûyne pêş û zor tiştên bi destve anîn ku cihê rêz û sipasîyane , her wisan ezî bibawerim ku bûçûn û bîr û aydolu -jîka me êke û emê li pey yek sitratîjîkê birêve biçîn .

Li barey saxlemîya min , minê di nama xweda, ya ku hatîye vegerandin û ezê careka din li gel vê namê ji wera bişînim, hatîye nivîsan -din ....

Di dawîyê da careka din gerimtirîn silav û rêzên birayane pêşkeşî we dikim , her wisan ji bo hevalan tevan , Kerîm, Wirya , Aza û hevalên din tevan .

Êdî her bimînin ji bo xebatê

Hevalê we: NORİ ŞAWEYS

XWEPÊŞANDAN

Demê PÊŞENG li jêr çapê bû ,deng û bas gehiştin ku ji bo bîranîna (IO) salîya bombe-baran kirna bajêrê QELADİZ ê, û nerazîbûnê ji rijîma xwînmêja Seddam cemawerê Kurdistanê xwepêşandan û mangirtinên mezin yên destpêkirîn , bi taybetî li zankû ya Selaheddîn li Hewlêr û xwendingehan li Duhok ê . ya hejî gotinêye ku di van xwepêşandanan da çendîn xwendewar û xwepêşanderên din bidestê rijîma faşîst hatine şehîd kirin û çendîn kes jî birîndar bûne û hatîne girtin.

PÊŞENG

JİMARE : 5   SALA : 3   GULAN 1984

GOVAREKA RAMYARÎ Û ÇANDEYÎ YE RAGEYANDİNA

NAVÎNÎYA PARTÎ DÎMOKRATÎ GELÎ KURDİSTAN DERDÊXiT

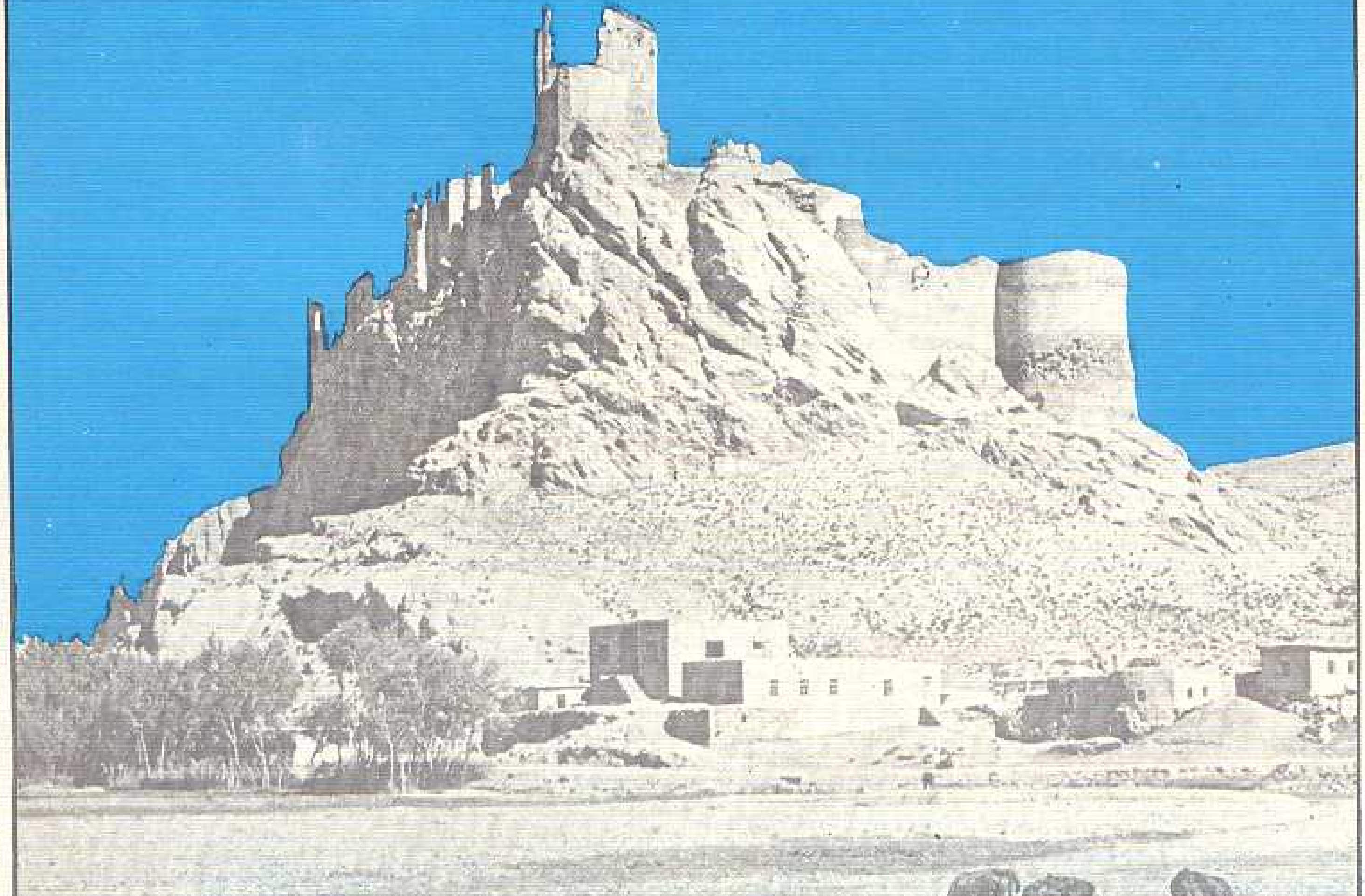

KELA XOSNAV